Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt vores arbejde – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskernes Bibliotek: https://slaegtsbibliotek.dk
Danske Slægtsforskere: https://slaegt.dk

Jagten på Knud Konge

Arne Espegaard

Arne Espegaard

Jagten på Knud Konge

Forlaget Vendsyssel

Udgiver:
Forlaget Vendsyssel
Egholmvej 8 C · 9800 Hjørring

Omslag:
Christian Hansen

Tryk:
VBO Speed Tryk · Hjørring

© Arne Espegaard
År 2003

ISBN 87-87881-43-8

Indholdsfortegnelse

Side

I Stormen på Børglum kongsgård 7

II Kongen forfølges 20

III Folmer Sanger 23

IV Stormen på Aggersborg 26

V Sydpå mod Viborg 29

VI De unges oplevelser 32

VII Rasteplads og heste 39

VIII "Pariseren" Erik 49

IX De unge og bålet 56

X Gale koner og søde piger 64

XI Mordet på narren 90

XII Sydpå ad hærvejen 94

XIII Folmer sanger i Grejsdalen 98

XIV Strid mellem ledene 100

XV Over Lillebælt 104

XVI Forsøg på at standse vendelboerne 106

XVII Den fynske nat 109

XVIII Vildskab i Odense, Kong Knud dør 114

XIX Knud bliver helgen 122

XX Hjemkomst til Børglum 125

XXI Erik og Tove 130

XXII Folmer Sanger og Yrsa 133

Noter, bl.a med oversættelse af
latinske og vendsysselske udtryk, ... 141-143

Knud den Helliges kongesegl, bagsiden.

Jagten på Knud Konge

Det var høhøstens tid 1086.

Høvdingen i Børglum Herred, Kærulf, som folk mest kaldte Ulf eller Ulven, var en mand af gammel vendsysselsk æt. Han sad på sin store gård, Børglumgård, og funderede. Rygterne svirrede.

Ville Kong Knud virkelig med magt og mord indrive den nye skat? Den som bliver kaldt "tiende"?

Der fortaltes så grusomme historier om, hvad der skete her og der i landet, at det knap var til at tro. Men det som man i Børglum hørte fra nabobyerne et par mil sydøst for, det var ikke løse rygter. Det var bitter virkelighed. (1)

Kong Knud, der for tiden opholdt sig på kongsgården Aggersborg i Hanherred, havde sendt nogle fogder til en række gårde både i Hanherred, Thy og Sydvendsyssel for at opkræve tiende, den nye skat, som han lige havde beordret, og for et par uger siden var skatteopkræverne endda kommet helt til Stenum sydøst for Børglum for at opkræve en tiendedel af bøndernes nyhøstede hø, der endnu stod i stakke, fortalte man. Eller i hvert fald værdien af det i klingende sølvmønt, og det var der ikke så mange der havde. Penge var knap nok blevet et almindeligt handelsmiddel endnu.

At aflevere en tiendedel af sit hø, nej det ville Helge, Stenums storbonde, og alle de andre bønder ikke gå med til, især da det var tørke, så høhøsten var ringe. Det

var kommet til slagsmål, og det udviklede sig snart til regulær kamp på gårdspladsen. Flere fik ulivssår, og Helge selv fik et sværdhug ned i skulderen, så han nu lå mellem liv og død. Hans kone havde kongsfolkene vistnok også gjort fortræd.

Alligevel var det lykkedes de Stenum bønder og naboer fra Thise og andre byer at jage kongens folk vestpå, over åen, Tiendeåen, som den senere blev kaldt, og det fortaltes, at bønderne nu havde sat vagtposter på østbredden, for hvis der skulle komme flere af de grimme tiendefogder fra Aggersborg.

Kærulf sad i stuen, tung af tanker. Siden tidlig morgen havde han redet rundt sammen med sin nys ansatte forvalter, en kraftig mand på hans egen alder, for at vise ham gårdens grænser og for at se til sine folk, der sled i det med høet, både i Børglum, i Årslev og i hans enge endnu længere nordhenne.

Og da han nu var kommet så langt nordpå, havde han også til sidst været et svit inde hos sin nabo, Olaf på Ågård, for at høre, om han havde spurgt nyt om kongens skatteopkrævere.

"Nej", havde Olaf sagt, "vi har ikke set noget til dem, og de kan Lokki-ta-mig (2) også bare vove på at komme her for at hugge hø eller andet fra mig! Gør de det, så skal jeg sørge for, at de kommer hjem i en fart, og det med blå streger i måsen".

Samme indstilling havde Kærulf hørt af andre, både storbønder og mindre bønder, da de sidst havde holdt ting i Børglum herred. Især for de mange mindre selvejere var skattetrykket så voldsomt, at de følte sig presset nedad til en slags lavere underklasse. Forbandelser over kongen, den kanut, raslede fra dem. Vrede fyldte deres sind.

Også på de gruppemøder af betydelige mænd, som han i det sidste årstid flere gange havde arrangeret i Vest- og Midtvendsyssel, også der havde folk talt så hårdt, at det virkede, som om de stak en knyttet næve op for næsen af kongen.

Kjærulf selv buldrede aldrig løs. Det var heller ikke nødvendigt. Alle vidste, hvor de havde den store stille mand med det faste skægansigt.

I sin ungdom havde han i et kort, men blodigt slag været med til at forhindre den norske kong Harald Hårderådes styrker i at gå i land i Vendsyssel, efter at de var trængt ind i Limfjorden. Den forbavsende tapperhed og kløgt, som den unge vendelbo havde vist i kampen, gik der ry af viden om, og den medførte, at han blev optaget i den danske konge Svend Estridsøns hird. Men da Kong Svend døde, flyttede han hjem til Børglumgård, for her befandt han sig bedst. Han fik kone og barn. Det rolige liv her var lige det, der passede ham. Kun undtagelsesvis var der grund til at gå hårdt til værks, men så gjorde han det også.

Fra hans tidligste tid som mand på Børglumgård havde folk erfaret, at han altid sparede på ord. Men talte han, så fulgte der gerne handling efter. Det viste sig blandt andet, da to brovtende og hensynsløse stormænd, "knaber" som man kaldte dem, nægtede at efterkomme en dom, de på tinge havde fået for manddrab.

Kærulf, der altid satte tingenes afgørelser højt, gik straks de to knaber hårdt på, da han traf dem uden for tingstedet. Så hårdt, at den ene af de to pludselig trak sit sværd, men åbenbart ikke hurtigt nok, for kort efter lå de begge på jorden med flækket pande. Folk, der hørte våbengny og råb, kom hurtigt til. Men da var det sket. De så Kærulf stå roligt og tørre blodet af sit sværd med

den ene knabes hue. Ingen turde røre ham. Havde heller ikke lyst til det. Han havde tingfolket bag sig.

Man anså ham ikke blot for egnens høvding, men også for en mand, der ligesom fik andre bondehøvdinge til at stå i skyggen, når de mødtes på tinge.

Overalt var man enige om, at kongen da ikke sådan uden videre – uden at forhandle med folk på tinge eller andre – kunne indføre en ny skat oven i alle de andre. "Tiende" kaldte man den – ja tak – en tiende del af deres avl og anden indkomst skulle de betale til kirker, præster – og vistnok også til nogle fine nogle, der kaldtes bisper, og en endnu finere i Bremen eller Hamborg, der kaldtes ærkebisp – og Gud ved, om ikke også kongen og hans folk puttede noget af afgiften i lommen.

Og for resten var der da flere, vidste Kjærulf, der mer eller mindre gedulgt holdt fast ved troen på Odin, Thor, Freja og de andre guder, dem som deres forældre og bedsteforældre havde fortalt dem så mange stærke historier om. For dem var denne kirketiende særlig afskyelig.

Man var heller ikke tilfreds med, at Kong Knud tit handlede på tværs af sin forgænger Kong Haralds blide love. Og at han fastsatte straffe for brud på fasten. Alt i alt, han sigtede efter at etablere et enevældigt kongedømme, ikke bygget på bønder, hverken stormænd eller småmænd, men på kirken.

Og hvad lignede det heller, at kongen i fjor, altså 1085, havde beordret en flåde på over tusind fartøjer med et væld igt mandskab til at ligge og vente i Limfjorden i flere uger? Han ville generobre England, men han kom aldrig selv for at tage kommandoen og give ordre til afgang. Han var nemlig optaget af forhandlinger i Hedeby med venderne, der truede med at angribe, når Kong Knud drog mod England.

Styresmændene bad da kongens broder Oluf om at rejse til Hedeby og klage over den lange ventetid. Det gjorde han, men blev straks af kongen beskyldt for landsforrædderi. Der blev lagt lænker både om hans hænder og fødder, og han blev sendt til Flandern (Nordvestbelgien), hvor kongens svigerfader regerede, med besked om, at han ikke burde løslades igen.

Da folk på flåden i Limfjorden ikke gad vente længere og gerne ville hjem, fordi det var høstmåned (august), og kornhøsten allerede var begyndt – en høst der for øvrigt tegnede yderst ringe – så opløstes flåden. Det var en træls historie for de bønder, fiskere og andre, der havde været udkommanderet og havde måttet vandre, sejle eller ro den lange vej. Det gav grøde til den vrede, der voksede mod kongen. Kun få gav sig hen i skæbnen og tænkte sådan som Ejvind fra Hanherred, der gerne udtrykte sig i sang, som da han et forår manglede sædekorn:

Slidt har jeg og slæbt,
ukrudt ødet,
marken gødet,
men lad nu lærken
bygge derpå.

På Børglumgård kom Gro, Kjærulfs kone, ind og satte sig hos ham, og en af pigerne kom med middagsmad, først en lille skål melgrød til hver, som vanligt. Men de havde knap sat sig til bords, før de hørte en hest komme galopperende ind på gårdspladsen, og kort efter dundrede det på yderdøren. "Gå ud og se efter, hvem det er", sagde Gro til pigen.

Hun gik ud i forstuen og lukkede op. Et stort fortravlet mandfolk masede sig ind forbi hende.

Det var Sune, forkarlen.

"Ulf, Ulf", sagde han, "Kong Knud er flyttet ind på kongsgården her vesten for, og han har en masse folk med. Hvad om han sender nogle af dem hertil lissom dem i Stenum?"

Kjærulf var en rolig og selvsikker mand. Han lod sig ikke sådan forskrække, men lagde hånden på forkarlens skulder. "Sæt dig", sagde han, "du trænger vist til en klat grød lissom vi andre".

De spiste, og Sune fortalte nærmere om kongen og hans folk, som var kommet ridende sydfra.

Kjærulf sagde ikke meget, spiste næsten intet, men Gro så, hvordan hans ansigt fik strengere linjer omkring munden, og vidste, hvad det betød. Hun rakte ham sin hånd under bordet.

"Sune", sagde han, da de rejste sig, "vil du sørge for at sætte et par mand ud på vejen op til kongsgården for at holde udkik. Vi må være parat, hvis det skulle trække op til noget som det i Stenum".

Sune gik. Kjærulf talte først roligt med sin kone om sagen og forklarede, at han blev nødt til at tage sig af sagerne, selv om det muligvis betød, at han ikke kunne komme hjem i dagevis. Han bad hende om, sammen med deres halvvoksne søn Toke, og forvalteren selvfølgelig, at sørge for at tingene på gården gik som de skulle. "Men vi ses igen, lille Mor, senest om et par uger!" Det kom nu ikke til at stemme.

Så red han ud til nogle naboer, fortalte dem, hvad Sune havde berettet, og fik den tanke styrket, der spirede i hans sind: "Vi bliver nødt til at jage kongen og hans fogeder ud af Vendsyssel og Hanherred, ja måske ud af landet. Men det kræver mange folk, og vi må i gang med det samme, så det er overstået inden høst".

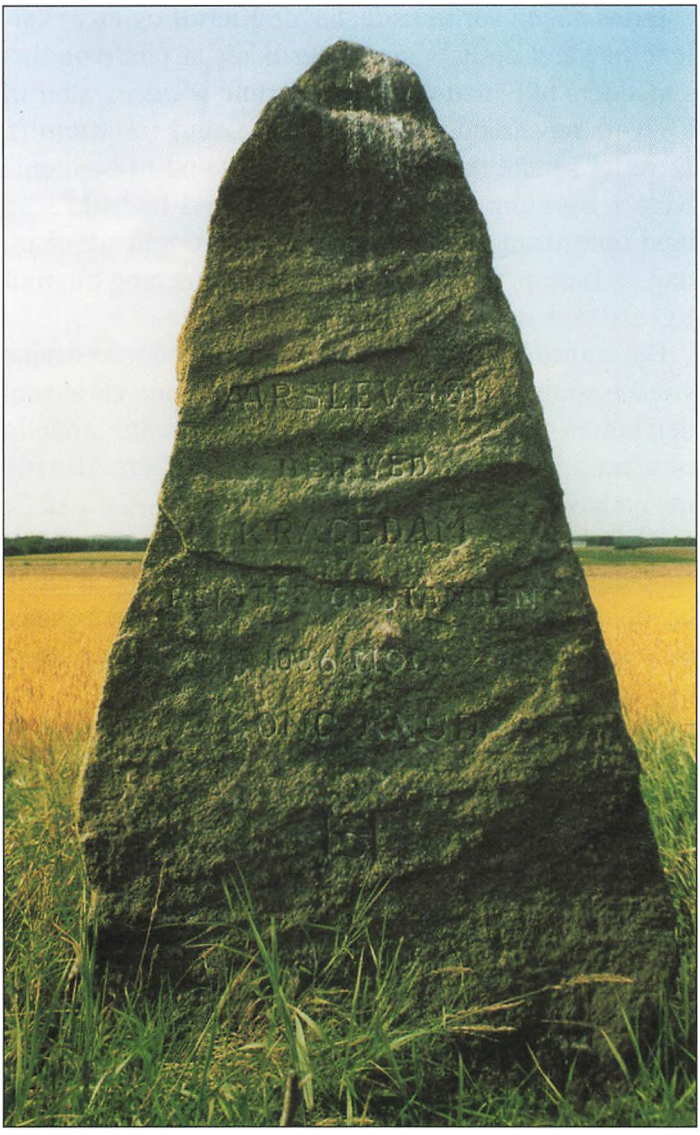

Foto af mindesmærket ved Kragedam

Inden dagen var til ende, havde Kærulf og en af karlene tilskåret en halv snes budstikker af pinde og forsynet dem alle med den kraftige rune ᛕ, der svarer til k i vort nuværende alfabet (Runen stod for Kærulf). Derefter sendte han flere af sine karle ud til bønderne både i Børglum og alle nabobyer med budstikke og med opfordring til at give møde førstkommende mandag ved solopgang for at drøfte situationen og om muligt afværge angreb af kongens folk.

Det sidste forudsatte, at man mødte op med sine voksne sønner og med så mange af gårdens karle som der kunne undværes derhjemme. Man måtte endelig også møde op med, hvad man havde af våben. Alle frie mænd havde ret til at bære våben, og der var ikke så få, der havde et sværd, et spyd, eller andre skarpe våben fra dengang de eller deres fædre for adskillige år siden havde deltaget i vikingetogter. Havde man ikke sværd eller spyd, havde man i hvert fald en langskaftet økse, og sådan en kunne sandelig også bide, når den fik det rigtige sving.

Samlingsstedet skulle være et sted på Ulfs ejendom, nemlig Kragedam (3) på Årslev Hede, omved en lille mil fra Børglum. I den dam var der vand nok til deres heste, ja endda til at svænge dem, d.v.s. ride dem ud i vandet, hvis de trængte til det. Og bækken lige ved var fuld af friskt vand til folkene.

Børglumgårds karle red altså afsted med budstikkerne, og efter en halv times ridt afleveredes budstikken til en anden, som fortsatte. Det rygtedes hurtigt fra gård til gård, fra by til by langt ind i Vendsyssel, hvad der forestod.

Mandag morgen strømmede folk til dammen i hundredvis. De der kom langvejs fra, havde telt og tæpper med på en pakhest.

Diskussionen begyndte med det samme, man hidsede sig op, jo mere man hørte om kongens fremfærd sydpå i landet, helt nede ad Viborg til. Hans folk havde angrebet både her og der og havde slået ihjel, hvis man ikke føjede sig.

Kærulf stod på en lille høj på Kragedammens vestbred. Han var tavs, svarede kun kort på de mange henvendelser fra folk. Men så søgte de sammen gruppevis eller parvis. Det summede af stemmer, både rustne og skarpe, hele vejen rundt om Kragedam.

En timestid efter solopgang brød Ulfs mørke røst igennem.

"Så! Ro!" hørte man. Og til alles forbavselse havde Ulf ikke blot et par enkelte sætninger på hjerte, men meget mere:

"Gode landsmænd! Når jeg har bedt jer komme her, er det fordi vi må have gjort en ende på den grimme klemherke, vi er kommet i. Nu har vi i månedsvis, både i Børglum og andre steder, luftet vores had til Knud Konge, men de Stenum folk er der mere kraft i. De nøjes ikke med at snakke. De har, som I nok har hørt, jaget hans skattefogder væk og givet andre en endefuld med kæp og reb – et par er endda blevet et hoved kortere, men dobbelt så mange af vore Stenum-naboer faldt også.

Selv om sagen drejer sig om, hvordan vi skaffer os af med en konge, der sender folk ud for at røve og myrde, så er det til nu kun blevet til endeløs snak – selv i denne årle morgenstund, hvor vi næsten har ham inden for rækkevidde. Han ligger nemlig og snorker på kongsgården derhenne!" Kærulf pegede mod borgen på den høje banke i sydvest. "Vi må derop og i det mindste jage ham søndenfjords og endnu længere bort – eller tage ham til fange. Nu eller aldrig!"

"Hvad så, når vi har taget ham? Hvad skal vi så gøre ved ham?" spurgte Vogn af Vognsgård.

"Snit-skær (4) ham!" råbte en fra den anden side af dammen. Nogle begyndte at grine, men Kærulf hævede hånden:

"Timen er ikke til sjov, landsmænd, men til handling. Ham deroppe i kongsgården er kommet for at klemme os alle fladt mod jorden og tage, hvad der er vores. Han vil tage en stor part af vores afgrøder, eller værdien deraf, og han sender folk ud, som slår vore naboer ihjel, og snart er det vel vores tur til at få samme behandling – hvis ikke vi kommer først. Og efter min mening skal vi ikke nøjes med at have Knud siddende i et fangehul. Kong Knud skal ikke blot jages søndenfjords. Han skal jages helt ud af Danmarks rige!"

Alle tav. Det ord var faldet, som skar al snak over.

Kærulf huggede sit lange spyd i jorden lige foran sig. Så greb han om det øverste af spydskaftet:

"De der vil øve dåd i dag, kommer herhen og fatter om spyddet sammen med mig. Sådan gjorde vore forfædre, når de skulle kæmpe i fællesskab, og sådan gør vi nu!"

Kås af Vrejlevgård, Bjørn Bue og den hidsige Olaf fra Ågård var de første.

Kås greb om skaftet lige under Kærulfs hånd, Bjørn under Kås'es hånd, og således videre, til de første seks stod sammen med Ulf som den syvende. Med deres greb om spydskaftet bekræftede de tavst, men fast, deres fælles kampvilje, med Kærulf som leder. Derefter atter seks. Gruppe efter gruppe meldte sig, i alt 4-5 snese.

Men nogle få listede bort, hen mod krattet, hvor hestene stod.

Kærulv mærkede sig uden at mæle et ord, hvem der svigtede.

Men nu rettedes opmærksomheden mod en ung rytter, der kom galopperende vestfra og søgte hen mod Kærulf. Det var en af de karle, der var blevet sat på post ved vejen op til kongsgården.

"Han er rejst!" pustede han, "han red mod sydvest med hele sit slæng!"

Nyheden gik som en brand gennem forsamlingen. Folk råbte op, nogle kaldte på deres karle, at de skulle komme med hestene, andre kaldte på deres venner, og snart stormede de første flokke afsted, så støvet stod om dem. Forrest nogle unge og løse fyre.

Snart sad også Kærulf og hans nærmeste i sadlen. De holdt en kort konference, fik samling på deres karle, og inden længe befandt de sig på kongsborgens brede gårdsplads.

Kærulf smed tøjlerne til en af karlene og pegede mod vandtruget ved brønden, hvor der allerede stod en del heste og drak.

Men Kærulf gik op ad trappen, ind i hallen, hvorfra der hørtes råb og latter. De flokke, der var kommet først, havde fundet frem til en tønde øl og forsynede sig på stedet. Det blev en værre badulje.

En mindre flok, med Luse-Leif og Svarte i spidsen var i gang med at snage og kikke under alt, der lod sig flytte, både i hallen og andre rum. Et og andet blev puttet ind under koften, et par broderede kvinde-tøfler, en kvart ost og andet.

En efter en blev de af kongens folk, der ikke var taget med ham, trukket frem fra deres gemmesteder. Et par stykker jamrede og var rede til at fortælle alt, hvad man ønskede. Andre var nogle stædige kanaljer, men også de blev bragt til at røbe, hvor man kunne finde ting af værdi. Luse-Leif behøvede kun at ridse dem lidt på den bare mave med spidsen af sit rustne sværd – så spyttede de ud.

Fra pigekamrene hørtes hvin.

Kærulf vendte sig og gik ud.

Nu var borggården stuvende fuld af folk. Han fandt hurtigt frem til nogle af dem, der havde haft hånd om spyddet og bad dem gå ind og prøve at rydde bulen for de fyre, som helt havde misforstået dagens opgave.

Dernæst fik han samling på en halv snes af de førende mænd, og sammen fandt de ud af, at de hurtigt måtte af sted efter Kong Knud, som sandsynligvis var på vej mod Aggersborg. Her kunne de gøre sig håb om at fange ham, hvis han ikke fortsatte sydpå.

En timestid efter havde de fået hold på deres karle, hestene havde fået vand og en dusk hø hver, og så var man klar til jagten sydpå efter kongen.

De samledes foran borgporten i sydlængen. Snart sad Kærulven på sin hest med sine karle om sig. Han så sig rundt, savnede en og anden. Hvor var f.eks. Tykke fra Tykskov? Men der var vigtigere ting at tage stilling til. Han stod af og gik hen til en gruppe, hvor brødrene Ravn og Vogn sad på deres blanke røde heste, vekslede lavmælt nogle ord med dem, gik tilbage til sin egen hest, som en af karlene holdt, prøvede endnu engang, om buggjorden var stram nok, sprang op, vendte hesten mod syd og slog op med hånden:

"Vi er enige om, at vi ikke vil se så meget som skyggen af Kong Knud her i Vendsyssel! Og heller ikke i Hanherred eller andetsteds. Ud med ham! Af sted!"

Med høje råb buldrede skaren ned ad borgens sydskråning. Endnu nogle spredte grupper kom ud af porten og fulgte efter. Enkelte løb ind i borgen igen for at kalde på karle og andre, der endnu sad ved bordene.

Men snart vidste alle det. Kærulf og de fleste stormænd var draget afsted for at jage kongen sydpå over Limfjorden, eller fange ham.

Man rejste sig, man diskuterede, så sig ubeslutsomt om til de andre:

"Jamen vi kan da ikke sådan rende fra alt derhjemme," mente Tykke og glippede med øjnene. "Ja og hvad vil konen sige, hvis jeg således bare forsvinder ud i det blå?" sagde manden fra Sejlstrupgård, som næsten ikke kunne løsrive sig fra bordets glæder.

Så var det, at Ole af Stensgård, der var kendt for sit praktiske greb om alle ting, tog ordet og sagde det, som de fleste tænkte:

"Det er helt i sin orden, at vi skal give ham Knud nogle på puklen, men jeg må i hvert fald en tur hjem for at give besked til min kone, og til forkarlen også, så ingen går og glor og gaber i stedet for at bestille noget. Mon ikke også I andre har et bitte ord og skulle have sagt derhjemme, før vi begiver os ud i noget, der kan tage uger?

Men lad os være enige om, at vi mødes igen i overmorgen aften på Jetsmark Banke tæt ved Hanherred. Ved at vente til i overmorgen kan vi også nå at få sovet ud hos konen, så vi kan klare os et stykke tid."

Jubel! "Hørt! Hørt!" De sidste sled sig løs fra bordene, og var de ikke blevet alt for benløse af øllet, søgte de til hestene, og turen gik hjemefter. En og anden ræbede højlydt. Det havde været en god dag.

II

Kærulf og hans følge havde allerede Ingstrup Sø og Albækken bag sig. Galoppen og senere det skarpe trav var afløst af rolig skridtgang. Hestene dampede af sved.

Da fik flokken øje på en ensom rytter, der fippede afsted forude. Også han havde retning mod syd som de selv, men red påfaldende langsomt.

Kærulf og nogle af hans nærmeste sporede deres heste til nyt trav og kom snart op på siden af den fremmede, der sad skævt på en elendig krikke, næsten som en ildklemme på en so.

"Hvad er du for en stabejser?" spurgte Olaf og tog fat i den lille mands trøje. Den var gul i den ene side og grøn i den anden, og hans hue var besat med bjælder. De blev klar over, at det måtte være kongens hofnar, som ikke havde kunnet følge med sin herre på det vilde ridt.

"I gode herrer," sagde narren og virrede med hovedet, så bjælderne klemtede, "jeg er Adam i uskyldigheds tilstand".

"Det var som pokker!" sagde den unge Asbjørn, der kunne lidt bibelshistorie, "hvor har du så Eva?"

"Mig har ingen Eva endnu – ikke sådan nogen rigtig Eva – en uden en plet på sin blanke krop. Og et paradis er heller ikke blevet min del – endnu da. Det mål af lykke, som er blevet mig bestemt her i verden, kan I læse jer til af de usselige pjalter, som kongen i sin nåde har skænket mig."

"Ja lykken hun er en underlig trold, som de gamle sagde." Det var Ebbe Skovmand, en midaldrende bonde. "Kærulf, lad os lave et lille hvil her. Vi skal ikke splitte hestene ad, og heller ikke vort eget skræv."

Kærulf smilte i skægget, alle steg af, og en snes mand satte sig i vejkanten sammen med narren.

"Hør, du narrifas," sagde Ebbe, "vi andre kommer jo aldrig i kongens nærhed. Fortæl os lidt om, hvad du laver der."

"Laver og laver," svarede narren, "jeg laver bare sjov. Jeg prøver at få kongen og de andre til at grine, for de synes at have så mange mørke tanker for tiden, og I ved: Munterhed jager alle dystre tankefostre på flugt – det sagde min far i hvert fald. Hvad jeg får for det? Jo jeg får da lidt til at glæde min mave med, og så en sæk halm til at sove på om natten."

"Så skal du sandelig ikke klage," sagde Kærulf, "for der er mange arbejdsmennesker, der ikke får så meget for at yde så lidt. Men vi må videre. Du, Kongenar, du kan hænge på allerbagerst, om du vil. Men det er ikke sikkert, at vort ærinde passer dig."

Forrest red Kærulf og en række storbønder med deres karle. Allerbagest kom nogle flokke dralrende til fods, og de sakkede selvsagt længere og længere agterud, forsvandt efterhånden, den ene efter den anden, hjemad velsagtens, hjem til kone og børn. Eller fordi de var ved at slide bentøjet op. Det var i hvert tilfælde det afgørende for Herman Hesteskærer, der gik med en vældig snit-skær-kniv i hånden og jamrede: "Åh min venstre tommeltå!" "Læg dig og sut på den", sagde Ole fra Vistrup. "Av, av, mine knyster!" jamrede en anden. "Skid med dem", sagde Ole, "du bliver nok snart slået ihjel, og i Paradis går man med bare fødder".

Værst gik det med Slaski – det var ham den halte, der altid slaskede med det ene ben. Den lange tur og varmen var for meget. Han faldt. "Åh, Åh!" hvæsede han, "kom og hjælp mig. Jeg er vistnok besvimet!"

Efterhånden som skarerne til hests drog ind i de sydlige egne, sluttede flere og flere sig til dem. Men der var som sagt også enkelte, der stak af hjemad. For en havde et øg, der skulle fole, en anden en kone, der skulle barsle. Luse-Leif, Svarte og andre løse fugle skulle et eller andet sted hen og gemme de ting, som de havde neglet og gik og slæbte på.

III

I Hune, vest for Vildmosen, lå Havsgård, en mindre gård, hvorfra røgen steg fredeligt op gennem lyren, men hvor der nedenunder var bulder og strid, for en flig af rygtet om oprøret mod kongen var kommer hertil. "Ræven skulle ryges ud", sagde man, og ingen var i tvivl om, at ræven var Knud Skattekonge, Knud Tiendekonge, Knud Bondeplager. Og nu stod striden mellem unge Folmer og hans far.

"Af sted, dit skrog," hvæsede den gamle gigtsvage bonde. "Vi kan da ikke være bekendt, at der ikke kommer nogen her fra gården og hjælper med til at drive bæstet ud!" Og så havde han givet Folmer sit gamle sværd fra sin tid som viking og snuppet den tynde pynteklinge, som Folmer havde tiltusket sig på Hundslund marked. Gravrusten havde gnavet slemt i det gamle forhuggede sværd, så Folmer, men "Ja ja", tænkte han, "ingen ved, hvad dagen vil bringe, men svinge det tunge dingelværk her mod menneskepander – aldrig!"

Han fik fat i sin hest, sadlede, klappede den på krydset, fik selv et lille klap af moderen, da hun kom ud til ham med en madpose, et par potter øl i en pose af kalveskind, samt et ølhorn, og endda en håndfuld salt, som hun hældte ned i hjørnet af hans kjortelskøde. Lommer havde man ikke dengang, og salt måtte man da have med på længere ture, syntes hun.

Deres hund Pelle stod tæt ved ham med savlende flab og vrikkede med halen. Den ventede også på et klap, og det fik den. "Vuf!" sagde vapsen, og så satte Folmer foden i stigrebet, steg op og red ud af gården.

"Og det var Folmer Sangersvend,
steg op på vrinsker sin – "

sang han. Her kunne han vel få lov til at lade de toner klinge, der bestandig skabtes inden i ham. Straks han kom ud af skoven, lå det åbne land foran ham i solens brede lys.

Folmer satte sporerne hårdt i siden af hesten. Den slog op med bagparten og satte i galop. Folmers harpe, der hang ned til højre fra sadelknappen, og madposen, der hang ned til venstre, dinglede og klaskede mod hans ben. "Prrr!" kommanderede han og stod af for at binde harpe og pose bedre fast. Især harpen var han øm over, for han havde lige sat to nye strenge i, som han havde snoet af tørrede kattetarme.

Han steg til hests igen, og havde knap fået fart på, før han fik øje på en sort skovsnegl, der var ude at slime sig en tur tværs over vejen. Han syntes bestemt, at den sagde: "Hov hov, ikke så forjawwet du! Hastværk er godt, men besindighed er bedre".

Lige ved lå en død fugleunge.

Han stod af, tog den varsomt op i sin hånd, og et lille kvad begyndte at tage form inden i ham:

"Åh fuglelil,
du sangens kilde – "

Uvilkårligt greb han efter harpen, slog et par toner an og sang med ansigtet mod himlen en sørgesang uden ord: "Åh, åh, åh – "

Pelle lå ved siden af og gnaskede sig for lopper.

Han stod lidt og så på fugleliget, som han havde smidt, og mumlede: "Ja nogle kalder mig Folmer Sanger, og andre Folmer Klaptorsk. De har nok ret begge parter".

"Men", grundede han videre, "hvad var det nu, præsten fortalte mig forleden dag? Jo, han sagde, at de gamle hedninge i Grækenland mellem alle deres guder havde en gud specielt for spil og sang". Det havde hedningene her i landet ikke haft, så vidt Folmer vidste. Det var lige ved, at han mumlede en bøn til den hedenske Alfader, Odin: "Jamen så skab da en! Og lad ham parre sig med Freja!"

Han steg atter op på hesten og luntede i retning af en støvsky, der viste, hvor de Børglumfolk og andre vendelboer var i anridt.

Ved siden af sig så han med glæde, at der var en, der hjemmefra trofast fulgte ham, hvilke eventyr han end red i møde. Det var Pelle!

Den smilede op til ham ved at vrikke med halen.

IV

Da Aggersborg tonede frem langt forude, gjorde Kærulf holdt, vendte sig i sadlen og så tilbage. Så langt øjet rakte, kom der spredte skarer til hests, ikke blot vendelboer, men også hanninger, altså lokale folk fra Hanherred, der gruppevis dukkede op bag de lave bakker med et spyd eller blot en fork over skulderen, en del også med et sakssværd. De var mest til hests, og trængselen bag Kærulfs fortrop blev tættere og tættere. Utålmodige råb hørtes, heste vrinskede og bed ad hinanden, støvet og varmen var ulidelig.

"Så er vi vist tilstrækkeligt mange til at ryge ræven ud af hulen", sagde Kærulf til Stempe, en gæv mand og en af de mest ansete bønder, "eller til at få fat i halen af ham. Når solen står over det høje fyrretræ der" – han pegede mod syd, "så går vi på dem, og så tænker jeg vi har kanutten".

Stempe nikkede, tørrede sveden af brynene med bagsiden af sin hånd og kaldte en række af sine venner og bekendte frem. Hver fik en besked om, fra hvilken kant de skulle angribe Aggersborg med deres karle. Alle var fyldt af gå-på-mod og eventyrlyst. For i dag skete der noget! Det var noget andet end de sidste par dages ridt ud ad vejen og ugers slid med høet.

Men i det samme blev man en vogn var, der kom hen imod dem fra vest, efterfulgt af nogle få ryttere. Det viste sig at være en biskop med lidt mandskab fra borgen.

Foran oprørernes skare stillede bispen sig midt på vejen i ornat, med sin mitra på hovedet og med udbredte arme, i den ene hånd bispestaven med snirkel foroven.

Han var udsendt af kongen for at bøje de stridige sind, sagde han, og for at minde dem om Kristi budskab, som Kongen var talsmand for, og minde dem om den fortabelse, som var deres sjæle vis, hvis de fremturede med at efterstræbe Kong Knud, Herrens salvede.

I over en time blev han ved med at parlamentere med Kærulf og de andre ledere, men de var ikke til at rokke. Hans øjne flakkede nervøst hen over de skarer, der stod omkring ham og hans lille følge, og som blev flere og flere. Til sidst red Kærulf og hans folk uden om den lille gruppe kongsmænd samt den grædende bisp, og man stormede Aggersborg.

Men her var der ingen konge! Han havde benyttet forsinkelsen til at flygte sydpå over Limfjorden. Aha, nå det var derfor, bispen blev ved med at snakke og ævle så længe!

Borgen blev gennemsøgt, de af kongens folk, der var tilbage, blev smidt ud, et par skattefogder bliver klynget op uden på dørene, og hvad der var af madvarer blev fortæret eller puttet i poser og læsset på pakhestene, for nu gjaldt det åbenbart en længere tur sydpå.

Men der lå ikke et eneste fartøj ud for Aggersborg. Kongen og hans mænd havde benyttet både borgens fartøjer og alle sildebådene til flugten, så de lå nu på sydsiden af fjorden eller var på vej dertil.

Kærulf og hans fæller holdt råd: Skulle de fortsætte jagten på kongen sydpå i landet, eller skulle de vende hjem og sørge for, at høet kom godt i hus?

Harmen mod Knud var så stor, at de fleste bestemte sig for det første, og fire unge mænd, der var kendt som nogle rigtige vandhunde, fik besked på at smide klun-

set og svømme over et sted mod nordøst, der hvor fjorden var smallest, for at tage et fartøj og få det over til Aggersborgkysten.

Det klarede de trods den stærke vestenstrøm. Et par timer efter kom de tilbage med en otteårers båd. Hurtigt blev den bemandet med fiskere og andre, der kunne ro og sejle, blev sendt af sted igen for at hente flere fartøjer, og inden aften var vendelboernes fortrop sat over.

De så sig tilbage. Over Aggersborg steg en kraftig røgsøjle til vejrs. Nogle i bagtroppen havde sat ild på kongens borg.

Hanningerne fulgte med. De af dem der havde hjemme under Lien, ud mod Vesterhavet, tøvede lidt, så sig tilbage, for "fager er Lien", men jagten på den lede Knud Konge havde stærkere greb i dem.

Lidt syd for fjorden gjorde de holdt, dels for at vente på andre flokke, dels for at holde nattehvil med de få tæpper og telte, de havde.

V

Næste morgen fortsatte jagten. Rap-rapperap-rapperap-rapperap hamrede hovene sig mod syd, også under det par heste der franskede, altså vendte forhovene en del ud til siden. Vejen var hård i tørken.

Kongen indhentede de ikke, men i løbet af dagen meldte trætheden sig. Lugten af læder og hestesved kvalte sommerens dufte fra mark og eng.

Da solen stod højest, gjorde man et kort hvil i læ af en bakke. Ved foden af den snoede en lille å sig smidigt mod fjorden. Alle kastede sig på brinken og øste det lunkne vand op i den hule hånd, man drak og drak, man vaskede sig, og drak igen.

Enkelte dyppede også enden i vandet, for de var blevet "fisbrækket", som man sagde, altså ømme bagi, af det lange ridt. Det holdt de fleste sig dog fra. De var nemlig bange for, at der skulle sidde en nøkke (åmand) og lure, sådan en som nøkken i Ry Å eller ham i Liver Å derhjemme i Vendsyssel. De to snuppede sig jo hver et menneske om året.

En trak sin skjorte af og vaskede den i åen. De der så det, grinede ad ham. Ha ha, han havde vel nok fine fornemmelser!

Et sted, hvor brinken var skredet, vadede hestene forsigtigt ud og drak længe, man hørte deres gulk- gulk-gulk. Så spændte man sadel og hovedtøj af dem og tørrede deres svedige flanker med en tot fjorgammelt græs og lod dem græsse lidt, mens mændene gnavede i et stykke brød.

Nogle af de ældre foretrak derefter at ligge fladt på ryggen med udspilede lemmer. Et par unge fyre svalede deres bare fødder i vandet lige ved brinken, men så

bed en stor gedde sig pludselig fast i den enes storetå. Fyren brølede og kastede sig bagover, så gedden blev slynget over ham og langt ind på engen. Her samlede han den op og var rævestolt af at kunne bidrage til aftensmaden med noget lækkert.

Kærulf holdt stille oppe på bakken og skuede ud over landskabet. Hesten vendte rumpen mod vinden, og dens lange hale blæste ind mellem dens bagben.

Snart gik man på den igen.

Man fandt et vadested med grus i bunden og en vandstand på højst en alen. Hurtigt over, og så fortsatte det raske ridt. Vejen var bred, for den bestod af en række hjulspor side om side, mest over de højtliggende egne, for der var næsten ingen broer over åerne, og vadestederne var tit usikre.

Hvor vejsporet gik ned ad en skrænt til et vadested, samledes hjulsporene til eet. Her var både regnvand og smeltevand i hundreder af år løbet ned og havde hulet sporet ud, så dybt, at hulvejen nu kunne skjule en rytter. Vejen var blevet til en hule, eller "hole", som man sagde i visse egne af Jylland.

Nu og da sluttede folk fra egnen sig til dem, når de hørte, hvad deres togt gik ud på. Andre trak sig sky tilbage, og trælle gemte sig bag høstakke eller i buskads, når de så de bevæbnede ryttere. Mange af dem havde før oplevet at blive taget til fange af krigsfolk.

Det hændte nu og da en af de ridende, at hans hest begyndte at halte. Han standsede, tog det dårlige ben op mellem sine knæ, undersøgte hoven, fandt en sten, der havde sat sig fast under dragten (bageste del af hoven), krattede den ud med sin kniv, og indhentede de andre.

Det hændte også, at en hest nægtede at gå over en bro. Den kunne ikke lide at se flydende vand på begge sider. Krikken kunne være så stædig, at den ikke var til

at piske ud af flækken. Når sådan en forbandet helmis overhovedet ikke ville gå fremad med rytter på ryggen, men kun humme, så var der ikke andet for ham at gøre end at stå af og føre den over med et fast greb i hovedtøjet. Så gik det, mærkeligt nok, skønt åens vand blinkede på begge sider.

Selvfølgelig var det også undertiden nødvendigt både for mænd og krikker at holde et pissehvil. "Vind og vand skal jo ha sin gang", som man sagde.

For at få en hest til at komme hurtigt i gang med pisseriet var det skik at fløjte. Det hjalp. Og var der en af mændene, der selv var længe om det, for eksempel ved at han lod vandet løbe i en tynd stråle, så fik han kommandoen: "Pis ordentligt, stå ikke der og drible!"

Og var en så tosset, at han stod og pissede mod vinden, så strålen pladrede tilbage mod hans ben, fik han besked om at ride tilbage til Limfjorden og vaske sit understel godt.

En ting var alle enige om: Selv om man havde aldrig så travlt, måtte man endelig ikke flænge i hestene (save i deres mundvige med milen (bidslet). Var der alligevel en ung fyr, der flængede, så hesten vendte det hvide ud af øjnene, blev sådan en flandrik standset og sat allerbagest i flokken.

Men hverken heste eller ryttere havde lige mange småophold behov. Snart red Kærulf med en flok mænd i spidsen, mens resten kom gruppe efter gruppe, så langt øjet rakte, og længere endnu. Ulf indså, at med det mål, som man havde sat sig, duede det ikke at komme dryssende sådan drit-drat i flokke med timers, ja efterhånden måske med en hel dags mellemrum. Han sagtnede farten betydeligt.

VI

Men det passede ikke Egil, sønnen fra Hæstrupgård, og den flok unge, der altid samlede sig om ham, så han red op til Ulf og spurgte, om der var noget i vejen for, at han og hans kammerater søgte en østligere vej, selv om den var noget længere. Så kunne de nemlig selv bestemme farten, ride hopla, ride hid og did, hvor der var noget særligt at se og opleve.

Kærulf gumlede lidt på det. "Ja værsgo, bare I ikke rider længere væk, end at I kan kontakte os her et par gange i døgnet og være sammen med os om natten".

De unge lettede på hatten, bøjede sig som man gjorde for en høvding, og for så af sted i gallop. Nu skulle der være fut i fejemøget!

Og oplevelserne lod ikke vente på sig. De kom til at høre både skadeskræp og lærkesang. De så både duer der kyssedes – eller næbbedes, som man sagde – sværme af brokfugle (hjejler) – og en ræv, der sad fanget i en rævesaks og var i færd med at befri sig ved at gnave det ben over, som saksens tænder havde hugget sig dybt ind i. Et spydstik, og dens lidelser fik ende. De så flokke af viber med deres krumme nakketop og vidste jo godt, at det egentlig var pebermøer, der efter døden var omskabt til skrigende fugle.

Selv om det var et alvorligt ærinde de var ude i, kunne de ikke dy sig for at lave fjas, og der var sandelig flyt under dem! Et par af de unge knøse var helt overmodige, de lod som om de ville ride en gammel kone over, en der kom gående på vejen. I sidste øjeblik standsede de hestene så brat, at de stejlede over den

gamle. Hun blev så forfippet, at hun slap en slat vand. Knøsene grinede sig halvt fordærvet og fortsatte.

Nogle af dem fornøjede sig med at ride om kap med skyernes skygger, der drev hen over landskabet. Den kraftige vind stod i nord og føltes som et puf i ryggen: Fremad!

Men der blev kvalm luft, eller hentevejr, som det også kaldtes, når det var lummert, og da de nærmede sig en kløft mellem to bakker, så de pludselig en flimrende luftspejling foran sig, en blanding af tåge og solskin, og deri var der minsandten et billede af blafrende tårne og tage, ja en hel by! Hvad i alverden var det? Jo Asbjørn havde hørt præsten snakke om, at sådan noget skyldtes feen Fata, der var ude og lufte sine skørter og samtidig varsle et eller andet, godt eller slemt. "Skidt med det", sagde Egil, "vi rider durk gennem hendes skørter!" Det gjorde de, og synet forsvandt.

Næste morgen var solskinnet væk, og det trak op til kulevejr (bygevejr). Himlen var så blommeret som et klippet får. Sådan sagde man, når den var fyldt med småskyer. Kun gennem en brist i skylaget så de et glimt af solen, og inden aften rullede et tordenvejr hen over dem. Det begyndte med et brag, der fik luften til at skælve.

"Det skrumler i sydøst," sagde han, som de andre kaldte Wonni (5), "det er nok ham Thor, der drøner et skrald af".

Men de andre sad bare på hestene og glædede sig over at se en vældig bue – bifrost, den skælvende vej, kaldte de gamle den. De så den spænde sig fra bakke til bakke i øst, og de hørte Heimdal blæse i Gjallerhornet, ja det var ganske, som deres bedsteforældre havde for-

talt. Den bue ville de gerne ride igennem ligesom gennem Fatas skørter; men den blegnede, jo nærmere de kom den.

De mere tænksomme lærte lidt om livets vilkår. Det skønne har det med at svinde, når man kommer nær.

Wonni, som bestemt ikke hørte til de tænksomme, men var kendt for at være en værre skørtejæger, snakkede med nogle af beboerne og spurgte bl.a., om ikke der var et horehus i nærheden, for han var så hulens trængende, som han sagde. Jo, jo, i Ørum var der en gammel kælling, der havde to trælkvinder, som hun lejede ud for næsten ingenting.

Men sådan noget ville Egil ikke være med til. "Æw", sagde han, "giver du dig i lag med den slags, vil både du og dit rygte snart komme til at stinke langt væk. Og så kan vi ikke holde ud at have dig med her".

Et sted kom de forbi en flok, der virkelig stank. Det var nogle stakler, der var straffede på forskellig måde, forviste, brændemærkede, kagstrøgne, ære– og øreløse. Udstødte.

De strejfede om uden hjem, lakkede blot hen ad vejen, levede af tiggeri og af, hvad de kunne negle her og der. Deres liv bestod af tilfældigheder.

De unge mennesker, der var draget ud i verden med lys i sindet, opdagede efterhånden, at der var en del mere slemt her på jorden, end de havde kendt til i deres fredelige hjembyer. Nok havde man her og der en galge, men der var ikke mange af dem, der havde set sådan en i brug.

De red forbi en banke, hvorpå der stod en galge og knirkede i blæsten. Ned fra den hang en rebløkke og svajede, som om den ventede på et offer. Og minsandten, kort efter mødte de henrettelseskærren, der kom

rumlende med den dømte, fulgt af en flok mennesker, og foran hele optoget gik en fløjtespiller. Hans musik var fire–fem falske toner, som han ideligt gentog. Ikke til at holde ud. Videre, og snart overdøvedes fløjtespillet af hestehovenes raske musik.

Det kunne jo ikke undgås, at det lange ridt sled på hestenes sko.

Dagen efter fik de øje på en smedje og slog et slag derhen. Men der var ingen smed, for det var tidlig morgen, og han var lige stået op og gået bag om huset for at lette sig. Her stod han og holdt kalorius mellem to fingre og lod den dampende stråle pladre ned i bækken. Da – hovslag, hovslag!

Hurtigt skar han strålen af, lod koftens forstykke falde og sprang ned i bækken. Her bøjede han sig så dybt, at han var skjult af brinken. Mon det var røvere? – Nu sparkede de døren til smedjen op, kunne han høre, så han måtte alligevel derhen, inden de fik splittet det hele ad.

Han fik skoet et par heste, fik nellikerne (6) nappet af med en hovtang, og så fik han minsandten nogle skillinger for det! "Det var pokkers! Vil I betale? Jeg troede, I var nogle slemme fyre. Hvor er sådan en flink mand fra?" spurgte han Vogn, som var den der gav ham skillingerne. "Jeg er vendelbo" sagde Vogn, "men vi er da alle jyder for Vorherrre".

Også andre steder opdagede gutterne, at folk var bange for dem. For eksempel var de inde på en gård for at købe lidt til føden. Men den var som uddød. Til sidst fandt de konen, der med sine to børn havde gemt sig i den store bagerovn. Hun havde været så fornuftig at tage natpotten med, for man vidste jo aldrig –

Manden var forduftet, karle og piger ligeså, men bag et af gårdens huse fandt de en træl, der med et reb om den ene fod stod bundet til en pæl. Det viste sig, at det var en spillemand fra Biersted i Sydvendsyssel. For år tilbage var han blevet røvet hjemmefra af nogle banditter, som hans far stod i gæld til.

Senere var han så blevet solgt til den her gård nede i Midtjylland og sat til at trælle ved en rumlende kværn. Det havde nu været hans musik i tre år. Den eneste fornøjelse han havde haft, sagde han, var at der om natten sommetider var kommet en kælen tøs for at kysse og den slags. Flere gange havde han forsøgt at flygte, men var så blevet bundet til pælen. Han var så udmarvet af sult og hjemlængsel, at Egil med sin kniv befriede ham fra rebet, gav ham et stykke brød og lod ham gå, i håb om, at det ville lykkes for ham at nå hjem til Biersted, hvor alle mandfolk kunne spille, efter hvad han sagde.

Så red de unge mænd videre og glædede sig over hestenes rappe hovslag og over, at de havde tid og lejlighed til at se og høre på, hvad skov og mark, hede og eng fortalte dem.

En kukmand fløj forbi inde over skoven, tæt fulgt af en af sine unger. En stork knæbrede i sin rede med flyvefærdige unger. En anden Stork Langeben gik i engen og pikkede frøer. Hver gang den slugte en, slog den nakken langt tilbage over sin ryg. Haps!

Kom de forbi en mose, hørte de tit en kynk (rødben) klage sig:

Det er en ynk
å wær i tjynk
å go i æ tjar (kær)
å klaw sæ!

Og de så, at to duer nok lagde op til et nyt kuld unger, for duehannen gik med halvt udspilede vinger rundt om hunnen og kurrede på gammeldags jysk: "Wakker bitte ku-en, wakker bitte ku-en! (søde lille kone)" Men duer er jo ikke et hak bedre end mennesker, opdagede de, for et andet sted sad hunduen oprejst, nærmest på rumpen, og hun kurrede: "A wil roe, a wil roe!" (råde), mens duekokken gik rundt om hende og mukkede: "Do dur intj te å roe, do dur intj te å roe!"

Om eftermiddagen opdagede de pludselig fire mænd, der kom ridende sydfra, iført de mærkeligste klæder. De blev omringet og udspurgt, og så viste det sig, at de kom fra Paris, hvor de i årevis havde studeret i et kloster. Nu var de på hjemrejsen, den ene til Vendsyssel, de to andre til Østhimmerland. Den fjerde, ham der kom bagefter, var deres tjener.

Tak skal vi ha, fra Paris! Man vidste knap nok, hvor det var.

"Og hvad er du så blevet til i Paris?" spurgte Egil en høj mager en, der så ud til at være deres leder.

"Ego sum, qui sum!" (7) svarede han, "men kald mig bare magister Erik. Jeg har studeret filosofi i Paris i flere år, og nu vil jeg hjem".

"Jeg tykkes det ser ud til, at du har studeret til skibsmast", sagde Egil og smilede skævt.

"Men hvor kommer I så fra?" ville masten vide.

"Vi er vendelboer, og vi er mange, flere hundrede", svarede Egil.

"Jamen hvad laver alle de vendelboer her langt syd for fjorden?" spurgte den studerede mand, der var så tynd og pisten, at det så ud til, at han levede af tåge og regn, ligesom hvalerne ved Island.

"Vi er på jagt efter Kong Knud. Ham vil både Kærulf fra Børglumgård, min far fra Hæstrupgård, Kås fra Vrejlev og mange andre have fat i". "Hvad for noget, er Kås med? Det er jo min far!"

"Nå det er din far! Kom med os. Så kan du hilse på ham, og så skal du dæleme få dine gummer fedtede. Det ser du ud til at trænge til. Og vi andre glæder os også til at komme hen og stoppe noget i hovedet".

Det blev til, at den høje skæggede vendelbo fulgte med de unge hen til hovedstyrken, mens de to andre sammen med tjeneren drog mod nordøst.

VII

Samme efternon (eftermiddag) var kongejægerne efter et bitte rask tordenvejr og et fist regn kommet til en vældig stor grøn græsmark mellem en skov og en dam. En bæk løb rislende ud i dammen.

"Her raster vi og holder aftensæde", sagde Kærulf, "her er foder til hestene. Og her bliver vi nok et par dage, for vi må have samling på folkene, også dem der kommer drattende langt bag efter os".

Folmer kvad lidt af den gamle hyrdevise:

Her er ly, her er læ,
her er græs til vort knæ!

En lystig fyr, der havde medbragt en rumlepotte, sekunderede med et "rum - rum - rum!"

Alle steg af, tog saddel og bidsel af hestene, som straks trimlede sig rundt et par gange og derefter stak mulen ned i græsset og gnavede løs, eller de løb hen til kanten af dammen, hvor de stod med skrævende forben og gulpede i sig.

Der blev rejst telte – dem havde man efterhånden skaffet sig en hel del flere af. Nogle af karlene blev sendt ind i skoven efter brænde til de nødvendige bål, andre sendtes til nærliggende byer eller torper (8) for at skaffe føde til mandskabet: Nogle lam, et par kipkalve, grise på pattestadiet – en kom med elleve bitte grise i en sæk – nogle brød m.v. Der var også en, der havde hørt en høne gokke i en halmstak og havde fået fat i den.

I bækken og dammen blev der fisket nogle fede kvabsede ål, og der var fyldt med vildt i omegnen. Bare

man gik en tur uden for lejren, strintede harer til alle sider. Men at skyde en hare med bue og pil? Nej, den der forsøgte det, måtte sande det gamle ord: "Nær ved slår ingen ihjel".

Et sted kom nogle af dem ind til en kone, der lige skulle til at kærne. De slubrede den buttel fløde i sig, som hun netop skulle til at lave smør af, og så daskede de hende grinende i enden.

En af dem var en tur inde i hønsehuset og hentede sig en hatfuld æg, men kom desværre til at kvase dem allesammen.

De fik nok ikke mange steder noget forærende, men hvordan de så betalte det, ville de helst ikke snakke om.

Så blev der slagtet, stegt på bål, lystige stemmer rejste sig.

Nogle unge kom med en fattig kone, der var ude med en strippe (træspand) for på egnens gårde at tigge lidt mælk til sig og børnene. Det havde været forgæves, for vendelbokarlene havde allerede hentet, hvad der var af mælk. Øl havde de heller ikke kunnet finde. Det havde folk nok gravet ned. Der lå det sikkert og reddede livet, mens det gærede og blev til dejligt gammeløl.

"Men ved du hvad", havde karlene sagt til konen, der var ude efter mælk, "kom med os! Der er en fjollet topattet ko, der er fulgt med de får, vi har hentet, og hun har patter så store, at de næsten slæber efter hende. Hende kan du malke!"

Konen gik med, knælede bag geden og stak hænderne mellem dens lår ind til patværket, og så gik det strip – strip. "Den er dejlig blødmalket, og sådan er jeg vant til at malke får", sagde hun. "Ja selvfølgelig!" grinede karlene, for også i Vendsyssel havde visse småfolk malkefår.

Men man skulle passe på, skulle man, for den der tit drikker fåremælk, bliver jo dum. Fårepis derimod, det var altid godt. Det brugtes som medicin, blandt andet til at vaske øjnene med, hvis man døjede med at se.

Den fattige kone viste sig i øvrigt i stand til at takke for mælken på en ganske særlig måde. Hun så, at en af de unge karle, der havde samlet brænde, havde fået en flænge på bagsiden af højre hånd. Den blødte kraftigt. Han havde, som skik var, pisset på den, men uden at det havde hjulpet.

"Jamen Mor her kan da sagtens stille blod, lige så vel som jeg kan gnifle skindet af en hund, om det skal være", sagde hun og skelede hen til Pelle, men gik så hen til dammen og kom snart tilbage med en frø. Den flækkede hun i levende live, lagde den plask på karlens hånd, med tarmene nederst, bandt den fast med en strikke, mumlede nogle besværgende ord og gjorde hammertegn (Thors tegn) over hånden.

Og ikke nok med det. Da en anden af karlene gik og holdt sig på kinden for at dulme sin tandpine, kom hun også ham til hjælp. "En af jer har vel en fil? Giv så tanden en omgang med den. Det hjælper. Eller endnu bedre: Find en varm, nyskidt koblatte," sagde hun, "og skrab den ind i et klæde. Det binder du så om kinden, og i morgen er du frisk igen".

Her på rastepladsen var der også andet, der skulle ordnes. Hestene skulle strigles og børstes, for det havde der ikke været tid til om morgenen. Det var ikke noget, man sådan ordnede i en flyvefart, for alle satte en ære i at have så ren og blank en hest som muligt. Dens man (manke) skulle også helst redes med en mankam (9), og man undersøgte hver hest, om den var sadelbrændt, altså havde fået sår under sadlen, og om prutremmen

(rumperemmen) skulle være ved at slide hul i skindet omkring halen. Også stigremmen (9b) skulle på nogle heste ses efter, forlænges eller forkortes.

Det var også vigtigt at få set efter, om der skulle sidde nogle klæge og suge blod på hestens hals, måske under manen. Hvis en hest stod og nikkede, var der krogorme (hestebremsehunner) der havde bidt sig fast på den. Så – klaps!

Det var bremsevejr, og bremser gjorde flere heste ustyrlige, når de bed sig fast for at sidde og lægge æg i deres hud, især på forbenene. Man sagde, at sådan en hest blev "bremsegal" og søgte at berolige den med et "Hoa hoa hoa!" Den fik også en "bremsepose", eller blot en "næseklud" bundet om mulen, men sådan en kunne jo højst holde bremser og andre insekter borte fra næseborene.

Når hestene var blevet fri for hovedtøjet, jagtede nogle af dem insekter ved to og to at krydse halsene og gnubbe hinanden i manen.

Der var en hoppe, der havde muk (væskende sår i koderne), en skavank, der normalt kun forekom om vinteren. Det var i det hele taget en mærkelig krikke, for da den havde folet første gang, havde den ædt følhammen (fosterhinden). Og når den havde skidt, og der lå en dynge pærer bagved og dampede, så vendte den sig tit og lugtede til dem. Den krikke stod nok til salg på Hundslund marked næste år.

Der var mange heste, der havde nogle gevækster på indersiden af forbenene, som man kaldte "Lokes øjne", men dem kunne man ikke gøre noget ved, andet end at bande over dem.

Da den nye tro var kommet til landet, gik mange over til at kalde dem "Fandens øjne", for det blev fortalt, at da Vorherre skabte dyrene, ville Fanden også være med

til det, og han satte hestenes øjne på forbenene. Men Vorherre sagde: "Din torsk da!" og flyttede øjnene op i hestens pande. Nu er der blot de her grimme knopper tilbage på benene.

Thorulfs hest havde glasøjne, d.v.s. manglede farvestof i øjnene. Nå skij, den så for resten udmærket alligevel, påstod ejermanden og snøftede. Han havde sådan en kraftig og saftig næse, der søgte ned mod overskægget i en skøn bue. En nabo havde engang spurgt ham, hvor han dog havde fået sådan en fin næse fra. "Jo," havde Thorulf sagt," Skaberen har givet min næse den form, den har, ganske som pottekonen bestemmer formen på hendes potter". Og så gav han sit snydeskaft en ordentlig omgang.

Når man studerede hestene, kunne man ikke lade være med at kikke lidt på deres hove, for her viste det sig altid, om de havde været "forfangne" (haft betændelse i hoven), og hvor tit de havde haft det, for hver gang dannedes der en rende over forhoven.

En rigtig vurdering af en hest omfattede også, at man åbnede dens gab og undersøgte tændernes tilstand. Det måtte man bare ikke gøre, hvis der var tale om en hest man havde fået i medgift eller på anden måde havde fået foræret, for der var et gammelt ord, der sagde: ALDRIG SKUE GIVEN HEST I MUNDE !

Så var der det med Vogns hest, en stor rød hingst, en fuks. Den var i dagens løb blevet helt balstyrisk, næsten som en vrinsker (10). Vogn forstod, at den nok havde lugtet sig til, at en af de andre heste var en hoppe i brunst. Han spurgte sig for og fandt frem til den, en gul norsker med kortklippet man, der stod og trippede med en fed bleggul bærme i bagsprækken, og med sin tjilrer

(kildrer, clitoris) krænget frem. Dens ejermand viste sig at være manden fra Stempegård.

"Nå Stempe", sagde Vogn, "din norsker står vistnok og drømmer om at blive sprunget af en god hingst. Du har set min røde rævebælg (11), ikke osse? Skal vi ikke lade dem komme sammen og kærestes lidt?"

"Jo, men du er nok alt for dyr. Hvor meget skal du have for den bedækning?" "Lad os sige et lille anker mjød". "Ja, men husk nu, at en handel er en handel. Vi vil ikke have noget eftersnak". Så førtes hestene sammen.

Hingsten snuste ivrigt til hoppens bagsprække, vrængede mule af bar lyst og gav et kvikt bitte vrinsk af sig, og de så, at hans lem hang længere og længere ned under bugen. Så begyndte det at krumme sig fremad, og hop, nu sprang han op på ryggen af norskeren med sine store jernbeslåede forhove og bed sig fast i hendes man, men lod dog straks hovene glide ned ad hendes sider. Hingstens lem var nu helt stift og "på størrelse med en hegnspæl", som Vogn sagde. Jup, nu jog hingsten lemmet ind mod den saftige sprække, men det lykkedes ikke at få det rigtigt ind, for det blev helt indfiltret i hoppens lange hale.

"Hov, hov, ikke så flovsvorn, din store kumpel", sagde Stempe, og så greb han med den ene hånd om halen og vred den til side, og med den anden hånd tog han om det store fedtede lem og førte dets blårøde snude på plads i hullet, der forventningsfuldt stod og åbnede sig, lukkede sig, og åbnede sig igen, ganske som et blinkende øje.

"Det var så det", sagde Vogn, da hingsten kort efter lod sig dumpe ned og stod med hængende mule og med flanker, der gik ud og ind, "og så var der det mjød!"

"Du kan vel vente lidt", sagde Stempe, "lad os nu se, om bierne under os honning nok i år, så vor mor kan lave mjød nok til dig også".

"Ja glem det nu ikke. En bedækning og et anker mjød, javel. Det går lige op, som manden sagde, han lå på ryggen og brækkede sig".

En og anden bonde fik sig en snak med en nabo derhjemmefra. Som skik var i Vendsyssel satte de sig på deres knæ foran hinanden og med bagen på deres hæle. Sådan fik de en stilfærdig samtale med lange fredfyldte pavser. Det nød de, i stedet for at fippe og fare. Selvfølgelig fik de også tit byttet et par løgne, altså sådan med et bitte lunt glimt i øjet.

Knud blev ikke nævnt med et ord. Han hørte for tiden slet ikke med i deres verden. Højst undrede de sig over, at de i galskab mod kongen var gået med på den galej. Det er jo lettere at rage sig ind i noget, end at rage sig ud af det. Uden at tænke nærmere over det plukkede de hver et strå og tog den ene ende i munden, tyggede lidt på det og smagte den bitre grønne saft. Sådan havde de tit talt sammen, når de mødtes efter dagens møje, og nu trak de ligesom hjemegnens aftenstemning ned over sig. Fandt ny ro og styrke.

Efterhånden som bålene tændtes – man lå på knæ og pustede og gjorde glød til flamme – det var forbudt at bruge en løvrig gren eller kvist – så samlede man sig gruppevis om dem. Ilden belyste flakkende de skæggede ansigter og glimtede aftenen igennem i folkenes våben. Dem slap kongejægerne nødigt. Både de, der kom fra store gårde, og de, der undertiden havde Smal-Hals (sulten) som gæst derhjemme. For det at bære våben viste, at man var en fri mand, og det gav rejsning i ryggen.

En gruppe dannedes ikke altid blot af folk, der var fra samme egn. Lige så tit dannedes en gruppe, fordi man uvilkårligt søgte sammen med folk af ens eget temperament. I én gruppe herskede alvor og eftertænksomhed, mens tankerne kredsede om kongejagten. I flere andre blev der grinet højlydt, for her var der abrigant (løjer). I en tredje type var der folk fyldt med viser, emter (eventyr) og andre gamle krønniker, som de i aftenens løb fornøjede hverandre med.

Men der var også grupper af folk, der først og fremmest var interesseret i, hvad man på vedkommende sted havde til at stege på bålet. Her holdt især frådsebasser til. De tilbragte størstedelen af aftenen med at gamse i sig.

De fleste af folkene sad på deres sadel med hænderne på saddelbuen. Nok vippede sadlen lidt frem og tilbage, men var alligevel en bedre siddeplads for bagen end den knoldede jord. Enkelte havde skaffet sig en tørv af fukmos (svampet tørvejord) til at sidde på, og den agtede de at tage med sig i en pose til de næste rastepladser. Men de måtte passe på, at der ikke var fnatblomster (Fandens mælkebøtter) på den, for rører man ved sådan en, kan man risikere selv at få fnat.

De af karlene der blev sat til at slagte, skar kødet i små flade stykker. De blev lagt på et skærebræt og båret rundt til alle dem, der sad ved bålene. Hver spiddede et stykke med sin kniv eller en tilspidset kvist, lagde kødet ind i bålet, somme tider indsvøbt i en håndfuld grønt græs, vendte det måske en gang eller to, og så blev der gumlet og snakket.

Selvfølgelig hændte det, at en og anden brændte en finger, men så satte han den blot i talghullet (fordyb-

ningen under øreflippen), for det svalede. Folk der havde salt med, strøede tit på, så kødet blev skarpt som ild og lage.

De der endnu havde lidt brød med hjemmefra, spiste det til kødet, selv om det var blevet så muggent, at der stod en blå tåge over det. Andre havde tørrede flyndere med hjemmefra, og store humplinger af dem blev med fornøjelse spist i stedet for brød.

Nogle fik et lamseben at gnave, men man vogtede sig for at knække det for at komme ind til marven og suge den ud, for der var jo et gammelt ord, der sagde: "Den der brækker benene efter marv, brækker også dørene efter kvindfolk". Og det ry ville de jo nødigt have siddende på sig.

Var der en, der fik et særlig stort stykke kød at gumle på, skulle der nok være en nabo, der sagde: "Du vil nok ikke komme fastende til Vorherre, hwa'". Og var der en, der fik noget galt i halsen, kunne der være en, der bemærkede: "Dit halshul er nok lovlig krapt!"

Engang kom Folmer forbi et bål, hvor der sad et par rigtige grovædere ved siden af hinanden og prokkede i sig. Den ene var endnu mere hjamsk end den anden, og de var begge to så godt stoppede, at de var lige ved at tygge avet om. Folmer bøjede sig frem over deres skuldre og fremsagde en stump af et gammelt digt:

Hjordene ved,
når hjem de skal,
og går af græsgang da.
Men uklog mand,
han aldrig ved
på sin mave mål.

Han fik et ræb til svar.

Tørsten slukkede man ved at gå til bækken, øse vand op med den hule hånd og slubre det i sig. De der havde en hjelm eller en tilstrækkelig tæt hat, kunne også bruge den. Vandet her var renere end på en større bondegård, hvor de om formiddagen havde været inde for at få en tår vand. Der havde de en pæn brønd, men hveranden gang de firede spanden op med vand, svømmede der en tudse i den.

Når de nu sad ved bålet, drømte de saligt om en vældig ølbimpel, der gik rundt fra mand til mand, medsols selvfølgelig.

VIII

Der blev stor gensynsglæde mellem Kås'erne, da Egil og de andre unge kom med "pariseren", som de kaldte den tynde stagemejer. Efter at han havde hilst ærbødigt på sin far, satte han sig og tog godt for sig af kødstumperne, mens han fortalte om livet i Paris, og hørte nyt hjemmefra.

Derude i det fremmede havde han hørt, at der var mangel på præster i Danmark, så han havde tænkt sig at gå den vej og måske også stifte familie på god dansk vis, for her var der jo ikke som i Frankrig noget cølibat (12) for præsterne.

"Flere af mine fæller i Paris var så forlæste, at man kunne knæppe dem på næsen, uden at de mærkede det. Sådan vil jeg ikke være. Jeg vil ikke studere mig til noget stort og fint, men bliver jeg præst, vil jeg være det ærligt og fuldt ud. Esse, non videri!"(13) Det sagde han højt og fast. Han kunne ikke helt holde sig fra det latinske.

Hvad han ikke sagde, men gemte inde i sig, det var, at han allerede som attenårig, lige inden han for seks år siden rejste sydpå, havde bejlet hemmeligt til en bitte dold (pæn) pige, Tove i Stenum, Helges datter, og nu håbede han, at hun ikke havde glemt ham.

Han havde nys sendt et brev med en hjemvendende "pariser" til sine forældre og fortalt, at han, Erik, snart kom hjem, og de havde sendt en mand til præsten med brevet for at få det tydet. Men præsten var i en salig dimmelin den dag, altså pølfuld, og næste dag skulle Kås af sted til Kragedam allerede tidlig morgen.

Bag ved alle deres beretninger om det ene og det andet, lurede i Erik det store spørgsmål: Hvad der var

sket, siden så mange ellers kongetro mænd nu ville Kong Knud til livs? Nogle af dem havde endda været med til at vælge både Kong Harald og Kong Knud på landstinget i Viborg. Jamen så – hvorfor? Timen svulmede af det usagte.

Kærulf var ikke meget for det, men måtte endelig til at forklare sagen for Erik.

Erik var nu ikke helt uforberedt, for op gennem Jylland havde han idelig hørt om folks vrede over kongen, men alligevel, – at høre af ens egen fars mund, at han var med i noget, som lignede landsforrædderi, det var hårdt! Han lyttede, forstod efterhånden deres motiver og blev klar over deres beslutsomhed.

"Ja", sagde han, "der er mennesker, der altid går, som de går kongebud. Det gælder åbenbart også nogle af jer, der går imod kongen".

Det gik snart op for de andre, at Erik trods sin unge alder tænkte og talte som en moden mand. Men de forstod også, at han nok ikke var nogen stor kriger, men en blød sjæl.

"Jamen er der da blot noget dårligt at sige om Kong Knud?"spurgte han. "Kan vi ikke takke ham for, at vor kristne tro bliver fæstnet i Danmark, samtidig med at den lede Odinstro bliver udryddet? Op gennem landet har jeg ikke så få steder set en ny og fin kirke rejse sig på en bakketop, nogle af dem var endda af sten. Og jeg har hørt deres klokker bamle skønt ved solfalds-tide.

Men inde i en skov stødte jeg på et vi, et godt gemt hedensk offersted. Der var nogle afskyelige afgudsfigurer, bl.a. af Frej med et stort strittende mandslem, der var smurt til med harsk smør. Det kunne tyde på, at der

havde været bryllup i en hedensk familie et sted i nærheden. Føj".

"Jaja, smørret har såmænd nok været friskt, da det blev brugt som offer til Frej", mente Kærulf, "og de kirker rundt om på bakketoppe, de er aldeles ikke blevet rejst af kongen, men af privatfolk, der bor i omegnen.

Kongens indsats for den nye tro mærker vi kun som udskrivning af en ny hård skat, en skat som han alene har beordret – uden at spørge tingfolket! En konge, der tiltager sig en sådan enerådig magt, har vi ikke i mands minde haft i Danmark, og derfor skal han ud!"

"Nej ud, det er for lidt. Han skal have knolden kappet af, skal han!" råbte Olaf. "For husk på, det er ikke blot det, at han egenrådigt beordrer en ny skat. Vi må ikke glemme, at kongen, den kanut, har sendt folk ud for at drive den ind med sværd og spyd. Gud ved, hvor mange han allerede har fået slået ihjel. Driver vi ham blot ud af landet, kommer han sikkert igen, måske med krigsfolk fra Sverrig eller andetsteds fra. Død over Kong Knud!"

Det kunne Erik ikke tage. "At gå så vidt som til at slå ihjel, det er at gå uden for Kristi lære, den som forjætter os et evigt liv i Paradis i stedet for tilværelsen som slagsbroder i Valhal. Godt nok er vejen fra jord til himmel stejl og stenet. Intet gelænder at støtte sig til, knap et sted for foden at finde fæste. Men kirkernes rum giver sjælen støtte. To gange var jeg med til en gudstjeneste, mens jeg red op gennem Jylland, og det var let at se, at de forslidte bønder, såvel som deres koner og karle alle var betaget af, hvad de så og hørte: Processioner, præstens usædvanlige dragt, sang og musik, røgelsesduft. Det hele var for dem en herlighed, som deres lange arbejdsdage ikke kunne give et glimt af.

Og tænk på, hvad vor nye tro kan give os af trøst i sorgens time! – I ved det jo ikke, men jeg har haft en stor sorg at bære, og en stor skyld. Men jeg har også oplevet den fortvivledes lykke ved at få en velsignelse i kirken – to fingre på mit bøjede hoved - og en blid dyb stemme: Te absolvo! (14)

Bagefter var det, som om jeg så Vorherre åbne en lem i himlen og nikke ned til mig".

Og henvendt til Kås: "Ja Far! Jeg kan lige så godt tilstå det nu. Jeg har i Paris ikke altid været så god en dreng, som Mor og du har håbet. Jeg havde de bedste forsætter, men vejen til helvede er jo pikket med gode forsætter. Nu kommer jeg hjem og begynder at ave mit liv, så jeg trygt kan imødese dets aften".

Faderen rakte ham sin hånd.

Olaf slog sin knyttede højre ned i venstre håndflade. "Ja jeg forstår, at du, Erik, trods dine synder er blevet en helstøbt kristen. Men jeg tror alligevel, at du har fået hovedet noget gruttet af al den studeren. Du skal vide, at nok har vi forladt den gamle tro på Odin, Thor, Freja og de andre aser, men minderne om dem svirrer stadig i vores hoveder. De fleste her i Danmark blander stadig asatro og anden gammel tro ind i vor nye kristentro, så kongen er ikke uden videre folkets mand, når han vil tvinge det til at betale tiende til kirkens mænd.

For en halv snes år siden var jeg med i Kong Svends felttog mod normannerne i England. Vi havde også en abbed med, der skulle trøste dem, der fik dødshug. Det gjorde han. Han faldt på knæ, foldede sine hænder og bad:

"Kære Gud, lad nu trompeterne gjalde i Himmerige!"

Der ser du, Erik, Valhal spøgte stadig i hans sjæl! Og du kan være vis på, at selv om vi nu tror på Himmerige – "

"Du tror da vel også på Vorherre?" faldt Stempe ind.

"Ja Vorherre, det er sørme en mand, jeg tager min hat af for!"

"Og den hellige jomfru Maria?"

"Vist så, vist så, for pokker da! Men det jeg ville sige, var, at selv om vi tror på Himmerige og Vorherre, så er der så meget andet, vi også tror på, men som kommer et helt andetsteds fra. Mange af os har jo set gengangere, eller spøgelser, som man også siger.

For eksempel er der flere, der har set et langt hvidt spøgelse, der om natten storker rundt på kirkegården i Hjørring. Og hjemme på Ågård havde vi en meget smuk nabopige, Bodil, som var en værre smejs. Hun døde og blev begravet, men alligevel brød hun graven og lavede nogle grusselige slemme streger heroppe. Engang var der en, der opdagede hende og spyttede på hende. Men en spytklat går lige gennem et spøgelse, uden at det mærker det. Det er underligt, men spøgelser kan heller ikke spejle sig. Da Bodillen kom i tanker om det, gik hun ned til Liver Å og stak hovedet ud over brinken, men "herregud", klagede hun, "det jeg ser i vandets spejl, er jo ikke den smukke Bodil, som jeg holder så meget af. Det er ikke andet end blå himmel, drivende skyer og sådan noget stads". Så gik hun hen og puttede sig i graven igen.

Se det tror vi også på, selv om det ikke har noget med Himmerig og Vorherre at gøre. Og husk alle de grimme jætter! Jeg tror de stadig sniger sig rundt her og der, i hvert fald i folks trosverden.

Og husk også, at der er så mange djævle til, at de vrimler som fluer på en mødding.

Kærulf rejste sig. "Nu tror jeg, vi har snakket nok om de der luftige sager. Du Olaf, din tunge løber løbsk. Men vi lader alle dine ord flyve bort som støv i storm! Der er nogle mere nærliggende ting, vi må have ordnet. Vi begynder nu i aften og fortsætter i morgen.

Det kan jo ikke undgås, at vi før eller senere møder Kong Knud og hans hird. Så gælder det. Som den uordnede flok vi er, kan vi ikke være sikre på, at vi har overtaget.

Fra min tid i kong Svends hird ved jeg, hvor afgørende det er, at en kampstyrke er fast formet. Derfor må vi sørge for at få vore rammer lagt fast".

Og så skred Kærulf til handling. Han kaldte Kås, Stempe, Egil og et par mere hen til sig ved siden af sit telt. Efter lidt betænkningstid lod han også brødrene Vogn og Ravn kalde. Det var dem, han allerede ved afgangen fra Børglum havde bedt om at holde lidt øje med den lange rytterskare.

Nu bad han de tilkaldte om hver at danne et "lid", en kampgruppe, som de selv stod i spidsen for. De skulle også sørge for, at et lid kun bestod af folk, der absolut var villige til at gå togtet til ende, uden udskejelser af nogen art, og at de var så godt bevæbnede, som det nu var muligt. Lederne skulle være villige til at tage mod ordrer fra hele togtets leder, altså Kærulf. Når styrken red fremad, skulle det ene lid følge efter det andet i en bestemt rækkefølge, og Erik blev betroet det hverv at skrive ledernes navne op i samme rækkefølge, notere antallet af folk i hvert lid og holde sig nær ved Kærulf med listen.

Kås, Stempe, Egil og de andre var helt enige, og gik straks i gang med at rådslå, for at kunne gribe sagen fast an næste morgen.

Selvfølgelig måtte lederne være beredte på, at der ville blive omkostninger, til fourage og til våben. Kærulf regnede med, at lidførerne selv kunne klare det meste, men nu gav han dem foreløbig nogle sølvmønter, som han forsigtigt hev op af sin mæfikke (pung). Det var en lådden pung, enten skåret af en slagtet vædder og udhulet og foroven snøret sammen med en sene fra det slagtede dyr, eller også var det pungen af en snøret vædder. (15)

IX

Ved et andet bål sad der især unge gladsindede mennesker, bl.a. Egils kammerater, Folmer Sanger, den krølhårede Ingvar og andre.

Ingvar var søn fra Voergård. I begyndelsen var de andre mest interesserede i at snakke med ham, for han havde været så tåbelig at medbringe det vildsvineskind, der skulle beskytte gården derhjemme mod ildebrand. Det ville de gerne fornemme på. Men ellers havde de masser at fortælle hinanden og drille hverandre med.

Blandt andet var de efter ham Thorsten, der var noget geddekæbet (16) og i det hele taget en sær kuk. Hele tiden ville han snakke om sin kone, og helst ville han undgå alt slåsseri, for det havde han nok af hjemme, sagde han. "Dit hjerte sidder nok nede i dine bukser", var der en der mente. Thorsten trak bukserne ned og kikkede i dem: "Nej, huleme nej!" og så så han sig grinende rundt.

Det var en god begyndelse på en latteraften.

Folmer fortalte de andre, at han uden for et lille hus havde set en ung pige, der stod halvnøgen og nok så gelinde (roligt) flettede sit hår i morgensolen. "Å, hun var så knøw", sagde han og slog sig for brystet.

"Nå ja, hun havde et bette hoved og en stor mås", sagde Wonni, den halvfede, men i øvrigt raske og muntre fyr, som gerne befandt sig i hælene på Egil. "Og da hun gik ind, haha, da så jeg, at hun var en værre vrik-røv".

"Isch! Du ser nok helst på pigernes understel!" Det var Folmer igen. "Men jeg så hendes ansigt le, og jeg så, hun

er fuld af solskin! Hende vil jeg engang smede en vise om. Og sådan ser den pige ud, som jeg vil have til kone".

"Til kone! Jamen det haster da ikke med at blive gift. Har man ingen der klapper en, har man heller ingen der napper en". Det var selvfølgelig Wonni, den underlige faks.

I det begyndende tusmørke havde han alligevel fået sådan en appetit på at se et ungt skørtemenneske tæt på, hvad enten hun vrikkede med numsen eller ej, fortalte han. Så han var alene redet hen mod et torp i nærheden. Men der var gæssene begyndt at skræppe, og så slog også tre-fire hunde alarm. Han hørte en dør blive smækket i. Dørstolpen peb og knasede i drejestenen.

Lige efter var han blevet opmærksom på en sølle fattig dreng, der stod og så på ham. Det viste sig, at han var forældreløs og bare flakkede omkring. Wonni havde fået ondt af ham og taget ham op bag sig på hesten. Det var nu næsten blevet mørkt, men de fandt da frem til det sted, hvor kongejægerne holdt rast.

De sad, som sagt, om et bål og havde fået gloende fyr i pindene. Og de var næsten færdige med at spise.

"Nu skal I se en klør, jeg har fundet", sagde Wonni og vinkede ad en lille grimet fyr der stod henne ved hestene. "Han har ingensteds hjemme, men han har vistnok befundet sig nogenlunde bag ved mig på hesten. Han har i hvert fald ikke haft fingrene i min sadeltaske, men har siddet og halvsovet og gnislet (skåret tænder). Mon ikke det er fordi han har indvoldsorm?"

"Sæt dig her," sagde Folmer til drengen, "så skal du få noget mam. Men først skal du snyde næsen, og det også helt gelikt (17), for den er jo ligefrem ved at rende

ned i munden på dig". Folmer var jo ikke sanger for ingenting, så han gentog ordren i sang:

"Snyd snuden du,
for nu skal snuden snydes.
Vent så blot et nu,
så skal din mave frydes".

Knægten klemte først det højre snothul fladt med en tommeltot og blæste snot fra sig gennem det venstre og gentog så processen med det andet hul. "Godt", sagde Folmer, "men der sidder stadig en stor bussemand under spidsen af næsen. Lad mig tage den".

"Og for resten, hvad er du for en fyr?" "Jeg er ikke nogen fyr, for en fyr er en attenårs hankat". "Jamen hvad hedder du?" spurgte Folmer.

"Det ved jeg ikke, men de kalder mig "Skidtingen", for de siger, jeg er den argeste skidting i syv sogne. Men det er løgn, jeg napper kun lidt, når jeg er hundesulten".

"Nå, det lyder jo helt pænt. Men hvornår er du født?" "Det kan jeg suleme ikke huske. Det er så længe siden". "Jamen, har du slet ingen anelse om, hvor gammel du er?" "Nja-a, jo min mor har sagt, at jeg var født enten det år, da fastelavnsmandag faldt på en torsdag, eller også var det det år, da storken kom med snevejr".

"Hun har været en klog kone, din mor! Hvor bor du?" "Sommetider i en lade, sommetider i et nødhus (kostald), som det nu kan træffe sig."

"Du er i hver fald ikke nogen flæbeskid. Jeg tror, du bliver en stærk mand engang, du Skidting. Især hvis du sætter en skæppe salt til livs. Tror du ikke også selv det?" "Jo-ow".

Det viste sig, at drengen havde en fløjte lavet af et fårs benknogle. "Lad os få noget musik", sagde Fol-

mer, "så får du et rigtig stort stykke steg, med brød til, sørme, og så skal jeg i morgen prøve at få dig anbragt et sted, så du har et hjem".

Drengen fløjtede lidt. Og spiste meget. Nu spurgte Folmer, om hans mor og far ikke havde lært ham nogle sange.

"Nogen far har jeg aldrig haft. Og min mor døde i fjor, men hun har lært mig en bitte sang, som hun kaldte et aftensuk"(18).

"Lad os høre!"

Og drengen sang:

Her ligger jeg nu
i min Børum bille,
Gud lad mig aldrig
til jorden trille,
bevar mig for gassier (gaser),
for bussier (lopper) og bassier (lus),
for ulve og for ræve
og alle de lede dyr,
der kan over mig skræve.

"Tak skal du sandelig ha for det aftensuk, du Skidting! Men hør så min morgensang!" Og Folmer kvad ved bålets skær:

Mens dagen den dages,
og duggen den driver så vide –

Det var en morgensang om dagen, der vokser sig stor og fager, en sang han havde lavet over et omkvæd til en anden sang, og som de andre aldrig havde hørt før. Men ved flere af de følgende viser og sange kunne de nynne med, fordi dem kendte de fra forældre og bedsteforældre, hvis

forestillingsverden, viser og fortællinger hovedsagelig var farvet af asatroen. Folmer sang blandt andet den stærke sang om fimbulvinteren, men ganske vist i en helt ny form:

Snart den vinter kommer,
som lægger alting øde
og aldrig mer skal sprænges
af ny vårs grøde.

Aftenen igennem gik han, med vovsen ved sin side, fra bål til bål og sang og var velkommen overalt. Nok var man på en slags krigstogt, men de fleste havde alligevel et blødt punkt indeni, som tog imod hans sang med glæde. Nu og da fik Folmers lyse stemme følgeskab af en gryntende bas. Så smilede han glad.

Da han blev træt, satte han sig hen ved ledernes bål. Pelle lagde sig ved hans side og faldt straks i søvn

"Se hunden drømmer", sagde Folmer til sin sidemand, da han så, at en rislen løb hen over Pelles glatte skind, som en luftning over dammens vandspejl. "Er det frygt eller fryd?"

"Og vi menneskebørn," sagde naboen, "der nærmer os en blodig kamp, er vi fulde af frygt eller fryd?"

Folmer dukkede hovedet og tvivlede.

Men han rejste det pludselig igen, da han lige ved siden af sig hørte en dyb stemme sige: "God aften og Gud velsigne jer!" Det viste sig at være en stor knippel af et mandfolk i en lang munkekutte.

Han blev budt til sæde ved bålet med et "Velkommen her!", fik endda en stump fårekød, som var til rest. Det guffede han i sig med en så synlig appetit, at der var en der bemærkede: "Ja vi har desværre ikke så meget du

kan prokke i dig, at du behøver at sidde og slå mave bagefter".

Manden fortalte tøvende som svar på forsigtige spørgsmål, at han havde vandret på heden i flere dage, næsten uden at få noget til føden. Han havde været med til at rejse et kloster etsteds nordpå, men var blevet uenig med bispen om udformningen af klosterkirken. Derfor ville han nu, med stav i hånd, vandre til Rom og forelægge spørgsmålet for selveste paven, efter først ærbødigt at have kysset hans storetå.

Han var åbenbart noget forkommen af at gå i ramsvejr såvel som godvejr og leve af den smule, folk gav ham. Tigge gjorde han ikke.

Folmer blev snart klar over, at pilgrimmen syntes at være en mand af få, men stærke ord. Det fik sangeren til forsøgsvis at slå ind på samme tone. "Hm", kremtede han, "det er synd vi ikke har levnet mere kød, som du kunne få. Men her hos os følger de fleste mundheldet:
Hellere revne, end levne!"

"Selvfølgelig", brummede pilgrimmens bas, "I tænker:

Hellere tyk og fed
end lang og led.

Men husk, at

Lidt er bedre end intet,
og den der ikke har nok i lidt,
får aldrig meget.

I må også huske på, at
Den der vil have alt, hvad han ser,
må græde, når andre de ler!"

Folmer lo. "Ja det med at være tyk og fed, det minder mig om Esbjørn derhjemme. Han bilder sig ind at være en vældig karl og mener vistnok, at han har gjort sig selv på en lyngtue. Hans gård er meget stor, med hundredvis af kreaturer. Sådan en mand skal jo helst være stor og tyk, måske ligefrem være udstyret med en fedtvom for at svare til stillingen. Skammeligt nok er Esbjørn kun en mager skrælling, så tynd, at det ser ud til der kun er een tarm i ham.

Men "krop skal der til", sagde loppen og skød ryg. Og så fik Esbjørn en skrædder til at lave sig en vældig mave af fåreuld i en sæk. Den går han med under tøjet for at spille stor mand. Men han sætter den tit så højt oppe under brystet, at det grangiveligt ser ud, som om han er frugtsommelig".

Pilgrimmen forsøgte at smile: "Jamen man må rette sig efter forholdene. Den der ingen bukser har, han må gå med rumpen bar!"

Og Folmer: "Ja, og man skal holde sig ved jorden med den ene ende, om den så har bukser på eller ej".

Pilgrimmens buskede øjenbryn gik op og ned. Det var åbenbart hans måde at le på. Og nu blev han sandelig helt meddelsom! Det viste sig, at der ligefrem var kunster i ham! Det var som om samværet med de muntre bålbrødre fik ham til at smide munkekutten.

"Jeg husker en, der hed Døve-Mette", fortalte han. "Hun kunne blive bar og splitternøgen et helt andet sted. Engang havde hun lige barslet, og stodderen var forduftet. Nu sad hun så fattig, at hun ikke havde det mindste at gnave i. En nabo gik hen til hende med et par stykker brød, og sådan en gæst måtte under ingen omstændigheder gå tørmundet bort, syntes hun. Ak, ak, hun havde

hverken øl eller mælk at byde på, men pludselig slaskede hun en patte ud og malkede sig selv i et lille krus. Naboen stak af, og døren stod vidåben efter ham."

Mærkeligt. Den alvorligt udseende pilgrim havde så let ved at få folk til at le. Han var et velkomment krydderi i bøndernes trods alt så ensartede flok.

Men ud på aftenen gik han sine egne veje. Han skulle ikke have livet kradset af nogen konge, sagde han.

Og han gik. Ind i mørket, med sin lange stok i hånd.

X

Adskillige bål var omringet af bønder og deres karle, de fleste unge eller midaldrende, men også enkelte, hvis hår var farvet af alderens sne. Størstedelen af dem var friske folk. Der var sandelig ingen drønniker, ingen draller-røve eller pyller-bowser, ingen askefise, hængemuler og sådan noget kram, selv om der nok var enkelte der havde sneget sig med, fordi de var lystne i sjov og ballade.

"Her er der ingen, der kommer vringlende med en knortekæp som ham i Sundby", sagde Knuk (19) fra Lilleheden.

Men "ham i Sundby" var nu alligevel en grumme karl, syntes han selv, for som han knystede: "Øh – høh – hark – hark–, godt nok er jeg et gammelt puller, men jeg kan da ligge i sengen uden kæp!"

Og der var karakter i flokken som helhed. Som enhver ved, kan en død torsk altid drive med strømmen. Men der skal styrke til at gå imod strømmen. Og det var jo lige, hvad de gjorde.

Omkring det største af bålene sad folk tættest. For at få plads, måtte mange bede naboen om at "høkke" sig lidt. "For der er jo krap plads i den vide verden", som en af dem sagde.

Alligevel sad de så tæt, at de var ved at sidde lårene af hinanden. Her var der sandelig ikke plads til nogen flæskemås. Nej, her var det "en stor fordel at have en bitte bagdel", sagde de og grinede.

Det hændte, at en eller anden blev så klemt, at han forsigtigt måtte fyre lidt med læderbøssen, altså slå en bitte prut. Bagefter snusede han til højre og venstre og

sagde: "Hov, a tøkkes, det lugter –". Og en af de andre svarede straks: "Ja fimsens far lugter altid først".

Ikke længe efter var det klart ham selv, der var fimsens far. Han "lukkede en hund ud af bagdøren" og ræbede på samme tid. "Aha-a, det gav luft!" sagde han.

Trods varmen fra det knitrende bål sad de fleste i deres klæder af ufarvet vadmel, gerne med en buksebag af barket kalveskind, stort set det eneste tøj de ejede ud over den gamle fårekappe til at sove i og fåreskindspelsen derhjemme. En enkelt havde sin hornske, grødskeen, med hjemmefra. Den sad i hattepulden og stak sin snude ud gennem et bitte hul.

Mens de ventede på maden, benyttede flere tiden til at pille lus og lopper i deres trøje.

Næsten alle havde fuldskæg, eller i hvert tilfælde en lille fip på hagen, "gedebukkeskæg", som man sagde, og alle havde langt hår. Derfor var de temmelig bussehovedet, selv om de undertiden redte håret med deres luseforskrækker. Der var nok ingen, der var helt fri for gnidder (luseæg) i det tottede hår. Havde de ingen hjelm eller hat, men kun en hue, hang der tit en hjavs ned i øjnene på dem.

En undtagelse var Ole af Stensgård, en sjov bufas, der var af gammel østvendsysselsk æt, men som skrabekage (sidstfødt) efter fem drenge havde arvet så lidt, at han nu måtte ernære sig som en almindelig bonde. Han havde kortklippet strithår. Det var en nedarvet skik i hans familie, at drenge fik det lange hår klippet af, når de blev voksne. Dermed markeredes, at de var gået ind i mændenes kreds, sådan som den i fortiden så ud.

Ole blev selvfølgelig drillet på grund af sit korte hår: "Er det for at du så bedre kan komme til at kratte i lusene, hwa' ?" Ole havde også finere klæder end de an-

dre. "Du er vel nok fin i filten! Du er jo lisså broget som en brok (grævling)". Sådan noget måtte han høre på og tænkte stille på sin kone derhjemme, der altid ville stadse ham op.

Flagermusene fløj lydløst over dem i et forvirret mønster.

Der blev snakket en hel del om forholdene derhjemme, så man fik et og andet godt glimt af dagliglivet i Vendsyssel, og det var velkomment, især når det var farvet af et stænk humor, hvor barsk den end var. For det virkede så hjemligt og var med til for en liden stund at jage de beklemmende tanker om kongejagt og kongedrab ud i skyggen.

Alligevel fløj deres tanker sig tit en tur ud i den farlige fremtid. Javel, det kunne også hænde, at det var en selv, der blev dræbt. Men hvad, hellere dø i kamp for en god sag end sprælle sig ihjel på en pløjet mark. Nå, men nu i aften skal vi bare have en god snak!

Der blev snakket i sønder og nord, og der blev fortalt de mærkeligste ting, om lygtemænd i mosen og elver i skoven. Men selv de vildeste historier gled i folk som sødmælk i en spædkalv. Det var nemlig næring for fantasien, og fantasi var sandelig på smalkost derhjemme.

Det hændte jo, at en og anden ikke kunne nøjes med en god snak, men fortalte hist op og her ned om alt hvad han havde hørt og set, og en hel del mere. Hele tiden knævrede han op, og det var nogle værre historier, han rinkede op med. "Nå", sagde de andre om sådan en galerumpe, "sådan er han altid, ham der, han glemmer sandelig ikke munden hjemme! Enten skal han flende eller grende (flabe op eller grine), eller hans røv skal stå pibåben".

Andre havde det helt modsat, som nu ham den halvgamle fantus fra Understed, der nærmest virkede som et får, der hverken kan bræge eller få lam.

Der var også en 65-årig bonde fra Hundslund. Der kom ikke stort mere end et "ja" eller "nej" fra hans mund, men hans øjne talte stærkt, og de unge kaldte ham "et gammelt tænkehoved".

Islændingen Hedin så længe på ham og mindedes et islandsk kvad, der i hans danske fortolkning lød omtrent således:

Aldrig grine
ad gråhærdets ord!
Ofte er det klogt,
hvad den gamle siger.
Tit kommer
af runken mund
kløgtige ord.

I tilslutning hertil fortalte Thorsten, at han havde en bedstefar, der var 92. "Men alligevel er han nogenlunde klar i kuplen, den gamle". Den troede de andre ikke på.

Men der var også en som Leif, hvis forstandskasse var lovlig bitte, så han somme tider forsnappenserede sig, altså plumpede ud med et og andet, som han skulle have holdt sin kjæft med. Selv om han måske bagefter prøvede at pynte lidt på det ubesindigt sagte, måtte han høre på et visdomsord som "Ja der bliver flere og flere tumlinger til, så længe verden står". Det gjorde ham flov og lang i ansigtet, og han lovede sig selv at passe bedre på tungen, den sprællemand.

Til en, der i en samtale blev urimelig egensindig, hed det: "Du er lisså profos som Wulle Finkes kat! Den ville ikke have tæsk i regnvejr!"

Så var der også ham, der bare sad og måbede ved at høre på de andre. Han fik advarslen: "Luk gabet, ellers får du en flue i halsen". "Ja det forstår sig!" sagde han. Det udtryk brugte han også – ligesom visse andre folk – hver gang der var noget han ikke forstod et kuk af.

Der er jo forskel på folk, som manden sagde, han kørte med tudser i stedet for fisk.

Selvfølgelig var de ikke lige gode til at udtrykke sig, og om en, der bøvlede særligt med det, hed det: "Man skulle tro, du var født baglæns, sådan som du fumler i det".

Eller man fnes og sagde: "Ja man kan høre, at du er næsten lige så klog som ti tossede!"

På den måde blev der i fællesskab holdt styr på gruppen, så bladder aldrig fik overtaget.

Da den værste sult var stillet, meldte drømmen om en slurk øl sig. Ganske vist var øl ikke nogen hverdagsdrik for alle, men man var jo også ude på en helt usædvanlig færd, og det kunne vel nok fortjene en skål. Hvor ville det være skønt, om der nu gik et drikkekar rundt, ja helst en hel bimpel øl – så alle kunne få en slurk til at bælpe i sig, og enhver kunne fylde sit ølhorn og drikke "tvemænding" med sin nabo, altså dele hornets indhold med ham.

Der var nok enkelte fugtige fyre, der helst ville drikke, til de blev hvimmelhodede, eller ligefrem til lusene trillede af dem.

Der var kun en eneste, der ikke var øllysten. "Nej", sagde han, "for når øllet går ind, går forstanden ud. Og den får vi hårdt brug for, inden opgøret med kongen er ført til ende".

Øl kom der ikke noget af, men der kom ølsnak i massevis.

Ved et stort bål blev der først fortalt om en mand, der havde en kone, en ordentlig bommerut, så gal og tosset, at han besluttede at drikke sig ihjel. I husets eget øl!

En nat stod han op og nærmest tømte deres øltønde ved at lægge sig under tappen og rykke svikken ud, så øllet fusede ned i fjæset på ham. Men så blev konen da helt bims og skreg: "Du skulle evig skamme dig! Nu kan du dæleme selv for fremtiden brygge øl, din kumpling, din narrifas, din dumme bulifæt!"

Folmer vendte sig alvorligt til sin hund og sagde: "Der ser du, Pelle! Hold dig fra øl og kvindfolk!"

Natsværmere svirrede omkring dem, styrede tit direkte ind i ilden. Et sekund, og de var aske.

Nu væltede det frem med historier om gale koner og søde kærester, for blibberet (snakketøjet) skulle jo gå.

Det var noget de alle kendte til, om ikke det ene, så det andet. Nogle begge dele, for søde piger har det undertiden med at blive til sure kællinger.

Selvfølgelig blev det til det rene mandfolkesnak, for der var jo kun buksetrolde til stede. Havde der været skørtemennesker, havde snakken nok fået en anden lyd.

Men nu kom det ene gode råd efter det andet, måske ikke altid formet af de mest kloge omkring bålet, men så i hvert fald af dem, der havde bedst greb på at forme deres tale, så man lyttede.

Man skal sandeligen passe på, at kvindfolkene ikke belukser (narrer) en, om de så er sure eller søde, blev der sagt. Men det er det rigtignok ikke nemt at finde ud af. Som ham Heili fra Tornby sagde til sin kone: "Nu har vi været gift i tredive år, men hvad er du egentlig for en?"

"Min egen kone har en jævn god fåreforstand", sagde en anden, "men hun er noget af et fjåssel (en sjuskedorte), og grøden er sat avet i hende (grøde = vækst, altså væksten er sat forkert i hende), så hun er blevet kort og kvabset, i stedet for høj og slank. Og hun er også halvgammel, så der er ved at gro mos på lårene af hende. Men alligeveller, vi har en hel del kissemisseri sammen, og hun er god ved mig og børnene, så hende kan jeg sagtens spændes med".

"Og min kone er såmænd også føjelig nok, bare hun får sin vilje", sagde hans nabo, "men jeg har set mig gal på hende, fordi hun altid vil op om morgenen, inden kokken får skræbt (inden hanen får galet), så jeg får aldrig sovet ud".

"Er konen en dag så ekstra knorpen, at hun går og hakker i en hele dagen, så er det klogest at søge at formilde hende, for ellers kan man risikere at få sur vælling til middag", bemærkede en tredje. "Det går aldrig an at klappe hende en på skrinet, selv om sådan en harpe ærlig har fortjent det. Og man må heller aldrig bede hende lukke flavertuden (snakketøjet), men det gjorde jeg alligevel en dag. "Hold kæft, min engel!" sagde jeg til konen, "det her har du dæleme ingen forstand på". Hun ville fortælle mig, hvordan jeg skulle skære (kastrere) vores forredne hankat".

"Og det er sandelig heller ikke noget spøgeværk, hvis ens kone er et svalder (en sladdertaske) og bliver helt tossetgal, hvis hun laver noget forkert, og man derfor lader hende forstå, at hun ikke er en af Guds engle små. Gid Fanden så havde kællingen! Men selv han gider ikke have hende, så man hænger på den. Når det gale kommer over hende, går hun og vrænger mule, og hendes fjæs er lige så rynket som en hønserøv".

En fortalte, at han havde en kone, der var fra Tværsted. Og det kunne han sandelig nok mærke på hende, sagde han. Det var der ingen der grinte ad, men han syntes, at hans lille historie for pokker da mindst var en latter værd, så han kildrede sig selv, til han kom til at skrupgrine.

Og en anden fortalte, at han og hans kone holdt af hverandre som hund og kat. Men udadtil ville de gerne se ud som et par turtelduer. Ha!

"Ja", sagde en bonde fra Hjørring, "men det er også forskrækkeligt, når konen er flyvsk, altså et sølle flagger, en byhøne, eller som man også siger: en byengel (20). For en byengel kan sommetider godt være en hjemmedævl."

"Og slemt er det sandelig også, hvis hun er af den slags der hele tiden lader knævret gå. Men man kan lige så godt med det samme indse, at en kvindes sværd er hendes spillende tunge, og det sværd ruster aldrig"

"Skal man gå og dævles med sin kone livet igennem, kan man lige så godt hænge sig".

"Såså", sagde Stempe, "den der hele tiden rakker ned på kvindfolk, glemmer jo sin egen mor".

"Og mænd er jo nødt til at have koner for at få børn, og børn skal man da have, ikke osse?" sagde Ebbe Skovmand.

"Jo, et barn om året er lige passendes for en rask mand", svarede Vogn.

Kvindeklammer hører man alle vegne, men kvindfolk er alligevel så forskellige. "Nogle har ben i næsen, men i reglen synes vi mandfolk bedre om de ben, de har under skørtet", var der en ærlig sjæl der bemærkede.

Og hans nabo sagde, mens hans højre grabbe (grov arbejdshånd) legede i fuldskægget: "Det er både hedt og

fedt mellem min kone og mig. Hende er der sandelig ikke noget at kritisere på. Det skulle da være, at hun er så god af sig over for fattigfolk, at hun er færdig at forære sin røv væk, hvis ellers der er nogen der vil ha den".

En anden nabo gav et knyst af sig og sagde: "I min kone er der ikke mere godt, end der er honning i en tudse. Der skal ingenting til, før hun klasker mig på ørerne. Sådan en gal kælling er nu værre end et tordenvejr, for det genner manden ind, men kællingen genner ham ud".

Det nytter aldeles ikke noget at tærske sådan en madamme. "Men hvad, tiden skal jo gå med noget", sagde manden, han bankede sin kone i regnvejr.

Og en tredje havde erfaret, at manden kun råder i de huse, hvor røgen fra lyren driver imod vinden. Og selv sådan et sted kan konen tit sende manden et blik, så han bliver lisså slatten som en kopatte.

"Men det er jo ikke noget under, at kvinder er hårde, for husk på, præsten siger, at Vorherre har skabt deres stammoder, hende Eva, af Adams ribben!"

"Ja kvinder er hårde at have, men værre at undvære".

Så var der også en, der sad og snakkede sådan lidt for sig selv, så den der sad nærmest til sidst sagde: "Hvad er det du sidder og babler af dig? Jeg forstår ikke et kuk".

"Jo ser I, jeg tykkes, at kvindfolk såmænd er gode nok", sagde han og gnubbede sig på albuen. "Min kone og jeg hænger i hvert fald sammen som et par burrer. For eksempel var der engang jeg gik ude i nødhuset og tyggede på en skrå. Det var brummen af noget møllert (21), som jeg havde listet pigen til at sy ind i et lille klæde. Jeg tyggede og gumlede, så der stod 111 på hagen af mig, men da min kone så mig, sagde hun: "Jaja, du er nu alligeveller den pæneste mand her på egnen!" Jeg blev så bevæget", fortalte han, "at jeg spyttede skråen ud og kyssede hende.

Og min kone er sandelig også selv pæn", fortsatte han. "Hver morgen glatter hun sit hår med en sjat øl. Og hun er så renlig, at hun vender sin særk hver nytårsaften.

Men hun er ikke modegal, sådan som kvinderne vist tit er i de store byer".

"Ja", sagde en anden, "det siges, at det i Hamborg er blevet mode blandt kvinder at gå med en dingelsmækker, altså en kohale, som halsbånd".

Det var der ikke mange, der troede på, og ham der fortalte det, var også kendt som en værre kukkelurifaks.

Andre mente, at man skulle lade sin kone råde een dag om ugen, men hun måtte bare ikke vide hvilken. Og så skal man holde sig fra konerne, når de bager. De dage er de nemlig særlig arrige, for så hænger særken i røven af dem.

Og alle var enige om, at den døve er den, der har det bedst, når konen er gal.

En, der var kendt for at være en kæk fyr, tilstod ærligt og redeligt: "Jeg kan bakse (klare) alle andre end Mutter derhjemme. Det er hende der er mand i huset. Men gudskelov, hun bærer altid et smil på sin mund".

Og nogle huskede det gamle ord:

Sten (skærp) din høle, når du går af eng,
og kys din kone, når du går i seng!
Så er leen altid hvas
og konen altid veltilpas.

Ingen koner var dog så slem som gamle Ida. Hun lå længe og skulle dø, men kunne ikke, fordi hun havde givet sig af med hekseri. Til sidst var der en, der hittede på at skubbe en bakke med gløder ind under hendes seng. Det hjalp. Hun slap.

Ja så var der også ham Hedin, der var født på Island. Han påstod, at han en juleaften havde set en troldkælling, som red på en ulv og brugte hugorme til tømmer. Det grinede folk godt nok ad, men tvivlede endnu mere. Derimod var mange enige med ham, da han på dansk fremsagde noget af et islandsk kvad:

Møs ord
skal ingen tro,
ej heller hvad hun sjunger,
thi på rullende hjul
blev hendes hjerte skabt,
vægelsind bor i hendes bryst.

Et var der almindelig enighed om, nemlig: at det er lettere at holde styr på lusene i sin fåreskindspels end at styre et kvindfolk.

Det var ikke blot koner, man talte om, men også piger, både fuldvoksne og små søde duller.

De allerfleste af dem var en fast bestanddel af en familie, og de fik ikke noget at gøre med mandfolk, før deres fader ægtede dem væk til en eller anden forhåbentlig brav karl, som han ville slutte venskab eller forbund med, og som sad godt i det.

Men der var alligevel en mindre gruppe piger, der var mere løse i det. Dem kunne der blive bøvl med. Mellem sådan nogle gimmere (lam) kan man jo sagtens få sig en filejs, også uden at man er en rigtig hjertebedårer, og så–. Men der er et gammelt ord der siger: "Albuestød og kærestenød varer ikke ret længe". Alligevel, hos pigerne, der skal man passe ekstra på. Ikke gantes for meget med dem! Og altid: Bedre at se sig for, end se sig bag!

Det er nemlig for sent at rive sig i røven, når barnet *er* gjort.

I det hele taget: I kvindfolksager lige så vel som i hestehandeler, dér må man aldrig forhaste sig. Husk det! Man skal være noget så rakens forsigtig. Aldrig kan man forspørge sig, men nemt forgøre sig.

Og giv endelig ikke pigerne hjortespring! (22). Det er lumpent. Alligevel er der visse skidrikker, som ikke kan dy sig,

for kunsten stiger mere og mere,
af kvajpander bliver der flere og flere.

Viser det sig, at man har en medbejler til en bestemt pige, skal man selvfølgelig først spørge ham, om han kanske er ude på at få nogen på gummerne, hwa'? Hvis han så ikke forsvinder, skal man straks trække trøjen af og give ham et ordentligt lag hug, eller i alt fald labbe ham en på kassen. Så er det i orden. Bare at gå og tænke skævt om hinanden, det fører ingenting til.

Ellers kan det gå, som det gik Ole fra Vejby, der havde en medbejler til hende den store stærke Oda fra Vrå. Hende ville de begge gerne have til kone, for det så ud til, at hende var der sørme noget arbejde i. Sikke muskler! Men en dag, da de begge to fistede efter hende, vendte hun sig om og sagde: "Kan I så se at flytte jer! Ellers tar jeg dæleme den ene af jer og slår til den anden med!" Så luskede de af, med halen mellem benene.
Gode råd blev ved med at strømme frem, og de uerfarne lyttede, så ørene stod stive i hovedet på dem.
Pas på! Et par lange fletninger og en stump skørt kan nemt fordreje hovedet på os karlfolk, og det kan blive slemt nok, hvis man er forhippet på at omgås en pige,

især hvis hun viser sig at være ridetam ved nattetide. Man risikerer, at der bliver noget fiddi (23) med tøsen, så hun begynder at brække sig hver morgen. For I ved: Fem minutters fornøwwels, det gir mange års bedrøwwels. Eller sagt på en pænere måde: Der kommer vé efter vellyst!

Men man må tage skade som forskyldt. Blandt andet ved, at alle de andre tøser går og flirer ad sådan en uheldig hejgut, som man nu er blevet til. De griner, så de ligefrem er ved at sprække.

Når Gammel-Erik, altså "Den Lede", frister et mandfolk, så gælder det sandelig om at holde sig stiv. Hm, både på den ene og den anden måde.

Men vil man så absolut have en pige til at holde af sig, så er der jo det gamle råd at slagte en frø, tage brystbenet ud, det med en krog i den ene ende, og hytte (kaste) det efter hende.

Der var en, der fortalte om en pige, han kendte. Hendes far ville have hende til at gifte sig med en nabo, som hun ikke kunne fordrage, fordi han, som hun sagde, var så doven, at han dæleme ikke gad klø sig. Hun var usædvanlig selvstændig, og ville trods stedets og tidens skik selv være med til at bestemme, hvem hun skulle giftes med. Og det trak ud; hun og faderen kunne ikke finde en, de var enige om.

Faderen holdt nøje vagt over hende, for hun var da vel ikke sådan en, der fistede af sted, så snart hun hørte en karl fløjte udenfor?

Men ingen kan jo gå og holde vagt døgnet rundt. En aften, da hun var ved at gå i seng, kikkede hun ud af gluggen og så, at deres forkarl kom, lydløst, på bare fusser, hen mod hendes kammer. Lidt efter pikkede han forsigtigt på døren. "Jaja", sagde hun til sig selv, "han

er jo både pæn og flittig. – Og hwa' – Bedre godt lokket (24) end vagt gift".

Så smilede hun over hele kroppen og lukkede ham ind.

Sådan kan det gå, ok ja.

Sjældent går det helt modsat, men det kan jo ske, som nu med ham Lambert Jernskalle, der i lang tid havde rendt efter et pigebarn, og så en dag, da han ville fornemme et bitte korn på hende, så tog pokker ved hende, hun vendte bredsiden til ham og hvæsede: "Tag det dumme grin af fjæset! Og skrub af! Jeg vil ikke have dig, om du så lod dig forgylde både for og bag!"

Det kan nok være, han blev betuttet og skrubbede af.

Det hænder jo også, at en smejs (letfærdig pige) bliver lisså forlibt i en sære gams som en kat i en ost. Så bliver der også grinet. Piger griner i det hele taget ti gange så meget som mandfolk.

Men hvem elsker mest, mænd eller kvinder? Ja Gud ved, men i Frankrig skal der løbe et sagn, hvori det siges, at manden elsker med hjertet, mens kvindens kærlighed sidder i øjet, i brystvorterne og storetåen! Det sidste fremgik af, at der var en pige, der hed Nicolette, og hun kunne gøre mandfolk tossede bare ved at trække sine strømper af og stikke en nøgen pesselallik (25) ud af kjolens folder. Ja de franskmænd!

Endelig ebbede snakken om skørtemennesker ud, og andre emner kom på banen.

Man mindedes således med megen humor ham, som man kaldte "Malt". Han var noget bredkæbet (brovtende), men hans øgenavn kom sig af, at da han på sin bryllupsmorgen kikkede ud af gluggen, så han en mand nærme sig, så vidt han kunne se med et spyd i hånden,

og så sprang han straks i en tønde med malt, der var sat i støb, og gemte sig der. Men han blev godt grinet ud, da det viste sig, at den fremmede bare var en pilgrim med en lang vandrestav, og han selv var klistret til med malt over det hele. Sikken en brudegams!

Man hørte endvidere om en stodder, der kun havde fire-fem køer, tre pillikker (elendige heste) og et par trælle, og så selvfølgelig reden fuld af unger. Trællene var så sultne, blev der fortalt, at de gnavede i deres egne ben.

"Sølle dem!" var der en der sagde, "Menneskekød smager da sikkert væmmeligt".

"Det synes hvalerne i havet sikkert også", faldt den skriftkloge Asbjørn ind, "der var godt nok en hval, der slugte Jonas, men den spyttede ham snart ud igen".

Asbjørn, en bondesøn, var kommet meget i præstegården, fra han var en dreng på 16 år, for han var så forelsket i præstens datter. Her hos præstens havde han hørt mange af de gode historier, der står på latinsk i en bog der hedder Bibelen, fortalte han.

"Der var især en sjov krønnike om en gammel mand der hed Noa. Han var et hundrede og tres år. Vil I høre den?" spurgte Asbjørn. "Jaja, men hold dig til sandheden! Ikke noget med løwn og latin!"

"Nej vist ikke. Jeg holder mig til de nøgne kendsgerninger."

Altså der var engang Vorherre blev så gal på menneskene at han besluttede at udrydde dem allesammen, undtagen Noa og hans familie, for de var så fromme. Det skulle ske ved, at hele verden blev sat under vand, men Noa og hans familie skulle redde livet ved at bygge en ark, et stort skib, hvor de skulle bo, til vandet lagde

sig igen. Men de skulle også redde et par af alle slags dyr, en han og en hun, ved at føre dem ombord i arken.

Det gik let nok med at få et par af alle deres husdyr ombord, også et par af alle slags fugle, men Noa stod længe og fløjtede efter de vilde dyr, før de endelig kom. Jeg skal love for de kikkede noget på ham, da han ville have dem ind i den store kasse, og så til søs! Det var der jo ingen af dem der havde prøvet, så de stod og trippede, satte forsigtigt en pote op på landgangsbroen og trak den til sig igen. Det endte med, at Noa og sønnerne måtte ned og skubbe bagpå og vride i halen både på løver og tigre, for at få dem i kassen.

Da slangerne kom, nægtede Noa-knægtene at have med det skidt at gøre, men deres fatter sagde: "Vorherre har sagt, at alle dyr skal med, så det skal de! Og dem her, de kan sagtens putte sig et eller andet sted, de tager ikke så meget plads". "Bare de så ikke putter sig i mit sengehalm", sagde Sem, den ældste af sønnerne.

Så fik de bøwl med kameler og giraffer, som var alt for store. Kamelerne måtte lægge sig ned og trimle sig ind, og Girafferne måtte kravle på knæ. Allerværst var det med elefanterne. De kom i klemme i døren og havde nær splittet arken ad, men så hittede man på at lade dem gå ind gennem lastrummet, hvor de lige havde kørt hø og andet ind som foder til de mange slags dyr.

Til sidst kom to dinosaurer gungrende, ca. ti alen høje. Men da man så dem nøjere efter under bugen, hang der noget dingelværk på dem begge to.

Ha ha, det var to hanner, så de fik slet ikke adgang til at redde livet. Sådan gik det til, at dinosaurerne uddøde.

Om bord i arken var der også ballade. Tyren sprang op på koen og ville bedække hende, men heldigvis opdagede Noa det og fik ham ned igen. "Kan du dy dig", sagde han til tyren, "Vorherre har selv sagt, at her i ar-

ken skal der være cølibat". De to ældste af Noas sønner, der hørte dette her, så glubske hen til deres koner. Men de stod pænt med foldede hænder.

Noas søn Kam var noget af en næsvis fyr. Han lagde hovedet på skrå og spurgte fromt: "Skal vi ikke også have et par lopper og lus ombord?" Noa tog en skrå og svarede: "Jo vist så. De sidder i din uldtrøje, om jeg kender dig ret, for du har altid været en mågbassi" (gris).

Her blev Asbjørn afbrudt af Ole fra Vrensted, der spurgte: "Fik de også fladlus med i arken?" "Ja selvfølgelig". "Det kunne de nu godt have ladet være med", sagde Ole og krattede sig i skrævet.

Så fortsatte Asbjørn fortællingen om Noas ark:

"Jo ser I, da de havde sejlet i arken nogle uger, åbnede Noa en af arkens glugger og kikkede ud. Men der var stadig vand over det meste, og bølgerne slog kolbøtter over revlerne omkring de få bjergtoppe der var at se. Alligevel sendte han en due ud for at undersøge, om jorden ikke var ved at blive tør igen enkelte steder. Det var den, for duen kom tilbage med et olieblad, hvad det nu ellers er for noget, og Noa sagde velkommen hjem til duen og aede den. "Lad mig holde ved den lidt", sagde fru Noa. Hun fik den og skjulte den hastigt under sit forklæde. "Vi skal sørme have noget ordentligt til middag i dag", tænkte hun. Hendes svigerdøtre, der så det, kikkede til hinanden og fnes.

Den yngste af sønnerne, Jafet, der var atten år, men ikke havde fået skæg endnu, tog en klat op, som duen havde gjort, og smurte sig på overlæben med bæwset. Det er jo en gammel tro, at duelort er godt for skægvækst.

Så kom den dag, da Noa mente, det var tørt nok, til at de kunne gå fra borde. "Nejnej", sagde svigerdøtrene, "ikke endnu, for det er så bladret derude, at vi bliver

møgbeskidt næsten til numsen. Du må i hvert fald skaffe os nogle lange støvler, Svigerfar".

Endelig kom dagen, da jorden var tør. Både mennesker og dyr kom ud af arken, og alle begyndte at indrette sig som de plejede. Menneskene formerede sig, de byggede, de avlede, de skændtes og slog hverandre ihjel. Som før.

Da hørte de Herrens røst over skyen: "Sådan en syndflod laver jeg sørme aldrig mere! Det nytter jo ingenting. Folk er tossi".

Asbjørn havde stået op under den lange fortælling. Nu satte han sig på sin sadel, gyngede lidt frem og tilbage og fortalte så om, hvordan det videre var gået med ham og præsten.

Jo efterhånden havde han holdt sig mere på afstand af præstegården, for en dag havde præsten smukken ham en ordentlig lussing, fordi han var kommet til at bande ved Lokki.

"Vil du bande", havde Hans Velærværdighed sagt, "så skal det dæleme være ved Vorherre! Ja, du må godt sige "Vorherre bevares!"

Og ikke nok med det. En anden dag havde han fået en flad lussing, fordi han gjorde noget rigtigt! Præsten havde foreholdt ham, at man skulle gøre en god gerning hver dag.

"I dag har jeg allerede gjort en", havde Asbjørn sagt. "Hva' da?" "Jo, jeg har forbarmet mig over ham Mule og ladt være med at banke ham ordentligt, selv om han havde fortjent det, den dumme slog. Jeg nøjedes med at give ham nogen på klaptræerne" (26) (lussinger).

Så blev præsten spruttende gal og holdt en præken for mig så lang som et ondt år. Til sidst hvæsede han:

"Du er vel nok et fromt Guds lam, Asbjørn, men Fanden skal klippe dig!"

Og så ramlede han mig en på kassen: Smask!"

"Så nu er jeg blevet et bedre menneske", sagde Asbjørn. "Jeg er holdt op med at gøre gode gerninger hver dag – og bande – nej nu bander jeg fandeme aldrig.

Og skulle dæwlen alligevel en dag komme efter mig, gemmer jeg mig bare oppe på loftet".

Der blev grinet. Flabi grinede, så hans kæbe gik af led. Han måtte have en på sinkadusen for at blive normal igen.

Og der blev tvivlet en hel del på historien om de trælle, der gnavede i deres egne ben. Trælle var selvfølgelig ikke at misunde, men de fik da normalt føden. Ellers kunne de jo ikke bestille noget, og de havde da husly, i reglen i et bræddeskur gravet halvt ned i jorden. Her var der tit mange trævatterer (bænkebidere), der kravlede ind ad sprækkerne til dem, men hwa' skij.

De fik da også lov til at plukke alt det visne græs, de kunne finde rundt om gården, til at sove i efter dagens møje – selv om det kunne hænde, at deres herre sidst på vinteren hittede på at bruge det til køerne.

Det hørte vist til sjældenhederne, at trællene blev korporligt mishandlet. Men det fortaltes om manden på Overgård, at han havde en træl, som han syntes var for doven, og en dag sagde han til ham: "Pas på! Det her er kun en forsmag", og så rykkede han et øre af trællen.

Det var for resten helt usandsynligt, at der kunne være trælle på sådan en lille gård. Der var ikke så mange af dem mere, og i reglen fandtes de kun på de helt store ejendomme.

Nej så var de spedalske værre stillet. En af fortællerne havde hjemme i sin landsby i Østvendsyssel set en flok af de sølle mennesker blive drevet ud af byen med en ridepisk.

Men hvad – var der andet at gøre, når man vidste, at de bragte døden med sig? Døden! Eller lemlæstelsen! Til ens kone, ens børn – og til en selv.

Men ellers var det oplevelser, som en del af dem havde haft i krig og kamp, der var sagen. Nogle af dem havde været på vikingetogt, andre havde deltaget i kampe i Norge, og det var tit forskrækkelige historier, de diskede op med. Alligevel havde de fleste en tendens til at dæmpe sproget ned. Underdrivelse var langt almindeligere end overdrivelse.

For eksempel var der Henrik Luseskæg, der havde været med til en kamp langt nordpå i Norge. Deroppe var der ved sommertide så lyst om natten, at man kunne sidde og lyske sig, altså pille lus på kroppen eller i tøjet, såvel som i skægget. I det slag, han var med i, var der mange døde og alvorligt lemlæstede, vidste man.

"Jo," fortalte Henrik og spyttede ind i ilden, "der var såmænd nok en del, der blev noget skamferede. Jeg kan huske, at engang da det hvislede med pile over hovedet på os, da hørte jeg et svup bagved mig. Jeg vendte mig om. Det var Karl, ham med den store næse, han havde fået en pil lige i øjet. "Nå," sagde han og trak den ud, "den var dæleme snært ved snuden".

Der blev igen grinet, og så kom historien om den krigsgale Adser, der red på en hest, han kaldte Blakke. Den var klog af en hest at være, og Adser var lige så klog – da næsten.

Man sagde, at Adser drak en potte blod før hvert slag. Og han snakkede lige så tit til sit spyd, som til sin hest.

"Se nu, min gode stang", sagde han en dag, da de skulle i kamp, "nu er din store time kommet! Vi går bums på dem! Du skal smage stormænds blod! Husk nu at gå lige durk!" Så sporede han Blakke og for frem, sort som en tordensky.

"Men det blev nu en af fjendens lanser, der fik overtaget," fortalte en anden og maste en myg på sit lår. "Først smak lansen ham et dask i panden, så han faldt af Blakke, og så blev den boret durk igennem ham og et godt stykke ned i jorden. – Det hylede han meget ved".

Så blev der fortalt om Thure Tokkinok, der ved en fejltagelse var kommet med i en krigerskare. Han var meget drutrøvet (27) og var også noget af et bælam (naiv person). En aften, da de skulle til at slås, var der en tørvebasse (skarnbasse), der var ude at sværme sin aftentur og traf Thure med et knald lige i panden. Han blev så forskrækket, at han var nær ved at komme til at gøre i bukserne. "Fjenden st- st- stormer!" brølede han og stak af i een hu-hej.

Thure var stam. Engang var han kommet sammen med en anden, der tilfældigvis også var stam. Efter lidt snak sagde han: "Du ska ik' st- st - stamme efter mig, jeg sk- sk - ska nok stamme det, der ska st- st- stammes her".

Så var der ham den hjulbenede. Man kunne tydeligt se, at han ikke var god til at fange grise – han havde været med i et slag ved Limfjorden. "Vi vadede i blod til vore ankler", fortalte han. "Pludselig stod der en stor slamper af en norsk krigskarl foran mig. Jeg blev så fortjywst (28), at jeg nær havde sunket mit eget hjerte. Men jeg fik snart has på kløren og kløvede ham fra isse til skræv i to lige store dele, der faldt til hver sin side."

"Det skulle du fortælle din kone! Så bliver hun stolt over sin tapre mand."

"Åh skij, det er ikke noget ved at fortælle hende sådan en god løgnehistorie, for hun tror huleme på den".

"Kejseren", den brætting (vigtigper), storkede altid rundt med en vældig bredpuldet hat og brystede sig som en so i rimfrost. Faktisk var han så kovsnakket (vigtig) som en, der har syv viber i salt, og så rank i ryggen, at han var lige ved at dejse bagover.

Men i virkeligheden var han en fattig dæwl, hvis besætning kun bestod af to spand høns og en kok, sagde man. Han var sandelig ikke som visse andre ved bålene født med en guldklump i røven, men alligevel, også han forsøgte sig med at brokke en historie sammen, snakkede og snakkede, så skummet stod ham om munden, mens han stadig kikkede højt i vejret, som om han havde duesorg (bortfløjne duer). Men hans historie var uden drastiske elementer, uden humor, kedelig. Tomme spande skramler jo mest.

Man blev hurtigt ked at hans kompejser(29). En af dem ved bålet sagde: "Pas på, Kejser, store ord og fedt flæsk kan godt sætte sig fast i halsen!" Og en anden: "Æw, du kan vende dig, hvordan du vil, din rumpe stikker altid bagud. Og den gider vi ikke se på. Sæt dig ned, du Kejser".

Med en lattersalve haglende i ryggen storkede han hen til et andet bål.

Så blev der plads til Tykke fra Tykskov i Tårs, en sjov bufas, der harkede og spyttede hele tiden. Man sagde om ham, at han var lige så god til at hoppe som den fugl, man kalder koen.

Tykke fortalte, at han havde gjort en strålende opfindelse, noget han havde mikket og makket med længe, et redskab, som ingen djævel nogensinde havde set eller

tænkt på – nemlig en trillebør! Og han var så glad for den, fortalte han, at han derhjemme havde fået en af sine karle til at køre sig rundt i den fra morgen til aften.

"Å skij", sagde en anden, som også var en sære funtus, "men jeg har fundet på at lave de herligste sko – af træ! Med spids næse på! De er meget billigere end sko af læder, og de holder længere. Bliver de våde eller kolde, putter vi bare nogle emmer (aske med gløder) i dem og lader dem ligge der en timestid. Træskoene maler jeg sorte, og så er de ekstra fine at gå i. I kan tro folk kikker misundeligt på mig, når jeg kommer i kirke med dem på, især da hvis jeg har foret dem med halmflettinger, der strutter ud til alle sider. Men til vikingetogter dur de ikke, det må jeg indrømme, for træsko er noget fumpværk at rende rask i".

Så kom samtalen en tid til at dreje sig om deres våben. Nogle af dem blev vist frem og beundret. En havde en stor bredøkse, der havde så skarpt et bid (æg), at han ikke kunne have den dinglende fra sadlen, uden at den var indpakket i en vams af fåreskind.

En anden havde et sværd med en hjortetak til hjalte. Det var flot, syntes de, men – der var jo bare den skavank ved det, at det ikke duede. Det ville ikke "falde i hånden", som en sagde, der fik lov at svinge sværdet et par omgange.

Bo på Vrejlevgård havde et gruelig skarpt tveægget sværd, der hed Blåtud, vidste man, og når man trak det, brændte der ligesom en ild ud af begge ægge. Men Bo trak det aldrig, han ville meget hellere passe gården. Han ville hellere have en greb eller en spade i hånden end et sværd. Det gav ro i sindet. Derfor var han heller ikke med i jagten på Knud Konge.

En anden havde et sværd, der hed Skræp, og det påstod han, han havde arvet efter sin oldefar Uffe hin Spage.

Der var også Karl fra Stenum, der havde et asketræsspyd, der hed Blåsnude. Det havde den udmærkede egenskab, at det altid kom tilbage til sin ejermand igen, hvor han end mistede det. "Engang i England", fortalte Karl, "kastede jeg det mod en engelsk dæwl – det var dengang vi nappedes ved – nå ja, og det ramte, hvor det skulle, men så fik jeg nok at gøre med mit sværd i nærkamp, og vi kom, efter som dagen skred, langt bort fra det sted, hvor vi begyndte, og jeg kunne ikke finde Blåsnude igen. Men da vi indskibede os til hjemturen, kom en med det på skulderen! Han havde fundet det og brugt det godt, men nu ville det åbenbart hjem til farmand.

Men så, da vi sloges med kongens fogder hjemme i Stenum, blev det borte for mig igen. Det var vist en af kongsfolkene, der snuppede det i kampens hede".

Og så var der Hærulf Langsværd. Han hed jo ikke sådan for ingenting. Hans sværd blev beundret, og det var sandelig en av-karl! Men meget tungt, sagde de, der fik lov at prøvesvinge det, og de fleste var derfor mere stemt for de korte sakssværd, som nogle af dem havde fået i Norge.

Hærulf selv var så gruelig stærk, at man sagde, han både havde jernarme og jerntarme.

Der var også et sværd, som ingen fik at se, men som der blev fortalt en del om. "Skøvning" hed det, og det havde den skrappe egenskab, at når det blev trukket, nægtede det at gå i skeden igen, før det havde smagt blod.

"Det sværd ville det være godt at have i hånden, når vi får fat i Knud Konge og skal have ham noget forkortet – fra oven af", sagde Ågård-manden. "Hu ha!" kom det fra Asbjørn, "det må være en kras fornemmelse at få hovedet kappet af!"

Hedin fortalte et sagn om et sværd, der havde tilhørt selveste Odin, men var overgået til en mand, der hed Sigmund. Det sværd ville en anden, Sigeir, absolut have. Derfor fangede han Sigmund og hans sønner, rø-vede sværdet, og bandt fangerne til hver sit træ i sko-ven – til føde for ulvene.

Kun Sigmund overlevede og tog en grusom hævn.

"Bjørn Bues tveæggede sværd hedder "Frosne flam-me", fortalte Folmer Sanger, som kendte en hel del til ham. "Bjørn Bue, det er ham, der går her så alene frem og tilbage mellem bålene. Mon der også er en frossen flamme inden i ham? Eller er han bare kommet avet i bukserne i dag? Nej, så ensom går han altid".

Folmer vendte sig:

"Se der kommer jo den store skjald, William Spydrys-ter!"

Og inden i sig føjede han til: "Han har hjemme i fortid og fremtid, så vel som i nutid, men nu er han lige kom-met for en stund at slutte sig til os, for her sker der no-get af en styrke og dybde, som lige passer til hans store vilde verden".

"Kom og sæt dig, vældige Spydryster, og fortæl os om de fjerne lande du har besøgt! Men først synger jeg lidt af dine kvad for os alle sammen, for jeg ved jo godt, at du er bedre til at smede et kvad end til selv at kvæde det. Og undskyld, hvis jeg laver en bitte smule om å det!"

Over høje, gennem dale,
gennem skoves
mørke sale,
gennem vand,
frem mod ild
så blussende vild
rider vi alle.

Hvorfor?

For at nikke vor konge
en drønende skalle!

Og da jeg nu er i gang med at byde velkommen med sang, får I en stump spydrystersang mere, men nu om, at vi mandfolk skal passe på ikke at rende solo livet igennem. Hør her:

Læg øre til,
hvordan to harpestrenge
kan synge skønt
i samklang med hinanden
og fostre klange,
der kan sjælen fange.
Skønt to – så klinger
de kun som én.
De siger dette
– og det er tingen – :
Husk, gift dig, du,
thi

Ene er du Ingen!

XI

Solens sidste gløder brændte ud, men bålene ulmede endnu og fik engang imellem en bitte tør kvist lagt på. De fleste havde munden alt for godt på gled til at ligge og snorke. "Men", sagde Folmer Sanger, "nu må vi alligevel passe på ikke at snakke os ihjel. Snart sidder stjernerne over os og glipper med øjnene, så vi mennesker må hellere ta os et bitte put. Mine øjne er i hvert fald lige ved at blitte i. Nu får I ha God nat, og sow wal!"

Nær ved skovbrynet sad om et bål en kreds af folk, der helt syntes at have glemt, hvad togtet gik ud på. "Men alvor og gammen, de kan godt sammen", som de gamle sagde.

De sad så tæt som bier på et flyvebræt, og mellem dem sad hofnarren Adam og skæmtede, som hans profession jo var, og belønnedes med bålstegte flæskestykker.

Der var flere af folkene, der havde mørnet et stykke kød ved at lægge det under sadlen og ride på det dagen igennem. Det var en lækkerbidsken, selv for en hofnar.

Han havde let ved at få folk til at le ved at lave abekattestreger og brokke den ene historie efter den anden af sig. Hyppigt ved at fortælle helt usandsynlige ting, for det usandsynlige får folks tanker til at lege.

Og de fleste af os mennesker vil hellere lege og le end tumle med alvorlige problemer – selv når skæbnen giver os nogle slemme dask bagi.

Narrens skæmt bestod ofte i, at han fortalte historier, hvori han selv, den lille blegfis, havde udført den ene vældige bedrift efter den anden. Men hvor er der en eventyrfortæller, der ikke er fuld af løgn?

Hen mod midnat var han midt i en af sine allerbedste løgnehistorier, da han pludselig sank til jorden med en pil i ryggen. Latteren visnede, alle smil stivnede på tilhørernes ansigter, man sprang op, flere pile kom susende, fik bid, og sad dirrende i menneskekroppe, råb og skrig, folkene ved bål efter bål for op. Kærulf sendte Kås og et par mand ud for at skaffe klarhed over, hvad der var sket. De hastede straks hen mod det urolige hjørne af rastepladsen.

Her var der et regulært slag i gang. Dusinvis af ældre og yngre mænd stormede mod bueskytterne inde i krattet. Snart klang sværd mod sværd, Kås og hans mænd greb ind, der blev faldne på begge sider. Selv Kås faldt. Til sidst flygtede angriberne på deres heste, som de havde stående parat bag sig. Nogle af vendelboerne løb også hen til deres heste, sadlede op og satte efter dem, men for sent. Angriberne var forsvundet ad de smalle skovstier og veksler. Kun en af dem lå levende tilbage, med en afhugget arm, hjerteblodet pulsede ned i skovbunden. Inden han døde, hviskede han:

Kongen lever,
Kristus lever,
snart skal I
i Helved evigt brumme.

Kærulf forstod snart, at Kong Knud havde sendt en gruppe af sin hird tilbage ad flugtvejen for at undersøge, hvor og hvor mange forfølgerne var, og de havde ikke kunnet nære sig for at angribe, især da de så en af kongens mænd, hofnarren, som forrædder mellem oprørerne.

Det første Kærulf nu foretog sig, var at sætte Egil i gang med at danne et specielt lid til at sørge for sikker-

heden. Der skulle sættes vagter rundt om alle fremtidige rastepladser, en deling skulle ved hurtigt ridt opspore Kong Knud ved at spørge sig for i befolkningen om hans rute, og hurtigst muligt sende besked tilbage.

Derefter gav han Erik ordre til at opsøge en præst i nærheden og sammen med ham sørge for både sin egen fars og de øvrige faldnes begravelse. Han bad ham også sørge for, at et par mand blev sendt nordpå med besked til hans mor i Vrejlev og de andre dræbte vendelboers efterladte. Og selvfølgelig skulle de også bringe en hilsen til Gro.

Erik nikkede ja. Det var tungt, men han indså, at han måtte overtage nogle af sin dræbte fars forpligtelser. Og de praktiske opgaver han fik, dannede ligesom en bom mellem døden og ham selv.

Allerførst hjalp han med at hylle hvert af ligene ind i et klæde. Der var ikke tid til hverken at tvætte dem eller lægge dem på strå først, som det ellers var skik. Ved sin fars lig stod han lidt og stirrede på dets lukte øjne og den blodige pande.

Inden han lod den sidste flig af klædet dække hans ansigt, bestemte han sig for helt at gå i sin fars sted. Han fornam det, som om han var ved at blive et andet menneske eller var flyttet om i en anden og vildere verden end bøgernes univers. Her var der ikke brug for at stå og gruble, heller ikke for at vande høns, sandelig nej, men for at beslutte sig og handle. Det sagde han til sig selv og bestemte sig lige så stille for også at gå helt ind for Kærulf og de andre oprørere mod Kong Knud. Hvordan kunne han andet - det var ham Knud, som var skyld i, at hans far lå her foran ham med et sværdhug i panden.

Før Erik gik i lag med sine opgaver, skaffede han sig nogle klæder af samme art som hans fars, alt mens han i stilhed søgte at vaske sit sind rent for det tankespind, han havde levet i de sidste år.

Den præst, som han fik til at forestå begravelsen, gav ham et skub i samme retning, for han viste sig også at være ivrig modstander af Kong Knud – ikke på grund af tienden, men fordi Knud ville forbyde præsterne at gifte sig, og vistnok endda krævede, at de der allerede havde en kone – og det havde præsten selv – at de skulle smide hende ud. For der skulle indføres cølibat ligesom i de sydlige lande.

XII

Kærulf selv var med nogle få andre et svit inde i Viborg, som lå ikke så langt fra rastepladsen, for at høre, hvordan det stod til i landstingets gamle by. Det viste sig, at Kong Knud havde gjort ophold der og havde søgt støtte hos viborgenserne, men forgæves.

Kærulf lod nu den ordnede styrke drage i en bue uden om Viborg, hvor der jo ikke var plads til så mange "gæster". Derefter fortsatte den ad Hærvejen, og alt mens sommeren groede, red vendelboerne videre, solværts. Mange plagedes af varmen, men ikke lige meget, og man mindedes det gamle ord:

"De tykke og fede
har det hårdt i hede"

men så tilføjede man:

"De tynde og slanke
skænker det ikke en tanke".

Dagene gik, hen ad en lang og kedelig vej, syntes Egil og de andre unge. Nu havde de ikke mere mulighed for udflugter og eventyr. Flere af dem havde drømt om at besøge Himmelbjerget og trimle ned ad dets sider, for der sad stadig en stor dreng inden i dem. Men de skulle passe deres plads i lidet.

Og de ældre? Jo, netop det at blive puttet ind i sådan en fold passede ikke ret mange af bønderne, hverken dem fra store eller små gårde, så enkelte dampede af hjemad. Det hele blev jo også en alt for lang historie, og der var mangfoldige ting derhjemme, der kaldte på dem.

Lidt af interesse skete der dog, som da styrken en dag kom til en skvatmølle (lille primitiv vandmølle) i en bæk. De undredes, for sådan en havde de aldrig set før. Det var tidens nyeste tekniske vidunder.

Langs bækken så de nogle mærkelige svampe, og de, der var sultne, spiste nogle af dem. Det gav en brølende rendeskide (diarré).

Ikke mindst tørken plagede dem. Erik Pariser smilede: "Moses skaffede vand i ørkenen ved at slå med sin stok på en klippe. Se nu kommer vi til en gravhøj, vi prøver!" Og han slog med sit sværd i siden af højen. Han høstede en lang latter, men desværre intet vand.

Hedin fablede om de ølkilder, der springer på Island, en med let øl, sådan til dagligt brug, en anden med stærkt øl, som det er nemt at blive bimpfuld af.

En dag med regulært bissevejr så de, hvordan en flok kringelhornede køer trak sig sammen til en klump. Alle stod de med hovederne i vejret, uden at interessere sig for at æde. Så stak en af dem pludselig halen i vejret, og et halvt minut efter var der mange haler, og nu begyndte køerne at løbe rundt mellem hverandre, indtil de bissede af hjemefter.

Og så var der en dag, da kom de til en å med en træbro over. Nu har det alle dage været en fast skik, at man endelig ikke må ride over sådan en bro i galop, ja ikke engang trække en flok køer over den i løb. Ikke desto mindre satte tåben Wonni af sted ud på broen i sprængfart, så det dundrede. Et par løse fjæl vippede, hesten stejlede, Wonni fløj i vandet, og de andre grinede. Han var dejligt våd, grinede han selv, da han blev fisket op.

Lange strækninger måtte de ride over hede. Her var der kun lyng – ikke så meget som en håndfuld græs til at tørre rumpen med. Her var det også vanskeligt at

skaffe sig noget til føden, men det hændte da, at man fik lidt vildt og andet.

En aften var der en karl, der kom hjem til lejren med en skudt høne. "Jeg har jo sagt", råbte lidets leder, "at vi ikke vil have den slags røveri!" "Okke-ok, røveri, nej det ku aldrig falde mig ind! Jeg var barestens ude for at øve mig med buen, og så kommer sådan en trok høne rendende lige ud, ind i pilen – det ku jeg da ikke gøre for!" Skraldegrin! Den smagte godt.

Det hændte også, at en af karlene kom til lejren med en hatfuld hønseæg. Dem prak man hul på i begge ender, og så blev de drukket. Allerdejligst var det, når de var så friske, at de endnu var varme af hønens røv.

Kokspringet spyttede de ud. Det var den streng, der holdt æggeblommen på plads, men som de anså for at være rester af kokkens indsprøjtede sæd.

Efter nogle døde dage dukkede skoven i Grejsdalen nord for Vejle op, og tæt vesten for den beordrede Kærulf en todages rast, for nu var det tid at tænke sig godt om.

Af den deling, der var sendt ud for at spore, hvor Kong Knud var rejst hen, var der nemlig kommet et par mand tilbage. De havde fortalt, at kongen var redet helt til Hedeby (Slesvig), men nu syntes han igen at stile mod nord. Resten af delingen fulgte hemmeligt efter ham.

Også de to mænd, der var sendt til Vendsyssel med besked om, hvad der var sket ved Viborg, var kommet tilbage. De bragte nyt med fra flere steder – sørgeligt nyt fra Stenum, for Helge var nu død af sine sår, og da hans kone og datteren Tove på kampdagen havde forsøgt at holde kongens folk ude fra kohuset og laden, hvor de ville undersøge, hvad der var af hø og andet, der skulle betales tiende af, så var de begge blevet voldeligt overfaldet og mishandlet af kongsfolkene.

Det sidste blev Erik meget harmt over, for Tove var jo den pige, han havde gået i Paris og drømt om, og hende som var den egentlige årsag til, at han havde forladt sine studier dernede. Nu var hun altså mishandlet, måske havde hun af kongsfolkene fået det, hun ikke kunne forvinde i ni måneder. Fra det øjeblik, da Erik hørte om hendes skæbne, var han en af kongens argeste fjender.

XIII

Dagen efter ankomsten til Vejleegnen red Egil med nogle folk ud for at undersøge omgivelserne. Allerførst kom de hen til de store høje i Jelling, hvor Kong Gorm og Dronning Thyra lå begravet, og de hørte lidt på, hvad Jellingfolkene havde at fortælle om dem.

Oppe fra den største af højene kunne de se vidt omkring, bl. a. til en høj, som hed Baggesbjerg, og den var den lokale befolkning mere ivrig til at fortælle om, for der var der noget mystisk. Inde i højen var der en sort mand, sagde de, som smedede så rasende, så man kunne høre det dundrede, når man ved nattetide kom forbi. Hvad den sorte smedede på, vidste man ikke. Heste havde han vel ikke, men man mente, at den sorte nu og da skoede hestebenet på Fanden selv.

Folmer Sanger måtte selvfølgelig om aftenen ind i Grejsdalen for at høre de berømte nattergale synge, for dem kendte vendelboerne kun af omtale. Ved skovbrynet steg han af hesten, bandt den til et træ og nynnede den gamle vise:

Unge folk
gange til skovs
om nat.
Skønneste mø,
braveste svend
mødes i kys
under bøge.

Men som andre menneskebørn måtte han sande, at det ædle og skønne ikke er noget, som man sådan uden vi-

dere kan snuppe og tage til sig, for det er tit blandet med eller omgivet af sin rage modsætning. Her gik han i tvelys af mulm og måne, under grønne bøge, men hans fødder raslede i et tykt lag fjorgammelt forkrøblet løv, der havde levet i den svundne sommers solskin. Han så op mellem de høje træer, og her mødte hans øjne kun ravnens tunge vingeslag.

Pludselig slog erindringen om bueskytternes overfald på folk omkring bålet ned i ham. De skød jo inde fra skoven af! Folmer følte det i begyndelsen som en kildren i ryggen, men fandt så en rolig kilde, satte sig ved den mellem forglemmigejer, hørte en koklokkes spæde ringlen etsteds i skoven, lyttede til sivenes rislen i den blide vind, drømte om at få rakt lidt af kildens friske vand af sin piges hvide hånd, så et glimt af en skabet ulv, der listede forbi – og endelig, endelig sang nattergalen! Folmer lyttede, sang med, men så holdt fuglen op med at synge et stykke tid, begyndte igen, og inden den sidste stjerne var tændt, havde den skabt et silkeblødt kvad i hans hjerte, som han gemte derinde – til hende.

XIV

Kærulf holdt rådslagning. Hvor ville kongen hen? Næppe til noget sted i Jylland, han havde sikkert erfaret nok om jydernes uvilje mod ham. Snarere over Als til Fyn, for han vidste sikkert, at fynboerne ikke blot havde et smukt blødt sprog, men at deres sind også – det sagde man i hvert fald – var så blødt, at de ikke evnede at sige "nej" til noget som helst. Ordet "nej" forekom simpelthen ikke på fynsk! Og da slet ikke "nej" til en konge!

"Derfor", sagde Kærulf, "venter vi lidt her, til vore folk sender os en ny besked om, hvor kongen tager hen. Mange af os er også nok trætte og kan trænge til et bitte hvil".

Det var de fleste med på, men også her havde Olaf sin egen mening.

"Du, Kærulf, du har det sommetider med at tøve og tvivle og fantasere. Du var ikke så fornuftig at gøre mig til leder af noget lid, men jeg har snakket med folk fra alle lidene, og jeg ved, at de ligesom jeg er indstillet på at få den her sag bragt til ende i en fart, så vi kan komme hjem igen. Ikke mere snak! En hund der gør, bider ikke. Og vi vil bide! Vi ved nu, at Kong Knud er på vej op mod os, og at han kun har sin hird med sig, så hvorfor ikke ride ham imøde og få gjort kål på ham? Det er jeg og mindst et par snese af vore folk parat til".

Kærulf rettede sig, strøg med hånden gennem sit skæg og vendte sig mod Olaf:

"Jeg kan da ikke tro, at du, Olaf, vil gøre et forsøg på at splitte vort sammenhold, som foreløbig har ført os så langt. Og rider du kongen imøde med et par snese, som

du siger, så rider I ud i det uvisse. Træffer I ham engang, bliver det næppe her i Jylland. Og bliver det på Fyn eller Sjælland, eller i Skåne, har han måske samlet over hundrede mand".

"Ja måske, måske, kan-hænde-sig! Det er ægte Kærulf-snak! Vi tager alligevel af sted, for der er også det ved det, at mange af os ikke længere kan holde ud at føle os indestængt i dine dumme lide. Der skal ikke kommanderes med os, det kan du være evig vis på! Og jeg skal i hvert fald ikke have nogen ulv, heller ikke nogen Kærulf, til at gnave i mit smukke skind".

Nu ventede alle, at Kærulf ville tale donnis til Olaf. Men nej. "Vi er alle frie mennesker", sagde Kærulf, "hvad enten vi er i et lid eller ikke. Og friheden bruger vi bedst ved ikke at benytte alle de muligheder, den giver. Selvbeherskelse er den fries adelsmærke. Og alt samarbejde kræver selvbeherskelse".

"Prrrr! Hold op med det snak! Vil du kvæle os med ord? Nu går vi vore egne veje!"

Da var det, som om der tegnedes dybe furer i Kærulfs ansigt. Man så, at han var harmfuld, spændt, han sugede luften hvislende ind mellem tænderne. Ingen vejede ellers sine ord så nøje som han, men her brast det ud af ham:

"Kong Knud vil glæde sig, når han hører, at du har sprængt vort samarbejde. Og Fanden vil danse af fryd i Helvede".

Olaf vendte ryggen til og drog af sted med 20 mand. For at få Fanden til at danse hopsasa, sagde de der blev.

Men magister Erik, som havde stået med hårdt knyttede hænder og hørt på Olaf og Kærulf, tog nu ordet:

"En som Olaf vil altid finde noget at kritisere, selv i Paradis.

Selvfølgelig skal vi ikke splitte vort sammenhold. Olaf er et uroelement. At fejle er menneskeligt, men at fremture i det er djævelsk. Nu bliver vi fri for ham.

Vi er mennesker med hver sin måde at tænke på. Vi har vores, og lad så Olaf have sin".

Magisteren satte sig på en stormfældet stamme og fortsatte:

"Men der er noget, som jeg stadig ikke har tænkt helt igennem, nemlig Kong Knuds forhold til trællene. I den sidste tid er jeg gang på gang fløjet tilbage gennem tidens tåge til min allerførste barndom. Da havde vi to trælle hjemme på Vrejlevgård. "Mik" og "Mak" kaldte vi dem. De blev frigivet og døbt under navnene "Mikkel" og "Markus".

Under studierne i Paris lærte jeg, at nogle af de første kristne var trælle, og da jeg talte med præsten deroppe ved Viborg, sagde han, at der var dog noget godt ved Kong Knud, nemlig at han havde givet en lov om, at enhver frigiven træl skulle regnes for "frels og fri", altså lige så fri som andre frie mennesker."

"Rigtigt!" svarede Kærulf, "men det er ikke en holdning, der er speciel for Kong Knud. Jeg frigav også de par trælle, der var på Børglumgård, da jeg overtog den. Så kom de og spiste et måltid ved mit bord. Det var ligesom en bekræftelse på deres frihed, og de er stadig på gården som almindelige karle.

Lad os huske på, Erik, at vi mennesker alle begår både gode og dårlige gerninger. Når de dårlige gerninger, som i Kong Knuds tilfælde, består i brud på landets ældgamle lov og skik, som siger, at alvorlige beslutninger skal vedtages på tinge, så er det en krænkelse ikke af nogle enkelte mennesker, men af hele landets befolkning. Det kan ikke udlignes med en lov om at

agte frigivne trælle som frie mænd. Og vil han gennemdrive sin vilje om nye store skatter ved at sende folk ud med drab i æggen af deres sværdklinger, så skal han ud af landet".

XV

Dagen efter kom resten af den deling, der havde fulgt Kong Knud, og fortalte, at han var rejst fra Hedeby ad Fyn til.

Kærulf sammenkaldte lidførerne, og man blev hurtigt enige om at drage over Lillebælt på det smalleste sted, nemlig ved Mejlfart (Middelfart) på Fyn. Styrken måtte sprede sig et stykke langs Bæltet for at finde fartøjer nok til at komme hurtigt over vandet.

Det blev også bestemt at sende Egil med en deling i forvejen for at finde en egnet rasteplads på Fyn, hvor styrken kunne samles igen.

Egil og hans folk drog snart af, fandt et par fartøjer med fynske skippere, der straks var villige til at sætte kongejægerne over til deres smukke ø.

Da Egil spurgte den ene, om ikke også han sagde et absolut "nej" til en konge af Kong Knuds kaliber, så skipperen betænkelig ud, stak en lillefinger i øret og kløede som en rasende. "Mja-a, kanske nok", mente han. Nærmere kunne han som fynbo ikke komme et "nej".

Egil undersøgte den fynske kyst og fandt en egnet grund, som folk sagde tilhørte høvdingen Hind på Hindsgavl.

Han red ud til ham med sine mænd og blev vel modtaget. "Værsgod", sagde Hind, "brug I bare den grund der ved Bæltet. I er velkomne, for vi fynboer er sandelig også knotne på kongen, som nu sikkert sidder i kongsborgen i Odense. Vi er nok ikke så voldske i det, som I vendelboer. Men nu skal jeg alligevel sende folk ud i retning af Odense, folk som skal gøre fynboerne opmærksomme på, at det er venlige landsmænd der nu kommer, at de har brug for en rasteplads et sted eller to,

samt at de skal have noget at putte i maven. Sig det til jeres høvding og bed ham slå et sving her om ad Hindsgavl, hvis han har tid".

Men det havde Kærulf ikke.

Der var kun nogle elendige små både ved Bæltet, så det var ud på morgenen, før de godt 200 mand – flere var der ikke tilbage – lige så mange rideheste og et par snese pakheste var sat over. Det tødede også en del, at det største fartøj, en lille sejler på godt en snes fod, fik et par bord sparket ud af en hest, der blev nervøs for det blafrende sejl. Det fuldt pakkede fartøj måtte opgives. Så alle mænd og heste ud igen. Men sat over blev de, og reorganiseret på rastepladsen.

Folmer kunne ikke dy sig. Den lille sejltur gav ham stof til en ny sang, som han straks prøvede at kvikke folkene op med:

Vi sejled om aften,
vi sejled om nat,
vi sejled om lysen dag -

Men så gik det – også for ham – hyp hyp ad Odense til. I begyndelsen red de som lyn og torden. Hestene lå fladt ud ad vejen.

XVI

En mil fra Odense blev der holdt rast, men Kærulf bad straks Egil sende nogle folk ind til selve byen for at se og høre, hvordan det stod til.

Mens man var i færd med at berede sig til natten, kom en prælat (30) ind i lejren og forlangte at tale med høvdingen.

Kærulf sad i sit telt og holdt husting med nogle af lederne, men også med Erik, som havde udstyret sig med et stykke pergament og en gåsefjer for om der skulle blive noget at notere. Prælaten blev budt indenfor. Han kom og satte sig, tørrede sveden af sin pande med en klud. Han var en sortsmudsket splejs af et mandfolk at se til, men det viste sig, at han var skrap i mundtøjet.

Først fortalte han, hvem han var, og fik til gengæld navnet på Kærulf og de andre. Kærulf lod ham også for en ordens skyld vide, at godt nok havde han hørt, at man var begyndt med i samtale at titulere sådan en kirkens mand med ordet "fader". "Men så vidt er vi nu ikke kommet i Vendsyssel".

"Det kommer I sikkert! Men har jeg forstået det rigtigt", sagde prælaten på sit syngende fynske, "så er I vendelboer kommet for at gøre vores konge fortræd. Jeg er indviet til at være en af den kristne kirkes vogtere, og dermed også den kristne konges vogter. Ikke med økse, ikke med spyd og bue, men med det flammesværd, hvormed keruben vogtede indgangen til Edens have. Derfor er det min hellige pligt at søge al fare vendt bort fra kongen. Jeg ved, at jeg derved vover mit liv, men hellere dø end leve i skam".

"Rolig, rolig!" sagde Kærulf, "du skal ikke dø for at sige din mening. Men det er vist nødvendigt, at vi for-

tæller dig, hvordan vi i Vendsyssel og andetsteds oplever Kong Knud og hans folk". Og så fortalte han om tiendeloven og om fogedernes forsøg på med vold at inddrive den nye skat. "Og det vil vi ikke have!"

"Jeg forstår", sagde prælaten, "at I folk fra Vendsyssel er viljemennesker. Men selv de stridigste sind kan bøjes.

Det skulle undre mig, om ikke et tordenskrald fra din mund, Kærulf, kan få hundreder til at bøje sig mod jorden. Ellers ville det ikke være muligt at få så mange mennesker til at rejse så langt for at skade vor konge. Derfor må dit sind bøjes først", sang han på fynsk.

Erik havde mest lyst til at sige til den sorte prælat: "Tal jysk, din sorte hund!" men beherskede sig og nøjedes med at bemærke:

"Jeg forstår, at sådan må det være hos Kong Knud. Men ikke her! Menneskelig mildhed kan meget vel forenes med styrke i samme person".

"Menneskelig mildhed! Og det siger du, som sammen med de andre har rendt efter kongen som savlende sporhunde med blodskudte øjne og tungen ud af flaben. Ja og snuden tæt på sporet, fordi I lugtede kristenblod!

Jeg forstår, at I lever livet i foreløbighed. I glemmer, at I også gerne skulle ende i evigheden. Fortsætter I jeres ugudelige bestræbelser, vil den dag komme, da alle kirkeklokker tier i Danmark. Derfor, Egil, Kærulf og I andre, bøj jer og lyt til jeres samvittigheds røst! Vend om! Vis kærlighed i stedet for had, I forvirrede støvets sønner! Ellers vil djævelens latter runge i universet – og hadets ravne skal hakke jeres sjæles ådsler!"

"Hov hov, nu ikke så voldsk! Jeg troede slet ikke, at en fynbo kunne brokke sådan noget bavl af sig", sagde Kærulf.

Og Erik: "Jaja, vist skal vi også gerne have en stump af evigheden, og helst et pænt sted. Ikke sådan et lum-

mert sted, som du truer med. Men husker du ikke, at vor kirkefader Augustinus i sin "De Civitate Dei" (31) siger, at vi først må fortjene vor sjæls frelse gennem dyd? Og at de fire hoveddyder er visdom, tapperhed, mådehold og retfærdighed. Dem søger vi at leve op til. Men hvor mange af de dyder finder du hos Kong Knud?"

"Kong Knud er stærk i sin tro –"

"Jamen: Fides non est scientia" (32). Erik var nær ved at falde tilbage til sin parisiske latinverden.

Prælatens lille skikkelse bibrede (dirrede), så det så ud, som om galden rusede op i ham, men det var sikkert blot tankestumper, der svirrede som en bisværm i hovedet på ham, forstod Erik. Kun en stump slap ud i forståelig form: "Du har solgt din sjæl til Fanden, dersom – dersom –"

Kærulf havde meget at tage sig af, så han måtte afslutte samtalen med et "Tak for besøget! Og god rolig nat!"

Prælaten blev siddende og vred sig. Kærulf gav et nik i retning af Stempe, som tog den fremmede i sine arme og bar ham ud af teltet, lagde ham i græsset og pegede i retning af lejrens udgang.

XVII

Ad de fynske veje havde der været meget at se og mærke sig. Allerede overfarten over Bæltet gav anledning til undren, for var det ikke bugter af Midgårdsormen, man så dukke op her og der? Skipperen sagde godt nok, at det var nogle store fisk, der kaldtes marsvin, men – e –.

Da vendelboerne gik over Limfjorden, var det for mange en stor oplevelse at komme til det søndenfjordske, men man var dog stadig under den jyske himmel. Endnu mærkeligere var det at sætte foden på det fynske, det var som et eventyr, og når man kommer i eventyrstemning, ser sindet mere end øjnene.

Da der nu blev holdt rast, var der flere, der dristede sig til at gå den fynske nats eventyr nærmere og listede sig ud i omegnen. De havde jo hørt, at de fynske piger siger: "Natten er min egen", så –

Det er knap til at tro, men der var en, der i en mose så en "slattenpatte", altså en ellekone med sine lange bryster slynget op over skuldrene.

Og der var en anden, der havde listet sig ud kort før solopgang og fået øje på et mystisk væsen, et fjalter (33) inde på en kirkegård. Han så, hvordan dette væsen - en genganger forstod han snart – hvordan det puttede sig i graven, lige inden hanen gol.

En tredje mente at se en lysende sølvskat ligge foran sig på jorden. Da han bukkede sig for at tage den op, viste det sig, at det blot var katteskidt i måneskin.

Ved et stille bål sad Folmer Sanger og William Spydryster i samtale, mens solen glødede i sin nedgang, og

længe efter, for det var jo i de lyse nætters tid. Espetræernes blade sitrede i den svage vind.

Folmer var den mest talende, William den mest tænkende.

Folmer undrede sig over den situation, han var kommet i:

"Nu er vi ved at krumme ryg til det sidste spring, og det til et punkt, der kan betyde død eller lemlæstelse for mange af os.

Hvad har vi nået i det liv, der indtil nu har været vort? Jeg har prøvet at synge så blidt for mine medmennesker som lærken over sin rede. Jeg har sunget sådan og klimpret sådan med min lille harpe, at stilheden blev hørbar, når jeg tav og lagde hånden over dens sitrende strenge".

"Og jeg", sagde William, "jeg undres over den sværm af oplevelser, der summer i årene bag min ryg.

Jeg har søgt at give levende billeder, i min form for sang, såvel af den røde elskov som af det sorte had! De fleste mennesker nærer nemlig deres ånd med billeder, ikke med saglige argumenter og den slags tørt stråfoder.

Jeg har sunget, håber jeg, så det gjaldede i himmelrummets fjerneste kroge. Helte har jeg sunget om, og kujoner så rædde, at de hverken kunne gø eller gabe. Ind imellem har jeg også hvisket en lille sang i din blide tone, Folmer, for jeg kan ikke holde ud bestandig at udgyde strømme af sortklædte ord – ej heller dag efter dag at vade i blussende røde roser.

Helst har jeg villet give stærke billeder af mennesker i krisesituationer – med solopgang som baggrund – eller solnedgang bag fjerne bjerge. Ikke altid er det lykkedes mig, for den stramt spændte bue kan briste".

"Bjerge har jeg aldrig set", sagde Folmer, "men jeg har mættet mit sind med løvskove, bakker, åer og enge.

Hvert forår har jeg haft en fornemmelse af, at jeg gik ud i naturen for at gøre foråret glad med min egen lykke.

Og du, Spydryster, du åbner menneskesind, så vi både kan se ned i deres sorgkældre og ud i de aftendunkle haver, hvor hede kys bliver til.

Og du lader os sommetider se ind i mennesker, der udadtil viser et ansigt af sten, men i hvis hjerte der flyver gnister, som kan udvikle sig til flammer.

Jeg derimod, jeg giver højst et lille pip ind i et sjæleliv".

Hvad Folmer ikke sagde, men gemte inden i sig selv, noget han først senere kom frem med, var de tanker, som han gerne ville forme til digte om Yrsa, den pige hans hjerte higede mod, skønt hun tøvede i sit forhold til ham. Han kunne alligevel ikke helt nære sig for at lade Spydryster høre enkelte af sine strøtanker om Yrsa:

"Natten bringer mindet om dig hid på sin sorte hest, og stjernerne tændes for at lyse på din vej.

Træl og herre på samme tid er kun den der elsker.

Vi kan ikke få blomster til at spire frem ved at stampe i jorden. Vi kan heller ikke presse kærlighed frem ved nogen form for tvang.

Den kommer, som blomsten, når dens tid er". –

Da – – Et skrig kløvede stilheden.

De sprang op, løb efter lyden og fandt Bjørn Bue liggende med en pil stående i struben. Hans sværd, den "Frosne Flamme" lå halvt trukket ved hans side. Folmer drog pilen ud, bøjede sig over ham og hørte ham hviske nogle ordstumper. Han ville vistnok sige: "Gå væk! Jeg vil se op mod det høje, mens jeg dør".

Og han døde, med Folmers hånd i sin og med øjnene mod de blege stjerner. Folmer lagde et nedfaldet blad på hans læber for at se, om han var helt død. Ja, det sitrede ikke.

Egil sendte folk ud for at finde gerningsmanden, men forgæves. Andre blev sat til at tage sig af den døde.

Folmer var rystet. Han og William stod alene tilbage.

"Som du måske så, havde Bjørn det typiske vestvendsysselske ansigt, som mange af os har, næsten lige så langt som en hests, men med en mund så smal som æggen af en ragekniv," sagde Folmer. Og stille tilføjede han: "Men Bjørn var en åndelig eneboer".

"En åndelig eneboer har jeg også været ude for", sagde William, "men det lykkedes mig at bringe ham i en situation, hvor hans maske faldt, og – bagved var der overhovedet ikke noget ansigt!"

"Bjørn manglede sandelig ikke ansigt, han havde nærmest to. Dels et der prægedes af hans høje idealer, som sejlede i det himmelblå, dels et der gang på gang fyldtes af frådende vrede, når det forekom ham, at hans medmennesker ikke havde kraft til at hæve sig så meget fra den grumsede jord, at han kunne komme i øjenkontakt med dem.

Det siges, at da hans mor, stående på sine knæ og hænder, havde født ham, var det første hun spurgte om: "Har han knyttede næver?" Ja, han blev født med knyttede næver og et hvast hvin.

Som voksen har han med sit raseri jaget en stor del af folkene på Hvetbogård væk. Nogen kone har han aldrig haft, naboerne blev han uvenner med, og selvfølgelig hadede han kongen, men hans flamme var lige så frossen som hans sværd. Og nu er flammen slukt.

Det er, som om han har gået sin ensomme gang under en stjerneløs himmel".

De folk, der havde fulgt i sporet af kongen, kom nu til rastepladsen og bragte adskilligt nyt med fra det sønderjyske. Bl. a. kunne de fortælle, at Spydrysters kone lå for døden i deres hjem langt mod sydvest. William vendte sig straks mod Folmer:

" Der er ting der trækker mere end kongejagt. Nu går jeg min ensomme gang, hjem til min kone, og håber, at vi to harpestrenge endnu engang får lov at synge i samklang med hinanden".

XVIII

De folk, der var sendt til Odense, kom efter nogle timers forløb tilbage og fortalte, at alt syntes i oprør derinde. Rygtet om vendelboernes jagt på Kong Knud var nået til byen, og kongen selv var fornylig ankommet sammen med sine to brødre, Erik og Benedikt.

Hans dronning, den smukke Edel, havde han allerede i Hedeby bedt om at rejse hjem til sin fader i Flandern, til der blev roligere tider. Hun skulle tage deres søn Karl med, og ligeledes hvad hun kunne overkomme af smykker og andre kostbarheder.

Selv havde han nu taget bolig på kongsgården i Odense med sin hird. Men gaderne sydede af ophidsede folk, en del med våben. De fleste folk i Odense syntes lige så fulde af had til kongen som vendelboerne, og de der ikke var det, risikerede at blive flået.

Så gav Kærulf ordre til at angribe. Et par af lederne skulle med deres lid sørge for at besætte alle vejene ud af byen, især den mod øst, og når det var sket, skulle resten af folkene drage mod kongeborgen og besætte den.

Borgen blev besat hen mod aften, men da var kongen flygtet sammen med sine brødre Erik og Benedikt samt størstedelen af hirden. De havde søgt ly i St. Albans kirke. Så strømmede både vendelboer og fynboer derhen. De finder, at kirkens dør helt mod sædvane er låst, men de sprænger den med økser. Indenfor står hirden med sværd i hånd og værger for sig. Det går hårdt til, folk falder på begge sider, de dræbte Knud-fjender gribes i fødderne eller hvorsomhelst og slæbes ud på gaden. Der falder flest af angriberne, for de er ikke professionelle, og flere af de 17 hirdmænd har ringbrynjer,

som kan modstå mangt et sværdhug, men alligevel efterhånden bliver blodigt våde.

Kærulf søger at holde styr på sine folk. Lidførerne skal sørge for, at de ret få folk, der kan komme til at angribe ved kirkedøren på samme tid, afløses med passende mellemrum, Stempe skal sørge for, at der hele tiden står folk parat med passende våben, Erik skal tage sig af de faldne, Folmer af de sårede.

Men når vildskaben raser, bliver også fornuft og orden slået ihjel. Efterhånden indser Kærulf, at han har mistet kontrollen med sine styrker.

Da går han personligt mod hirden, dækket af sit store ovale skjold. Hans svære øjenbryn går krampagtigt op og ned, mens han kæmper. Han flammer som et bål i kampen, og man ser gang på gang hans sværd glimte over folkene i det hårde basketag. Han fælder fire-fem hirdmænd – men bliver så selv såret i foden, der ikke er dækket af skjoldet, og må humpe tilbage, så halt som Gammel-Jerrik (34) selv.

Nu er Olaf, der med en snes mand først var rejst i retning af Hedeby i et forgæves forsøg på at få fat i kongen der, ilet til Odense med sin gruppe for at være med i opgøret.

Da han ser, at Kærulf og hans mænd åbenbart ikke kan kæmpe sig vej ind gennem kirkedøren, giver han sine folk ordre til at finde en stige og rejse den op til et vindue i kirkens østende. Olaf selv kravler op, kikker ind og råber til de andre, at kongen ligger derinde på knæ foran alteret.

"Han venter vist på, at døden skal flyve ind til ham gennem det her vindue. Ræk mig et kastespyd!" Det får han. Han knuser ruden, med højre hånd fører han spyddet bagud over skulderen, og med en kraftig bevægelse fremefter slynger han det ind, så det borer sig i brystet af kongen.

Døende lægger den sårede konge sig næsegrus foran alteret med armene udstrakt til hver side, så han ligner Kristus på korset (35).

Olafs folk åbner nu en anden indgang til kirken ved med økser at bryde gennem træmuren under et vindue, og nu kan hirden derinde ikke mere klare sig, for nu bliver den angrebet både forfra og bagfra. Den hugges ned, Benedikt også, mens Erik (den senere Erik Ejegod) på en eller anden måde undslipper. Kongens lig får nye hug, stik – og spark – af de indtrængende fjender, selvfølgelig især af dem der ikke selv havde været med i kampen.

Ude i byen bredte opgøret sig. Resten af hirden, kongens tjenestefolk og alle, der blot var en smule kongetro, blev opsøgt og dræbt eller mishandlet. Et par steder samlede de sig i grupper og sloges længe imod oprørerne, men måtte til sidst alle gå dødens blodige vej. Hele byen bævrede af galskab.

Der var solskinsvejr, men alligevel flyvende storm den dag, eller som man sagde: "Det stormer, så seks kællinger døjer med at holde den syvende i bunde". Og der var en af vendelboerne, der ønskede, at han havde sin kone med her, "for hun er en ordentlig baduse, både fed og bred. Det ville være godt at ligge i læ ved siden af hende i sådan en grumme vestenstorm".

Træerne knirkede og rokkede på deres rod i den hvasse vind, deres kroner bruste som havet i storm, med svajende grene piskede de hverandre, grene faldt, stammer knækkede med brag, blade føg, og i menneskenes verden herskede samme vildskab. Skrald af jern mod jern og skjold mod skjold. Det var sværdtid og øksetid, som det hedder i "Vølvens Spådom", skjolde splintredes og drønende brag fyldte folks øren, stenkast susede gennem luften. Røg og flammeskær over byen.

Mangen mand blev en andens banemand og fik selv bane. Snart var han den, der stod med spyddet hævet til at give nådesstød til en falden fjende, snart var han ham dernede i støvet, der med nøgen hånd værgede sig mod den andens blanke od. Ingen stod med tomme hænder dinglende langs siden, ingen gik og slaskede formålsløst rundt, alle var som væltet af lidenskabens frådende bølger. "Hvad tænker du dog på, mand?" spurgte Folmer en, der midt på gaden svingede sværdet vildt omkring sig. "Jeg tænker ikke, jeg slås!".

Fik en og anden den tanke, at han var med i noget, der kunne føre til, at han senere ville blive lagt på hjul og stejle, så svor han nok ved sig selv, at så ville han sateme sparke efter de ravne, der kom for at hakke i ham.

Ingen mindedes deres skønne stunder, skønt det kun var et par måneder siden, de hjemme havde hørt foråret klinge af fuglesang i majmåneds unge løv.

Vildskab er langt stærkere end fornuft, måtte tænkende mennesker sande. Og de mærkede, at den drøm om lykke, som enhver inderst inde bærer, kan risle bort som sand mellem fingrene, når det som i dag er vredens tid.

Og her er døden ikke noget, der kommer listende bagfra og puster en i nakken. Nej døden er i dag blanke klinger og hvasse spyd, lige foran dig!

Folmer så sig om. Lig til alle sider! Kan det virkelig være sandt?

Det var forfærdelig sandt.

Han var lige ved at synes, at det her gik menneskene ligesom de løver, man engang satte i bur sammen. Næste dag var der kun halerne tilbage.

Men en lille pige på et par år kom struttende af livsglæde og klamrede sig om hans ene hoseben. Hun lo op til ham,

for hun troede hun havde fundet sin far. Men han var borte i kampen, og moderen var med sine børn ude og lede efter ham. Hun kom lige efter pigen med et spædbarn ved brystet. Barnet suttede på bappen med halvt lukkede øjne, en lille hånd famlede ved brystet. Folmer var nær ved at græde af glæde ved synet, klappede den lille pige på håret og dikkede hende under hagen.

Men så gik han i lag med at hjælpe de sårede, både dem der led i tavshed, og dem der tog afsked med livet ved at åbne for det ak og vé, der boede dybt i hjertets mørke. Folmer indså efterhånden, at døden er et, dødskampen noget andet, og værre.

Det blev han især klar over, da han fandt en af sine vendsysselske venner, Egil, den kønne unge mand fra Hæstrupgård. Han var blevet slæbt ud på gaden med et sværdhug tværs over ansigtet. Folmer knælede ved ham og holdt hans hånd.

"Se", mumlede den døende med munden fuld af blod, "solen skinner, mens verden forgår". Det blev hans sidste ord.

"Ja", Folmer så på det harmeligt ødelagte ansigt, "du ser solen skinne, selv nu, hvor du er på vej til den sorte stue, men jeg ser, at

brudte er de tænders rad,
som en gang var.

Det sang en fremmed skjald. Men jeg vil altid synge om dig, Egil, for jeg ved, at solen til alle tider vil skinne i dit indre, også hisset, i Himlens sale".

Nu blev Karl fra Stenum slæbt ud. Han var faldet lige i døråbningen. Nu lå han med et spyd i brystet og hostede meget blod op. Folmer så, at hans ene hånd fam-

lede sig op ad spydstagen og hørte, at han mellem flere blodspyt sagde: "Mit eget spyd! Blåsnude er kommet tilbage". Folmer fjernede spydet, lukkede kort efter hans øjne og så op mod aftenhimlen. Der svævede en ørn med brede vinger. Den levede i en anden verden. Men bød ikke også ørnens verden på kamp?

Så forlod han den døde og gik over til andre døende. Han fik et indblik i sjælelivets dybeste grotter, hvor ingen ellers fik lov at kikke ind. Adskillige havde ikke blot sår på kroppen, men også så alvorlige sår i sindet, at ingen kunne hjælpe dem. Folmer indså, som det hedder i "Solsangen":

at dybt alene mange dør,
står end deres egne omkring dem.(36)

Hos en havde hadet til Knud konge udviklet sig til had mod enhver øvrighedsperson og syntes nær ved at brede sig yderligere til alle mennesker. Hans sjæl var uformelig og tung som en kampesten, syntes Folmer.

En anden fablede om et land, hvor hænder kun udstraktes for at hjælpe andre, eller for at kærtegne og blive belønnet med hede kys. Den verdens dronning hed Jomfru Marie.

En tredje mumlede: "Kære pige, nu gaber graven efter mig. Vor unge kærlighed fik aldrig lov til at modnes. Men du har et pant fra mig, tryk det fast til dit hjerte". Han havde åbenbart en pige i tankerne, hvis kommende barn han i al hemmelighed var fader til, forstod Folmer. "Jeg husker dine kys, min pige, de flygtige såvel som de uforglemmelige. Tak!" Også det hviskede han. Men så puttede både han og mindet om den søde pige sig i dødens mørke.

Folmer indså, at i sådanne begivenheders hastige strøm vaskes sjælen ren for slagger. Hvad der er i hver enkelt af godt og ondt vokser og vokser, til det fylder ham til bristepunktet.

Tilfældigvis kom Folmer også til at høre en stump af en samtale mellem en mor og hendes forvildede søn, der kom hjem fra kamptummelen. "Tænk dig, midt i balladen havde jeg nær rendt panden i fjæset af Gunnar, ham som jeg altid har haft så meget ballade med". "Ja-a-men, hvad gjorde du så ved ham, min dreng?" "Jeg slog ham ihjel". "Det var nu ikke sødt af dig!" "Hold kæft og se at få aftensmaden færdig. Jeg er sulten".

Folmer mindedes et gammelt ord om, at små børn tramper moderen på knæet, men store børn tramper hende på hjertet.

Endelig, solflammerne sluktes, natten kom, kampen stilnede af, men Døden gik endnu sin natterunde mellem de sårede og udpegede dem, hvis tur det nu var at følge ham til glemselens flod. Nogle af de kæmpende var så trætte, at de var nær ved at falde i svime. Byen fik mere ro, man prøvede at sove, men Folmer fik ingen søvn i nattens mulm. Al tid gik med at forbinde Kærulfs sårede fod og hjælpe andre sårede, lige til en ny dag gryede i øst.

Sommetider følte han det, som om han var sluppet levende fra kongejagten, blot for at dø af lede bagefter, lede og gru ved at se jagtens resultater, splittede menneskekroppe. Men, som den Folmer han var, fandt han trøst i forvisningen om, at også efter dette ragnarok ville fuglene næste år synge foråret ind, og vinden vugge deres reder.

De følgende dage gik med at få ryddet op og få de døde begravet. En præst med tilknytning til St. Albans kirke fik kongen og hans hird begravet inde i kirken. De faldne vendelboer og andre jyder såvel som fynboer blev begravet ude på kirkegården.

XIX

Men hvad nu? Danmark var uden konge.

Kærulf drøftede sagen med sine nærmeste fæller. "Den, der efter en sejr sætter sig passivt hen", sagde han, "han mister sejrens frugter. Vi må handle". Og han drøftede situationen både med vendelboer, fynboer og andre.

På vejen hjem rejste han spørgsmålet på landstinget i Viborg, for her var det skik at vælge de danske konger. Man blev enige om at udråbe Kong Knuds broder Oluf til konge. Men ham havde Kong Knud jo lagt i lænker og fået fængslet i Flandern.

En henvendelse til Flanderns regent, grev Robert, gav resultat, Oluf blev frigivet mod at der betaltes store løsepenge. Han kom hurtigt til Viborg og tiltrådte i slutningen af året 1086 som Danmarks konge.

Vendelboerne var forlængst begyndt at drage hjemad i spredte flokke og oplevede, at der var rædselsfuld misvækst overalt. Og med misvækst og armod fulgte lovløshed i stor stil.

Det gentog sig for øvrigt flere år i træk. Af præsterne og de få Kong Knud-tilhængere, der stadig var, blev det udråbt som Guds straf, fordi man havde ombragt Kong Knud, og den opfattelse lykkedes det efterhånden at få en del til at tro på, for sulten pinte dag efter dag. Den nye konge blev kaldt Oluf Hunger.

Men så fortalte præsterne ved St. Albani Kirke, at der begyndte at ske mirakler ved kongegraven, der brændte et stort lys ved hans kiste om natten, de stummes tungebånd løsnedes, lamme fik deres førlighed tilbage, og spedalske fik deres hud renset, blot ved at røre ved kisten.

Sådanne historier var det svært at få folk til at tro på, for man huskede kongens voldelige adfærd, så noget helligt kunne man ikke forbinde med ham før årtier senere.

Men præstestanden sejrede, så paven efter nogle års forløb erklærede den dræbte konge for en helgen, og han omtaltes fra nu af som Knud den Hellige. Samtidig ændrede paven hans navn fra "Knud", der egentlig betyder "knude", til det latinske "Canutus", et ord der senere i vendelbomål smeltede sammen med et plattysk ord og endnu bruges i formen "kanut", med betydningen "ikke særlig pæn fyr".

I året 1101 blev kongens knogler taget op af graven og derefter lagt ned i et helgenskrin i krypten under den nybyggede stenkirke, der afløste trækirken St. Albani. Kong Knuds enkedronning Edel, der nu var gift med en fyrste på Sicilien, sendte til hans grav et herligt brodereret byzantinsk tæppe, Ørnetæppet, som hun muligvis havde med fra Flandern, der dengang var et centrum for finere tekstiler.

Den nye kirke, som Kong Knud selv havde påbegyndt, fik navnet St. Knuds Kirke.

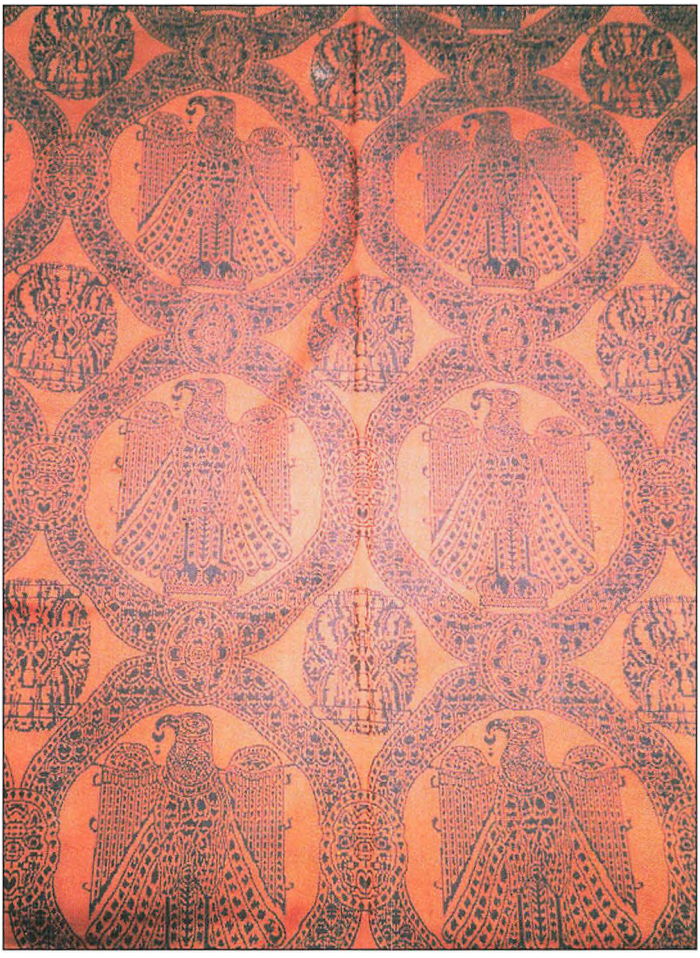

Kopi af midterpartiet af Ørnetæppet ved helgenskrinet med Kong Knuds knogler.

XX

Kærulf og de af hans karle, der ikke var faldet eller alvorligt sårede, nærmede sig Børglum fra syd. Kærulf selv havde i Odense skaffet sig et par stigbøjler af jern i stedet for de sædvanlige stigreb. Ellers havde det ikke været let at ride den lange vej med den sårede fod.

Han så på markerne, både kongsgårdens, hans egne og naboernes. Selvfølgelig græmmede han sig over den ødelæggende tørke og den lige så ødelæggende styrtregn, der havde plaget landbruget. Men hans sind var sådant, at han jog græmmelsen på flugt med håbet om, at næste år

vil markens grøde
atter smile
os imøde,

som Folmer havde sunget, inden de skiltes.

Kærulf gav sine karle fri for alt arbejde på gården i to dage, men bad dem opsøge de faldne fællers efterladte og sørge for hjælp, hvor det var nødvendigt.

Da han kom hjem, var der ingen i stuen. Han gik så ud i badehuset, vaskede sig og gik derefter ind i køkkenet. Der sad Gro sammen med to piger og ribbede bær.

"Goddag igen, vor Mor!" Gro rejste sig overrasket fra køkkenstolen. "Åh du kan tro, du er velkommen hjem, kære Ulf! Vi har sådan savnet dig i snart to måneder! Men lad os gå ind i stuen".

"Nu bliver du vel hjemme foreløbig?" spurgte hun, da de havde fået sig sat.

"Ja det vil vise sig. Der er jo visse problemer jeg er nødt til at tage mig af, blandt andet noget med den nye konge. Det bliver Knuds broder Oluf. En sære skabning at se på".

Hun tog ham om halsen og så nøjere på ham. "Du er ikke nogen sær skabning, Ulf, men heller ikke nogen almindelig mand". Hun så, at furerne i hans ansigt var blevet dybere. Hun ville også se den sårede fod, som hun havde hørt om. Den var næsten kommet sig.

"Hvordan har du og Toke og forvalteren klaret sagerne?" Det var det første han spurgte om.

"Ja du ser jo, gården står endnu, og kornet er modnet, som det skal, men det har været et ringe avl i år. Jeg ved ikke, hvor knægten er i øjeblikket, men han har været flink til at hjælpe mig".

"Og så forvalteren?"

"Snak ikke om det bæst, Ulf. Kan du ikke få fat i en anden? For rent ud sagt, han har listet i hælene af mig hele tiden, han går og smisker, og to gange har han givet tegn til, at han vil i seng med mig. Jeg kan ikke holde ham ud".

Kærulf svarede ikke, men lænede sig lidt tilbage i stolen, så på hende, hans ansigt strammedes. Så rejste han sig og gik.

Ude i laden traf han forvalteren. "Jeg har lige hørt af Gro, hvad du er for en slamper. Hvad vil du helst: Have tørre hug eller stikke af med det samme og aldrig vise dig mere her?" Forvalteren tøvede, Ulf bøjede sig lidt forover, sprang hen imod ham med et rovdyrspring og gav ham to kraftige knytnævestød i ansigtet, så hans hoved svajede frem og tilbage, og blodet sprang ud af hans næse.

Forvalteren dinglede ud på gårdspladsen – benene skejede slemt under ham – og forsvandt af gårde.

Ulf gik ind til Gro. "Nu behøver du ikke at være bange for forvalteren mere. Jeg har kanøflet ham grundigt. Ja altså, jeg stak ham en på snuden. Han har lige forladt gården med to blå øjne og en smadret næse. Men du har vel ikke lidt at spise? Jeg er så sulten".

Ulf fik både mad og kys og klap. Han var kommet hjem. Her fandt han den ro og fred, han søgte. Men bag al ro og fred bevarede han viljen til at gribe hårdt ind, når det gjordes nødvendigt.

Det undrede Gro noget, at han havde været så voldsom mod forvalteren: "Du er jo ellers ikke sådan nogen hidsig krabat!"

"Nej men ser du Gro, det er *fred*, der får verden til at bestå! Og *kamp* er noget, der undertiden skal til for at få *fred* til at bestå!

Man må bare ikke fortabe sig i en vild raptus. Man skal vide, hvad man gør, og hvorfor.

Men skal vi nu ikke lade al tanke om vor kamp hvile, Gro. Nu er den jo overstået. Vi vil ikke lade solen gå ned over vores vrede, men nyde freden og arbejdets glæde. Verden bliver aldrig bygget færdig, men vi må være taknemmelige over, at vi får lov at bygge med".

Der var vigtige opgaver, der ventede på ham. Ikke blot i forbindelse med hans egen gård, men også med kongsgården. Den besøgte han dagen efter hjemkomsten. Hvilket sørgeligt syn! Ikke blot var en del ødelagt ved, at løse fugle på selve oprørsdagen havde rumsteret og neglet, hvad de kunne, men i den følgende tid havde nogle af egnens bønder forøget deres besæt-

ninger med køer, kalve, høns og andet fra kongsgården, ja selv en del af avlen var forsvundet fra markerne.

Kærulf gik det hele nøje igennem og sendte så et par mand til den nye konge med forklaring om gårdens tilstand og med tilbud om, at han, Kærulf, hvis kongen ønskede det, ville påtage sig at bringe kongsgården i orden igen. Betingelserne kunne de vel ordne ved forhandling.

Men han fik ikke noget svar fra Kong Oluf, før han et par gange havde rykket for det, og da var han allerede kommet et godt stykke vej med det vanskelige arbejde. Kongen sagde endelig ja, men ikke et ord om betingelserne.

I det hele taget syntes den nye konge at være meget slap af væsen. Det kunne hænge sammen med, at han havde tilbragt et helt år lagt i lænker i et fængsel i Flandern. Det var jo et af Kong Knuds onde tiltag. Det var ikke så underligt, at han var svækket. Men der var ting, der tydede på, at han også af væsen var en svag, og måske ligefrem ugidelig mand.

Således var der en af Kærulfs budbringere til kong Oluf, der kom tilbage med nogle slemme historier om ham og hans unge dronning.

En dag skulle hun således have sagt til ham: "Når du er færdig med at sidde der og pille i næsen, kunne du så ikke tænke dig at regere en bitte smule?"

Og en anden dag, da han sad og skulle give besked til Kærulfs udsending om kongsgården, blev det kun til nogle gylp og ordbrokker. Så foldede han hænderne og begyndte på en lang bøn. De hørte, hvordan det skrumlede i hans tykke mave under bønnen. Dronningen var også til stede. Hun vendte sig til sidst til vendelboen og sagde: "Gå I bare i gang med arbejdet. Hvis der er udgifter, I må lægge ud, så klarer vi det senere, selvfølge-

lig", hvorefter der fulgte en lang mørk ordstrøm, rettet mod kongen. Han rejste sig, gik "ind til sig selv", og de hørte, han låste døren efter sig. Dronningen holdt hænderne for ansigtet og græd.

Kærulf indsatte Stempe som bryde (forvalter) på kongsgården, skønt han ikke var ædelbåren, som man sagde, men fordi han var velegnet, praktisk, flittig, og vellidt af folkene.

Under arbejdet med kongsgårdens mange problemer indså Kærulf, at det ville have været en stor hjælp, om han havde kunne læse og skrive ligesom magister Erik, og han fik det derfor næste år ordnet sådan, at hans egen unge søn, Toke, flyttede til Stenum og der hos Erik oplærtes i de højere kunster såsom skrivning og læsning. Erik var for nylig blevet gift med den dræbte Helges datter og boede nu på hendes fødegård i Stenum.

XXI

På Vrejlevgård havde Erik først mødt sin storebror Bo, som havde bestyret gården, siden deres far drog til Kragedam og videre på jagt efter den lede Kong Knud. Som den ældste af Kås'es sønner var det jo også ham, der efter landets skik overtog gården efter faderens død.

De to brødre havde meget at fortælle hinanden, men det meste måtte de gemme til senere, for selvfølgelig måtte deres moder have besked så snart som muligt om, hvordan det var gået hendes mand.

Erik traf hende i urtegården. De tog omkring hinanden og græd lidt begge to. Erik berettede om sin fars død og begravelse, fortalte også lidt om sin tid i Paris. Han tøvede så længe som muligt, men til sidst kom det: "Mor, har du hørt noget om, hvordan det står til i Stenumgård med Helges kone og datter?" Jo, hans kone lå i sengen og havde det skidt, efter at kongens fogder havde overfaldet hende. Erik nævnte ikke Toves navn, men det var hende han først og fremmest tænkte på.

Næste dag fartede han til Stenum, det var jo kun en god mils vej.

Og Tove traf han uden for gården. En høj, rank og stærk pige med en voksen kvindes fyldige ansigt. Det var noget andet end den bitte søde tulle, han havde bejlet til for seks år siden, da hun var seksten og han atten. De sagde ingenting. De slugte bare hinanden med øjnene. Så rakte han hende sin hånd. Hun tog den, tog armen med, tog hele Erik og kyssede ham.

"Det var forfærdeligt, det jeg har hørt om, at du og din mor blev overfaldet af fogderne. Lad mig høre, hvordan det gik jer."

"Ja, du må ind og hilse på Mor. Hun ligger i sengen, og den kommer hun nok aldrig op af mere. De hakkede hende i benene omtrent samtidig med at vor far fik dødshug i skulderen". "Jamen så dig selv, Tove? Du ser jo vældig frisk ud".

Det var ligesom det gav et fjas i Tove. "Det er jeg ikke så meget for at prate om, Erik. Men da det er dig, så – . Jo ser du, en af Knud-bæsterne ville absolut ind i stalden og se, hvad vi havde af små kalve, for de ville have en tiendedel af dem. Men han kunne huleme tro nej! Jeg stillede mig lige i døren og bad ham gå ad pokkeren til. Så stak bæstet mig en knyttet næve lige i brystet, så jeg dejsede bagover. Du kan tro jeg blev gal! Op igen, og lige i det samme opdagede jeg, at en fireflenet møggreb stod op ad væggen ved siden af mig. Den fik jeg fat i og huggede den som et lyn i lårene af ham. Den bed godt, skulle jeg tro, for han gav det ene skrål efter det andet, mens han humpede hen til sin hest og forsvandt sammen med de andre".

"Åh, bitte Tove, jeg har været bange for, at det var gået dig meget værre. Men nu forstår jeg, at også du var med i jagten på Kong Knud. Og jeg er stolt af dig!"

"Stolt, det er ikke nok. Hvorfor bejler du ikke ordentligt til mig? Nu er vi jo ikke børn mere". "Jamen " "Ikke noget jamen her. Bejler du ikke til mig, så bejler jeg til dig!" Og dermed slog hun armene om ham og druknede ham i et kys.

Da de havde fået vejret igen, forklarede hun, at når hun havde kunnet styre gården med alle dens folk i to-tre måneder, hang det sammen med, at kvinderne i Vendsyssel, såvel som andre steder, i vikingetiden – den var lige slut – havde lært at blive mere selvstændige af væsen, fordi mange af dem havde måttet træde i mandens sted, når han drog til England, Frankrig eller et andet

sted og ofte blev borte et år eller mere. Og den her Kong-Knud-jagt lod også i hundredvis af kvinder alene om at passe gårdene. "De af dem, der klarer sådan noget, bliver stærke af det. Der er sandelig ingen flærper (kvinder med let til gråd) tilbage her på egnen. Du må forstå, at der godt kan bo en mands styrke i et kvindebryst".

Jo det blev Erik da nødt til at forstå.

"Men", sagde han, "jeg har tænkt at slå mig ned som præst etsteds her i nærheden, og så kommer du vel og slår dig ned hos mig som en skikkelig præstekone".

"Nå det tror du. Nej, jeg bliver her og passer min mor og passer vores gode hjem. Men du kan slå dig ned hos mig! Jeg foreslår, at vi bygger en kirke her bag ved gården, for sådan en trænger vi hårdt til her på egnen, og så bliver vort hjem, Stenumgård, landets fineste præstegård".

"Og for resten – men det ved du nok ikke – så har jeg taget mig af de seks koner og deres mange børn, som mistede deres forsørger, da vi blev overfaldet af kongens fogder. Nogle af dem er så fattige. Men jeg har givet dem lov til at spise med, hver middag, når der er mad i folkestuen. Så alene af den grund er jeg nødt til at blive her på gården".

Erik smilede, bøjede sig og kyssede hende på kinden. "Jamen jeg er virkelig stolt af dig! Nu ind til din mor".

Da han tog hende under armen, mærkede han, at hun under blusen bar en armring. "Lad mig se!". Hun smøgede ærmet op og viste ham en svær ring, der skinnede som guld. "Den har jeg fået af min far, lige inden han døde, og han havde fået den af sin far igen. Længere tilbage i vores slægt, siges det, var der en der fandt den i en gravhøj. Under alle omstændigheder, den ring har i generationer fulgt os på Stenumgård og givet os styrke, men ikke altid beskærmet os for ulykke, som du nu skal se. Kom med ind til Mor!"

XXII

Folmer Sanger kom hjem til Havsgård uden sang i munden. Hans far var død og var blevet begravet for et par måneder siden, alt i gården hang med næbet, ventede på, at han skulle komme hjem og tage ved.

Nu var han der, men uden spor lyst til at arbejde. "Jamen nu har du jo fået slået kongen ihjel, bitte Folmer", sagde moderen for at kvikke ham op.

"Det er netop det, jeg ikke har. Jeg har fulgt mine landsmænd på vejen til Odense, som vor far gav ordre til, og jeg har sunget og spillet for dem, som jeg plejer. Men slå kongen eller andre ihjel – aldrig!

For ser du, bitte Mor, jeg kan også tænke lidt, ikke blot synge, og tanken siger først: Det at slå andre mennesker ihjel skaber had, og had skaber nye mord.

Men tanken siger også, at når en som Kong Knud er den, der begynder med at dræbe, kan det være nødvendigt at gå til moddrab.

De to tanker strider jo mod hinanden, og da jeg ikke kan løse striden, har jeg ladet mit sværd dingle ubrugt ved min side".

"Tag så det sværd af dig og hæng det op på væggen der! Det vil se pænt ud", sagde moderen.

Folmer hængte ikke blot sit sværd, men også sin harpe op på væggen.

"Men for resten, kan du ikke høre den brølen derude?" sagde hans mor. "Det er en ko, der er ved at kælve. Den yngste af karlene er derude og gør, hvad han kan for at hjælpe, men nu har det stået på i timevis. Kan du ikke gå ud i nødhuset (kostalden) og få gang i det?"

Folmer rejste sig nødtvunget. Men han syntes alligevel, det var ligesom en fortsættelse af hans arbejde med

at pleje de sårede i Odense, så han gik derud og fik snart drejet kalvens forben hen mod kønsåbningen, og så gik det som det skulle.

Så snart han kom ind igen, var det første, han spurgte om, hvordan det gik deres nabos datter Yrsa, for det var jo hende, hans tanker havde søgt de hundreder af gange, når ikke de var optaget af kongejagt, mord, drab, sårpleje og andet.

Yrsa var en mærkelig pige, opfostret hos sine bedsteforældre, som var mere hedenske end kristne. Men da hun i overgangsalderen begyndte at komme sammen med Folmer, der var ti år ældre, skete der noget med hende. Hun blev så optaget af hans fortællinger om den nye tro, at hun ikke kunne få nok. Ustandseligt ville hun høre om og tale om begreber som himmelsk kærlighed, offervilje, sindets og legemets renhed.

Folmer blev meget forelsket. Hun havde kolde hænder, og han vidste, at piger med kolde hænder har et varmt hjerte. Men det blev alligevel ikke til kys og klap mellem dem. Højst fik Folmer et par venlige ord og et godt smil, så forsvandt hun igen op i det himmelske. Og selv kom han aldrig videre end til at sige: "Jeg kan grove godt lide dig, bitte Yrsa!" Han var lykkelig ved blot at være hende nær.

Over for andre talte han aldrig om sine stærke følelser for Yrsa. Virkelig lykke er ikke noget man går og råber op om. Den tier man med.

"Altså Mor, hvordan går det med Yrsa?"

"Ok, hun er væk. Det er nu godt et par måneder siden hun rejste til noget, som de kalder et nonnekloster, her norden for, i Vrejlev. De er knap færdig med at bygge det, efter hvad jeg forstår, men de har optaget en halv-

snes unge piger, der skal være nonner. Jeg ved ikke rigtigt, hvad det er, men de får vistnok en meget streng opdragelse der".

Dagene gik. Folmer besøgte sin fars grav. Men han deltog så lidt som muligt i hverdagens arbejde. Det var, som om intet i tilværelsen mere interesserede ham.

En tidlig morgen efter en søvnløs nat forsvandt han ud af gården, gik længe over ejendommens jord, fra ager til ager, over eng og mose, over gungerne (37) ude bag klitterne. Vekslede nogle venlige ord med en af gårdens karle, der krumbøjet pløjede med arden (38) på de lange agre, hvor vintersæden snart skulle sås. Om Gud så ville være så nådig at sende noget almindeligt regn, ikke sådan noget plask, der slog kornet ihjel. Han overtog ardens håndtag og pløjede et par omgange, mens karlen træt lagde sig på jorden og hvilede sig.

Tilsidst lagde Folmer sig selv ned på en af Havgårds fjernere græsmarker og trak sin tykke fåreskindspels op over hovedet. Ville blive borte, ville væk fra sig selv, væk fra de frygtelige minder fra kongeslagtningens dage, væk fra det tomrum, der engang var udfyldt af Yrsa. Han fyldtes nu kun af eet ønske: at kunne vaske sig ren i glemselens kølige flod, befri sig for alt det vamle fluidum af spekulationer om, hvad der var godt, og hvad der var ondt i de dage der var gået, og i de dage der skulle komme.

Tanker er vanskelige at styre. Det er uregerlige stumper af en menneskesjæl. De kommer og går, som de selv vil. Nogle lyser som bål, andre er kun gløder og aske.

Folmer lå i mørke under sin vams. "På højene forude slukkes alle bål", syntes han, "kun jeg og natten er tilbage". Og det forekom ham, at han hørte natvindens sagte suk.

Men hvad var det for en tilværelse, han tænkte på at forlade? spurgte han sig selv. Hvor ville han finde et liv med sådan en rolig rytme som her i hans hjem? Som bonde blandt bønder. Her skiftede arbejdet roligt og fast, som året skred frem. Her var man i pagt med naturen, ja man var selv en del af naturen. Som den blev man grøn, blev gylden, og til sidst vissen. Og genopstod i en ny generation: børn og børnebørn.

"Men det er åbenbart ikke det, der skal blive min livslod", tænkte Folmer. "For Yrsa har jo lukket sig inde bag en mur af sortklædte kvinder. Og andre piger end hende? Nej, aldrig, aldrig".

"Min mor har jeg endnu. Men det er, som om alting står stille omkring hende. Jeg tror, hendes dage snart er talt. Og Far, den gamle bulderbasse, er allerede gået til den evige hvile.

Skal jeg gå samme vej? Flyver sjælen så op til Gud? Min krop og mit jordeliv bliver i hvert fald til et intet. Men hvad vil det sige? Ordet "intet" er lige så ubegribeligt som "uendeligt".

Eller skal jeg rejse ud i alverdens fagre riger som William Spydryster, spille og synge om andres gru og lykke? Og græde over min egen tynde lykke, der blot består i mindet om mit hjem og mindet om Yrsa, verdens dejligste pige?

Og for at få en tilværelse med et stærkere pulsslag, skal jeg så virkelig forlade dagligt liv og arbejde her? Skal jeg vrage at leve under hjemmets fredelige tag, hvor jeg hver dag hører et kærligt Godmorgen og Godnat?

Skal jeg aldrig mere høre de levende lyde ude i nødhuset, når der malkes? Høre strålens lyd i strippen, køernes raslen med bindslet, deres langtrukne drynen, når de lægger sig – og deres blatten, når de rejser sig.

Skal jeg ikke mere være med til at så korn, gå med næven fuld af livgivende kerner? Ikke mere deltage i den gyldne høst?"

Folmer, der lå i sit lune mørke, blev ved at tale med sig selv:

"Indrøm, Folmer, at alene tanken om at forlade hjemmet for evigt fylder dig med tvivl og smerte, så dybt, at det ikke kan siges med ord. Men det, man ikke kan sige med ord, det må man da kunne udtrykke ved smil, ved suk eller skrig! Er der mon så nogen, der forstår det? Ja måske en gråspurv, der lægger hovedet på skrå og ser din glæde eller din nød. Af mennesker skal du ikke vente dig meget".

Folmer drejede sig lidt og klappede på jorden ved sin side:

"Den jord jeg ligger på her, den har været mine forfædres i umindelige tider. Den er ligesom grundstammen i min families historie. Men hvor længe varer det? Ikke så få af vore naboejendomme er gået ud af de gamle familiers eje – er blevet købs- og salgsobjekter. Og hvis jeg gør alvor af at rejse ud i verden, som jeg fabler om, må også jeg sende min fædrene jord ud på markedet – selvfølgelig efter at jeg har fået min gamle mor sat på aftægt et eller andet sted. Skal jeg virkelig gøre min fædrene jord til en ligegyldig ting, som man sådan kan sløse med?

Skam dig, Folmer!"

Han skammede sig. Og faldt i en dyb søvn.

Nogle timer senere havde han en vag fornemmelse af, at han så Yrsas ansigt gennem søvnens slør. Og han fornam, at nogen rørte ved ham, løftede hans hoved og lagde det på noget meget mere blødt end den skorpede jord. Og så kom en mild stemme: "Folmer!"

Nu var han vågen! Det var virkelig Yrsa! Hun lå på sine knæ, og hans hoved hvilede i hendes skød.

Hurtigt fik Folmer sig rettet op. To varme smil mødtes. Og så kom hendes forklaring:

"Jo ser du. Det her nonnevæsen er noget helt andet end jeg havde troet. Det er simpelthen et nonneuvæsen. Vi skulle ikke bede til Gud, når vi følte trang til det i vort hjerte. Nej vi skulle bede ti-femten gange i døgnet, fra før solopgang til ud på aftenen, og kun når det blev beordret. Bønnen skulle vare en bestemt tid, som abbedissen holdt rede på. Hvis ikke vi begyndte nøjagtig, når hun gav tegn, eller hvis en af os for hurtigt lod de foldede hænder slippe hinanden, så blev vi alle straffet på en eller anden måde. Noget af det dummeste vi blev sat til som straf, var at gå baglæns – hører du: baglæns! – rundt i kreds om en stendynge udenfor – og bede, med ansigtet vendt mod himlen".

Folmer tog hendes hånd og kyssede den. Hun lænede sig ind mod ham, og så bad hun om et rigtigt kys, ja minsandten gjorde hun så, "for Folmer", sagde hun, "jeg ved jo godt, hvad du hele tiden har håbet på, og hvad jeg inderst inde også har drømt om, selv om jeg ikke ville kendes ved det. Men nu er tiden inde. Nu kommer jeg og vil være nonne hos dig, nå-nej det var et forkert ord, der smuttede mig i munden, jeg mener jeg vil gerne være din kone, hvis du altså for alvor vil ha mig, og hvis din mor og mine bedsteforældre kan blive enige. Og det bliver de nødt til, for ellers skal jeg sandelig komme efter dem!"

Folmer glædede sig, og undrede sig over så bestemt og ligefrem den lille fromme Yrsa var blevet. Han forstod, at grunden måtte være hendes vrede over behandlingen i klosteret. Vreden havde tvunget hende til at reagere selvstændigt og gjort hende mere fast og fornuftig

af væsen. I forgårs havde hun sendt bud til sin bedstefar og bedt ham hente hende. Det gjorde han hellere end gerne. Efter at være kommet hjem besøgte hun Folmers mor og gik så ud for at lede efter ham og fandt ham sovende på marken.

Folmer havde en fornemmelse af, at Yrsas ansigt, der længe havde været hans symbol på liv og skønhed, fik ham til at forstå mere af menneskets væsen.

"Mennesket", indså han stille for sig selv, "er ikke blot det eneste væsen, der kan bruge og forstå symboler, det kan ikke leve uden symboler".

Der blev ikke snakket om bryllup og bryllupsfest den dag. Men året fuldbyrdedes, og et nyt stod på spring. Så blev der bestemt bryllupsdag, hun flyttede hen til ham og gæster blev budt til fest, ikke blot de selvfølgelige, dem af deres slægt, men også venner, som Folmer havde vundet under jagten på Kong Knud.

Her viste det sig, at Folmer nærede et ønske om, at de blandt deres gæster også skulle medtage en dreng nede fra Midtjylland, en der hed Skidting! Hvis de altså kunne finde ham. Og ikke nok med det: Folmer kunne også godt tænke sig, at de ligefrem optog den stakkels dreng i deres hjem.

Yrsa lyttede ivrigt til historien om Skidtingen. Hun lagde fingeren på næsen og tænkte sig om. Jo, det at hjælpe sådan en stakkel, det var en meget bedre form for kristendom end at sidde og kukkelure i et kloster. Hun sagde ja.

Inden i Folmer rejste en ny styrke sig, mens han talte med Yrsa. Sandelig, han ville ikke forlade sin og slægtens hjem for at dappe omkring langt ude i det fremmede.

Men det betød aldeles ikke, at hans ønsker til tilværelsen nu var reduceret til, at den skal stå beroligende

stille, uden større begivenheder, end at konen klatter til at barsle i ny og næ, og at man bliver bedt til gravøl efter en eller anden visnet olding. Tværtimod! Med Yrsa kom der nyt liv i gården, nyt sving i arbejdet og ny klang i hans harpe.

"Her er mit liv!" sang det inden i ham. "Her og nu begynder min skæbnes solbeskinnede dage! Og de skal også blive Yrsas! Vi to vil leve i lyset, dybt under solen, livets kilde, for nu har jeg set hendes kærlighed vokse op mod mig fra den spædeste ebbe til springflod".

Og til Yrsa: "Det er ikke blot min harpe der kan synge, Yrsa-lille. For din gang, din måde at gå på, den kan også synge! Din rankhed, dine øjne, dine lemmer synger højt for mine øjne!" Hun takkede med et kys.

Hånd i hånd fulgtes de ad hjem.

NOTER

Knud den Hellige 1040-1086

1) Om Stenum-bøndernes modstand mod kongens fogder, der krævede tiende op, se O. L. Grønborg: Optegnelser på vendelbomål, side 165 ff.

2) Lokki (Vendelbomål), Loke. Også på oldislandsk ender ordet på -i. I Vendsyssel er -i åbenbart bevaret, fordi det støttes af den best. art. i mask. -i.

3) Opstanden mod Kong Knud begyndte for alvor i 1086 ved Kragedam på Årslev Hede nogle kilometer nordøst for Børglum By. Til minde herom har Historisk Samfund for Hjørring Amt i 1940 sat en 2 m høj sten af kløvet granit på en lille høj ved siden af dammen. Denne ligger – nu næsten tilgroet af siv og græs – på et område, der har samme matrikelnummer som den gård i Børglum, hvor jeg (A.E.) er født, og Kragedam har vel derfor i sin tid hørt med til gården. Mit fødested har også været mine forfædres hjem i adskillige hundrede år.

4) Snitskære (Vendelbomål), kastrere.

5) Wonni (Vendelbomål), Ornen.

6) Nelliker, sømspidser der går op gennem hoven, når en hest bliver skoet. De nappes af med en hovtang, en særlig knibtang.

7) Ego sum, qui sum (Latin). Jeg er den, jeg er. (Herrens

ord til Moses. Anden Mosebog, III 14.). I de nordfranske lærdomscentre foregik al undervisning i hin tid på latin, og latin var også gudstjenestens sprog.

8) Torp, bebyggelse ved nyopdyrket jord.

9) Mankam, en svær kam skåret ud af et eneste stk. træ, tænderne også.

9b)Stigrem, rem fra sadlen ned til stigrebet, der er en stigbøjle af reb, ikke af metal.

10) Vrinsker (Vendelbomål), vanskelig hest, der bl. a. kan finde på at sparke. På markeder skulle en vrinsker have en dusk halm bundet på halen – som advarsel.

11) Rævbælle (Vendelbomål), rævebælg, -skind.

12) Cølibat (Latin), ugift stand. I den katolske kirke foreskrevet for præster og munke.

13) Esse, non videri (Latin), (Det gælder om) at være, ikke at synes.

14) Te absolvo (Latin), Jeg tilgiver dig.

15) En snøret vædder, en vædder, der er kastreret ved, at man har snøret en snor stramt om dens pung foroven, så blodtilførslen standses og pungen efter nogen tids forløb falder af.

16) Geddekæbet (Vendelbomål), med underbid ligesom en gedde.

17) Gelikt, kvikt.

18) "Aftensuk" er et gammelt vendsysselsk rim. Hvad "Børum bille" egentlig betyder, vides ikke, men her skal det åbenbart betyde "seng". På vendelbomål lyder aftensukket sådan:

Her leger a no i min Børum beel,
Gu læ mæ åller te joren treel,
bewår må for gassier,
for bussier å bassier,
for uwwl å for røøw
å åål di lie dyjr,
der kan øwer mæ skrøøw.

19) Knuk, den vendsysselske udtale af navnet Knud.

20) Byengel, kvinde der er rar og munter, når hun er "i byen", altså ude på besøg.

21) Brummen af møllert (Vendelbomål), knopperne af malurt.

22) Hjortespring (Vendelbomål), et pulver af visse svampe, som man listede sig til at putte i pigers mad, for at gøre dem brunstige.

23) Fiddi (Vendelbomål), noget galt noget.

24) Lokket (Vendelbomål), forført.

25) Pesselallik (Vendelbomål), fod.

26) Klaptræer (Vendelbomål), en del af vanskelige køers hovedtøj. I spøg: kinder.

27) Drutrøvet (Vendelbomål), med stor tung bagdel.

28) Fortjywst (Vendelbomål), "forkyst", forskrækket.

29) Kompejser (Vendelbomål), gebærder.

30) Prælat, højtstående gejstlig.

31) De Civitate Dei (latin), Om gudsstaten.

32) Fides non est scientia (Latin), Tro er ikke viden.

33) Fjalter (på vendelbomål: fjåltjer), sjusket, pjaltet kvinde.

34) Gammel-Jerrik (Vendelbomål) Fanden.

35) At Kong Knud lægger sig, så han danner et billede af Jesus på korset, er en detalje, som 30-40 år senere blev fortalt af den engelske klerk Ælnod, som var blevet tilknyttet kirken i Odense, formentlig med det hovedformål at lovprise kongen i et skrift om hans skæbne.

36) "Solsangen" blev efter sagnet kvædet af Sæmund Præst hin Frode, da han i 1133 lå for døden.

37) Gunge (Vendelbomål), gyngende engbund.

38) Ard, primitiv plov.

Af samme forfatter udkom tidligere:

Gavn og Gammen
Tekster på vendelbomål · 1960
Universitetsforlaget i Århus

I læ bag klitten
Fortællinger · 1968
Rosendahls Bogtrykkeri, Esbjerg

Vendsysselsk Ordbog I-IV
1972-74
Vendsyssel Tidendes Forlag

Danmark besat og befriet
Digte · 1975

Liv og Sprog på Læsø I-II
Bd I: Dagliglivet i et fiskermiljø
Bd II: Læsøsk ordbog
1978-80
Fiskerimuseet i Esbjerg

Mine Dapper
Erindringer · 1983

Leg med lynet
Erindringer fra krigen · 1984
Forlaget Vendsyssel

Vendsysselsk Ordbog V
Supplementsbind · 1986
1. udgave: Institut for jysk sprog- og kulturforskning · Århus
2. udgave: Forlaget Vendsyssel

Rigmor
En kvindeskæbne fra krigens tid
1990
Forlaget Vendsyssel

Nogle nordjyske Mål I-II
Sproghistorie og dialektgeografi
1995
Forlaget Vendsyssel

Glimt
Digte · 1996
Forlaget Vendsyssel

Små historier for gamle børn
Essays, noveller · 1996
Forlaget Vendsyssel

En Læsøbos Mindebog
1997 · Læsø Museum

Den lede Bog
Nordjyske skældsord og overtro · 1998
Vendsyssel Tidendes forlag

Jysk Folkesang
Forlaget Vendsyssel · 1999

Vendsysselsk Ordbog VI
Supplementsbind til bd. I-V · 2000
Forlaget Vendsyssel

Min lille verden
Erindringer og essays · 2001
Forlaget Vendsyssel

Eventyr og krønniker
Forlaget Vendsyssel · 2003

Forlaget Vendsyssel